

OTROK
IN KNJIGA
64

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV

*The Journal of Issues Relating to Children's Literature,
Literary Education and the Media Connected with Books*

64

2005
MARIBORSKA KNJIŽNICA
PEDAGOŠKA FAKULTETA MARIBOR

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številka na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 700 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: Maruša Avguštin, Alenka Glazer, Dragica Haramija, Meta Grosman, Marjana Kobe, Metka Kordigel, Tanja Pogačar, Igor Saksida, Vanesa Matajč in Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Meena G. Khorana (Baltimor), Lilia Ratcheva - Stratieva (Dunaj) in Dubravka Zima (Zagreb)

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*: Darka Tancer-Kajnih

Sekretar uredništva/*Secretar*: Robert Kereži

Časopisni svet/*Advisory Board*: Vera Bevc, Tilka Jamnik, Metka Kordigel, Barbara Kovač (predsednica/*President*), Darja Kramberger, Jakob J. Kenda, Tanja Pogačar, Dragica Haramija, Darka Tancer-Kajnih in Lenart Zajc

Redakcija te številke je bila končana decembra 2005

Besedila v rubriki Razprave – članki so recenzirana

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Izdajajo/Published by: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*, Pedagoška fakulteta Maribor/*Faculty of Education Maribor*, Pionirska knjižnica Ljubljana, enota Knjižnice Otona Župančiča/*Children's Library Ljubljana – Oton Župančič Library*

Naslov uredništva/Address: Otrok in knjiga, Rotovški trg 6, 2000 Maribor, tel. (02) 23-52-107 in 23-52-106, telefax: (02) 23-52-127, elektronska pošta: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si in revija@mb.sik.si spletna stran: <http://sikmb.mb.sik.si>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovški trg 2, 2000 Maribor, elektronska pošta: revija@mb.sik.si. Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo Otrok in knjiga

RAZPRAVE – ČLANKI

Dragica Haramija
Pedagoška fakulteta Maribor

MLADINSKA PROZA SLAVKA PREGLA

Članek predstavlja vseh štiriindvajset Preglovih književnih del za otroke in mladostnike, ki so doslej izšla v knjižni izdaji. Avtor piše različne prozne književne vrste, večinoma so to kratke zgodbe ter daljša realistična (avanturistična) proza. Temeljna privlačnost Preglovega pisanja sta besedna in situacijska komika. Komika je še posebej učinkovita v zapleteno resnih situacijah in večinoma služi prav premagovanju le-teh. Deški literarni liki so nosilci dogajanja, so hkrati zelo aktivne književne osebe, pasivnejšo vlogo večinoma zasedajo odrasli in deklice. Književni prostor je vsekakor urbano okolje, mesto, ki najpogosteje sicer ni poimenovano z lastnim imenom. Odraščanje, težave, povezane s tem obdobjem, nagajivost in nenehna pripravljenost na dogodivščine tvorijo temeljne motive Preglove mladinske proze.

The article »Children's Literature of Slavko Pregl« comprises his all 24 literary works written and published for children and teenagers. The author writes various literary genres in prose, mostly short stories and longer realistic (adventurous) prose. The basic attraction of his writing lies in his verbal and situational comedy. Comedy is particularly comic in extremely serious situations, as a tool mainly used to overcome them. Boys as main characters appear to be very active literary characters, whilst adults and girls play more passive role. The setting is mainly found in an urban environment, a city without its own personal name. Growing up and concerns of that time, fondness of teasing and constant inclination to adventures present the fundamental motifs of Pregl's prose for children.

Pripovedovati zgodbe je sijajno. Trenutke, v katerih si obupno cvikal, obideš. Trenutke, v katerih ti je mehko srcece jokalo, preskočiš. Trenutke, v katerih se je razraščala panika, obtečeš. Ostale trenutke ozaljšaš, potreseš z junaštvi in premešaš z zmagoslavjem. Tako se rodijo skromni pustolovski fantovski spomini. (Pregl 2003:)

1 Uvod

Slavko Pregl (1945)¹ je eden tistih slovenskih mladinskih prozaistov, ki svojo popularnost med mladimi bralci nedvomno stopnjuje že od prvega izdanega dela

¹ »Rojen 9. 9. 1945 v Šentvidu pri Ljubljani kot srednji od treh sinov gospodinje in trgovskega nameščenca. Z odličnim uspehom je končal osnovno šolo in gimnazijo v Šentvidu, zaključil

(*Odprava zelenega zmaja*, 1976), doslej pa je v knjižni obliki izšlo kar štiriin-dvajset različnih del, seveda če ne upoštevamo ponatisov in prevodov. Tematika neproblematičnega otroštva, polnega avanturizma, močno podkrepjena s komiko, predstavlja največjo privlačnost Preglove mladinske književnosti.

Mladinska dela Slavka Pregla so precej enotna glede na notranji slog, snov, temo in motive, natančnejša analiza zbranih besedil je namreč pokazala, da so ključne prvine teh književnih del zelo podobne. Njihova skupna značilnost je tudi približno enako star bralec, ki posega v robinzonskem obdobju bralnega razvoja večinoma po realistični literaturi z veliko pustolovščin in humorja. Realistična proza ima v tem specifičnem bralnem obdobju pomembno vlogo, saj mladi bralec preraste pravljlično fazo, v realistični prozi pa šele postopoma prehaja k razumevanju daljših besedil. Realistična mladinska proza, z otrokom kot glavnim literarnim likom, pomeni za bralca tudi enostavno vživljanje v glavni literarni lik, kajti realistična motivacija nakazuje, da je zgodba ponovljiva tudi v bralčevem življenju.

Preglova mladinska dela, ki so doslej izšla v knjižni obliki, so: *Odprava zelenega zmaja*: Velika avantura in Odprava zelenega zmaja, (Lj: MK, 1976; ponatis Lj: Karantanija, 2001; Tržič: Učila International, 2004), *Priročnik za klatenje* (Lj: Partizanska knjiga, 1977; ponatis Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1981; Lj: Delavska enotnost 1988; Lj: Delavska enotnost 1988), *Geniji v kratkih hlačah* (Lj: MK, 1978; ponatis Lj: MK, 1985; Lj: MK, 1996; Lj: Gyrus, 2000; Lj: MK, 2000), *Papiga v šoli* (Lj: MK, 1978), *Denar* (Lj: MK, 1979), *Juha Cviluha* (Lj: MK, 1981), *Strašna bratranca* (Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1981; ponatis Lj: Delavska enotnost 1988; Lj: Delavska enotnost 1988), *Umazana zgodba* (Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1981; ponatis Lj: Delavska enotnost 1988; Lj: Delavska enotnost 1988), *Zdravilo za poredneže* (Lj: MK, 1982), *Bojni zapiski mestnega mulca* (Lj: Partizanska knjiga, 1982), *Smejalnik in cvililna zavora* (Lj: MK, 1984), *Geniji v dolgih hlačah*

nižjo glasbeno šolo iz harmonike in klarineta ter igral v Litostrojski godbi na pihala in harmonikarskem orkestru DPD Svoboda Šentvid. Kot član slednjega je v gimnaziji prvič odšel v tujino; orkester je v Luzernu na evropskem tekmovanju zasedel drugo mesto. V gimnaziji je bil glavni urednik *Utripov*, ki so bili izbrani za najboljši srednješolski časopis v Sloveniji. V času študija na Ekonomski fakulteti je bil član uredniškega odbora *Tribune*, sodelavec *Mladine* in *Pavlihe*. Po koncu študija je prejel študentsko Prešernovo nagrado, postal glavni in odgovorni urednik *Mladine* in z uredništvom prejel Tomšičevo nagrado za novinarstvo. Pod uredništvom Ivana Potrča je napisal prvo knjigo. Prejel je tudi več nagrad za humoristična in satirična besedila. Nato je služboval na različnih mestih v Mladinski knjigi, pretežno vezanih na poslovanje s tujino, in kazal svoje znanje angleščine in ruščine. Ob tem je soustvaril en propadel in en uspešen zakon, eno hči (Sanja) in tri sinove (Arjan, Klemen, Gal), zasadil nekaj dreves – še posebej lipo pred svojo hišo – in napisal več knjig. Ob izbruhu kapitalizma v samostojni Sloveniji je zamudil priložnost za lastninjenje podjetja, v katerem je pustil četrto stoletja svojega dela, pristal med nezaposlenimi, začel z založništvom na svoje ter po obdobju razcveta zaradi poslovanja z Rusijo bankrotiral. Nekaj let pred zasluženou upokojitvijo se loti tvegane početja, preživetja kot samozaposleni v kulturi – poklic pisatelj, pri čemer vztraja še danes. Na pleča si pogosto nalaga pomembne, a neplačane funkcije: je podpredsednik Društva slovenskih pisateljev, predsednik Društva slovenskih založnikov, predsednik sveta za kulturo pri vladi RS, in se nazadnje dokoplje do najlepšega, kar se lahko zgodi pisatelju: postal je predsednik Društva Bralna značka Slovenije. Trenutno je s 191,5 centimetri drugi največji živeči ustvarjalec za otroke in mladino, prekaša ga Peter Svetina.« (Pregl 2005a: rokopis).

(Lj: MK, 1985; ponatis Tržič: Učila Internatoinal, 2004), *Zgodba o knjigi* (Lj: MK, 1986), *Smrka in njegovi* (Lj: Partizanska knjiga, 1987), *Olimpiada v živalskem vrtu* (Lj: Samozaložba, 1990), *Če bi in če ne bi* (Lj: DZS, 1993), *Počesane muhe ali zelo zapleten priročnik o lepem vedenju* (Lj: MK, 1993), *Papiga že spet v šoli* (Lj: Arkadija, 2001), *Zvezda s čepico* (Lj: Mladika, 2003), *Srebro iz modre špilje* (Lj: MK, 2003), *Mulci na pohodu* (ponovna izdaja del *Bojni zapiski mestnega mulca* in *Smrka in njegovi*, Tržič: Učila International, 2004), *Male oblačne zgodbe* (Lj: Mladika, 2004), *Usodni telefon* (Lj: Prešernova družba, 2004), *Spričevalo* (Lj: MK, 2005).²

Avtor je doslej prejel več nagrad: 2. in 3. nagrado na jugoslovanskem natečaju Radoje Domanović v Beogradu, nagrado Janeza Kranjca na *Pavlihi*, 2. nagrado *Primorskih novic*, nagrado *Naših razgledov* za črtico, leta 2004 je prejel grand prix za kratko zgodbo na mednarodnem natečaju Aleko v Bolgariji. Za mladinsko ustvarjanje je prejel tri pomembne nagrade, in sicer Levstikovo nagrado za delo *Odprava zelenega zmaja* (1976), večernico za delo *Srebro iz modre špilje* (2004), desetnico za delo *Usodni telefon* (2005). Njegova dela so prevedena tudi v tuje jezike³.

V članku so predstavljena vsa mladinska dela Slavka Pregla, upoštevana so zunanja in notranja formalna določila književnih del, iz česar seveda izhaja pripadnost književni vrsti in žanru, predstavljene so najpogostejše značilnosti glavnih in stranskih literarnih likov, pripovedovalec, pripovedna perspektiva, struktura književnih del, največkrat uporabljena sredstva komike. Pregl sodi med najpomembnejše sodobnike proznega ustvarjanja za otroke ali kot je na razglasitvi nominirancev za desetnico 2005 dejal Jože Hudeček, je »Slavko Pregl klasik sodobne slovenske mladinske književnosti«.

2 Kratka proza

Kratka proza ima v mladinski književnosti raznolike književne vrste, le-te najpogosteje delimo glede na fantastične (npr. pravljice, povedke, basni) in realistične (npr. kratke realistične pripovedi, črtice) prvine, ki se pojavljajo v posameznem delu. Kratka proza Slavka Pregla večinoma sodi med realistične kratke zgodbe, katerih značilnosti so: omejena dolžina besedila, fragmentarnost zgodbe, omejeno

² Napisal je tudi nekaj nemladinskih del: *Nova zgodovina* (1972), *Razkošje v glavi* (1974), *Enolončnica* (1976), *PPP* (1977), *Basni* (1978), *Olimpiada v živalskem vrtu* (1990), *S knjigo po svetu* (2003), *Zadnja želja* (2004).

³ Prevodi del Slavka Pregla: v češčino *Výprava zeleného draka* (Praha: Albatros, 1982); v hrvaščino *Velika pustolovina* (Zagreb: Mladost, 1978), *Srebro iz plave špilje* (Zagreb: Mozaik knjiga, 2005); v italijanščino *Medicina per bimbi indocili* (Trst: Most št. 79/80, 1992); v poljščino *Geniusze w krotkich spodenkach* (Warszawa: Iskry, 1987); v ruščino *Skaski i rasskazki* – štiri naslovi v eni knjigi: Priročnik za klatenje, Umazana zgodba, Strašna bratranca, Priročnik za klatenje (Moskva: MK, 1984), *Kungilsiz hodisa, Skvernaja istorija* (Taškent: Gašura Guljama, 1985) – dvojezična izdaja dveh knjig v eni – Umazana zgodba, Priročnik za klatenje: rusko, uzbeško; v slovaščino *Geniova v kratkych nohaviaciach* (Bratislava: Mlade leta, 1982); v srbsščino *Genije i genijalci* (Beograd: Jež, 1981), Paket: *Priručnik za skitanje, Zamazana priča, Priče sa dvora kralja Janeza* (Trst: ZTT, 1981); v uzbeščino *Daidi kar učun dastur* – v eni knjigi Priročnik za klatenje, Strašna bratranca, Zgode na dvoru kralja Janeza (Taškent: EŠ Gvardija, 1986) in že navedena dvojezična izdaja.

število likov, kratek čas dogajanja, malo književnih prostorov, ki so običajno skopo opisani.⁴ V ta sklop Preglovega ustvarjanja sodijo naslednja dela: *Priročnik za klatenje*, *Bojni zapiski mestnega mulca*, *Zvezda s čepico*.

Priročnik za klatenje (ilustriral Marjan Manček) uvede bralca v svet otroškega pohajkovanja, v katerem je potrebno upoštevati deset klateških pravil (npr. klatiti se je potrebno po pameti, klatiti se je najbolje s prijatelji ...). Miha, Pipi in Andrej, trije glavni deški liki, so hkrati nosilci dogajanja, do komičnih zapletov pa jih pogosto pripeljejo stranski literarni liki. Zgodbe zajemajo zelo kratek čas dogajanja (npr. popoldne), en sam književni prostor (npr. na dvorišču pred blokom) in en dogodek, ki se običajno konča s paradoksom: npr. hvalisanje, prvo kajenje, neješčost, odhod v kino so lastnosti ali potrebe, ki jih odrasli ne razumejo, zato se mora skupina otrok boriti proti odraslim in jih pretentati.

Juha cviluha (ilustriral Kostja Gatnik) je zbirka enainštiridesetih kratkih zgodb (npr. Očka in Sanja sta se zmotila, Najboljša želja, Topla elastika, Semafor iz dežnikov, Kdo česa ne zna ...), v katerih se izmenjujejo štirje glavni literarni liki: očka, mamica, Arjan in Sanja. Vsakdan mestnih otrok in odraslih, njihova zaposlenost, nejevolja, pa tudi smeh in sreča so temeljni motivi *Juhe cviluhe*. Avtor nagovarja bralca, da se da še tako neprijetne dogodke premagati s humorjem. Opozoriti velja na dve zgodbi, in sicer *Smejlnik in cvililna zavora* ter *Juha cviluha*, ki ju je avtor pozneje uporabil kot dela bistveno daljše nonsensne zgodbe v slikaniški obliki, ki je izšla pod naslovom *Smejlnik in cvililna zavora*.

V delu ***Bojni zapiski mestnega mulca*** (ilustriral Marjan Manček) so opisane fantovske tegobe, katerih glavni akterji so že znani, namreč Pipi, Miha in Andrej ter drugi fantje, ki so nujno potrebni za poulične »bitke« med otroki iz spodnjega in zgornjega dela ulice. Tudi v tem delu pisatelj poda nekaj pomembnih pravil o pretepu (npr. pretepaš se le v sili, najboljši pretep je zamujen pretep ...), le-teh pa se literarni liki ne morejo vedno držati, čeprav bi se jih včasih radi, sploh v primeru, ko je nasprotnik večji in močnejši. Pregl že v uvodu pojasni, da so zgodbe nastale samo zaradi dveh razlogov: »nastopajoči mulci so upoštevali navodila za pretepanje, nastopajoči mulci niso upoštevali navodil za pretepanje« (Pregl 1982: 9).

V književnem delu ***Zvezda s čepico*** (ilustriral Arjan Pregl) se Slavko Pregl vrača k tipični humoreski, v kateri na prvi pogled otroško naivno izraža tegobe majhnega mestnega otroka, njegovo igro, šolske aktivnosti, pogled v prihodnost. Gal in Klemen, glavna literarna lika, hodita v nižje razrede osnovne šole, njuno življenje pa je prikazano s humorne plati. Npr. Gal si želi postati črnc, ker le-ti najbolje igrajo košarko; Klemen bi želel znati vse jezike (pogovarjal bi se z drevesom, kamnom, vrabcem ...), očka pa mu dokazuje, da ne zna niti slovensko (ker npr. sploh ne razume sporočila, kadar je treba kaj spraviti).

Med Preglovo kratko prozo sodijo tudi dela, ki imajo pravljično motivacijo, torej sodijo med iracionalno (fantastično) prozo. V ta sklop njegovega ustvarjanja uvrščamo: *Zgode na dvoru kralja Janeza*, *Smejlnik in Cvililna zavora*, *Male oblačne zgodbe*.

⁴ Kratka proza, v večini primerov jo teoretiki delijo na kratko zgodbo, črtico in novelo, ima različna, precej neenotna teoretična izhodišča. V članku izhajamo iz opredelitve, ki jo podaja Aleksander Kustec: »Črtica je lahko le obris neke književne osebe ali skica njenega razporeditve, v kratki zgodbi pa mora bralec imeti občutek, da se je nekaj zgodilo. Poanta mora biti v akciji, kajti prava kratka zgodba je nekaj več kot le zgodba, za katero je značilno, da je le kratka in brez prave umetniške vrednosti.« (Kustec 1999: 90).

Zgode na dvoru kralja Janeza (ilustriral Bojan Jurc) so satira, kritika družbenih razmer, ki pa je postavljena v (pravljичno) grajsko okolje in v njej nastopajo »pravljичni« liki: kralj Janez, kraljica, kraljичna in kraljevič smrkavec, minister Gregor, grajski pes Svatopluk, kraljevič Janko Škilasti, kralj Jakob Škilasti, princesa Krivonogica. Zgodbe – te so štiri – upovedujejo zanimive srednjeveške teme: Dvor kralja Janeza se predstavi (kaznovanje s potapljanjem v reko), O nesrečnem zmaju (kako so se v kraljestvu rešili vsiljivega zmaja), O porednem kraljeviču in o modrem kralju (kraljevič s svojim zmerjanjem Krivonogice skoraj zakuha vojno), O žalostni nevesti (Janko Škilasti in kraljичna se poročita). Čeprav so liki in dogodki povezani s pravljичnim dogajanjem, gre vendarle za realistično motivacijo, ni nobenih čudežev, čudežnih predmetov, oseb (razen zmaja). Ironiziranje je opazno že s poimenovanjem književnih likov (Krivonogica, Škilasti) in s povzemanjem lastnosti iz že znanih književnih del (minister Gregor pri Martinu Krpanu Frana Levstika).

Slikanica *Smejlnik in cvililna zavora* (ilustriral Kostja Gatnik) je tipičen primer nesmiselnice⁵. Osnovni nonsens izhaja iz glavnih likov, Sanje in Arjana, sodobnih mestnih otrok, ki sta »mestna uslužbenca«: prenašata knjige, da lahko v šoli malo lenarijo, nosita flavto v glasbeno šolo, kakšen večer tudi copate k telovadbi, po mestu nosita hlače in krila, ves čas pa ob tem zelo nergata. Arjana vsak dan napada slaba volja, Sanjo pa mrščenje, vendar njun očka pozna recept zoper te nevšečnosti: žgečkanje. Mrščenje in slaba volja izgineta, namesto njiju imata Sanja in Arjan ves čas vključen smejlnik in cvililno zavoro in nista več uslužbenca, temveč vesela otroka.

Zbirka šestih kratkih fantastičnih in realističnih pripovedi z naslovom *Male oblačne zgodbe* (ilustriral Arjan Pregl) je postavljena v sodobno mestno okolje, kljub temu pa poskuša avtor na skoraj mitološki način pojasniti naravne pojave (npr. kako se mali oblački naučijo delati sneg) in z zgodbami utrditi prepričanje, da je dobrota vedno poplačana.

Tretji sklop kratkoproznihs besedil tvorijo štiri knjige aforizmov: *Papiga v šoli* (ilustrirala Marija Lucija Stupica), *Zdravilo za poredneže* (ilustrirala Marija Lucija Stupica), *Če bi in če ne bi* (ilustriral Marjan Manček) in *Papiga že spet v šoli* (ilustriral Marjan Manček). Gre za ilustrirane knjige, ki književnovrstno sodijo med aforizme, vsebujejo torej kratke zgodbe, rekli bi lahko celo »trditve ali navdila, ki v zgoščeni obliki podajajo neke, na prvi pogled navadno skrite povezave ali zakonitosti življenjskih pojavov, človeških ali naravnih zakonov in/ali načine vedenja« (Solar 1996: 211). Ker aforizmi pogosto izrabljajo večpomenskost jezika,⁶ trope (predvsem metaforo in metonimijo), figure (besedne igre, eksklamacije, apostrofe ...), povezovanje na prvi pogled nezdružljivih elementov, so za otroško recepcijo dokaj problematična književna vrsta in posledično tudi zelo redka. Preglu je uspelo ustvariti zbirke (predvsem živalskih) aforizmov, ki temeljijo na komiki, četudi mestoma upovedujejo tragične ali življenjsko pomembne teme.

⁵ Igor Saksida pravi, da je »nesmiselnica slovenski izraz za nadrealno-komično pripoved: v njej prevladuje nonsens, ki sicer v fantastični pripovedi ne sme prevladovati. Gre torej za besedilno stvarnost jezikovne igre ali narobe-sveta, ki ni dvo-, pač pa izrazito enoplasten.« (Saksida 2001: 427).

⁶ Npr. »Kos je ravno kosil, ko je zagledal koso, da kosi.« (Pregl 2001: 46).

3 Daljša proza

Daljša proza Slavka Pregla, povesti (pripovedi) in romani, sodi izključno med dela z resničnostno motivacijo, torej gre za realistično prozo, ki ustvarja iluzijo možnega dogajanja. Glavna tema Preglove daljše proze je dogodivščina, ki se dogaja otrokom, le-ti so hkrati tudi glavni literarni liki. Temelj realistične avanturistične književnosti je napeta zgodba, ta prikazuje pustolovščino, ki z dokaj enakomernim izmenjavanjem spešenja in zaviranja poteka dogajanja pritegne bralčevo pozornost.

Odprava zelenega zmaja (ilustriral Marjan Manček) je avanturistično delo, sestavljeno iz dveh zaokroženih celot: Velike pustolovščine in Odprave zelenega zmaja. Glavni literarni liki, Miha, Pipi in Bob nastopajo v obeh delih, tudi snov je precej podobna, saj gre za potovanje z Old punco, starim avtomobilom. V aditivni zgradbeni obliki skoraj ni opisov, temveč se zgodba razvije skozi dialoge. Besedišče je prepleteno z žargonskimi besedami in slengom. V literarnem delu prevladuje slikovno-scenična perspektiva, katere osnova je verjetnostna motivacija. Sintetična dogajalna zgradba pripelje oba dela Odprave zelenega zmaja do srečnega konca. V Veliki pustolovščini se odpravijo Pipi, Miha in Bob v Dubrovnik, od tam pa še v Ohrid; v Odpravi zelenega zmaja je njihov cilj Vršič, med potjo spoznajo deklico Janjo, ki je pobegnila od doma. Nerazumevanje v njeni družini nakazuje socialno problematiko sodobne družbe. Zaradi Janjine tragedije pustolovci vendarle niso čisto sproščeni, saj vse moči usmerijo v to, da bi Janji pomagali.

Pripoved o šolskem časopisu Utripi, **Geniji v kratkih hlačah**, ki jo je ilustriral Marjan Manček, opisuje pestro dogajanje na eni od ljubljanskih osnovnih šol in gimnazij. V enem šolskem letu se zgodba zaplete in razreši: osnovnošolci in srednješolci, ki skupaj izdajajo časopis, se ves čas pripravljajo, veliki pač uveljavljajo svojo voljo, zato osnovnošolci v Utripe podtaknejo svoj časopis, Antiutripe. Šele zadnjo številko uredijo skupaj in na natečaju za najboljši šolski časopis zmagajo.

Umazana zgodba (ilustriral Kostja Gatnik) se tematsko navezuje na kratkoprozno zbirko *Bojni zapiski mestnega mulca*. Književni liki imajo enaka imena (Andrej, Pipi, Miha, Cebav, Dane), gre za enako temo, namreč nasprotja in pretepe med dvema skupinama otrok. V *Umazani zgodbi* ne gre za pretep, temveč kako pekovci prepričajo polance, da so preveč poštirkani. Andrej, Pipi, Miha in Arjan sklenejo, da se ne bodo več umivali, čeprav jim zaradi nesrečnega spleta okoliščin – Arjan se poškoduje in pristane v bolnišnici – postane sila nerodno, ker so umazani in smrdijo. Komično-poučna zgodba polance hitro spametuje.

Davor in Arjan, ki si želita na Luno, za kar potrebujeta moč in pogum, postaneta strašna bratranca. V delu **Strašna bratranca** (ilustriral Bine Rogelj) izvemo, da začneta predšolska fantiča jesti špinačo, ne bojita se več teme, ubogata mammo in teto, se redno umivata, v vrtcu se vzorno vedeta, skratka počneta reči, ki jih običajno nista ali pa sta jih le z velikim odporom. Dečka postaneta zaradi svoje želje pravzaprav idealna otroka; po drugi strani bi lahko pripoved razumeli kot parodijo na sodobno otroštvo oz. na to, kako si odrasli predstavljamo idealne otroke.

Geniji v dolgih hlačah (ilustriral Bine Rogelj) je delo, ki vsebujejo tri daljše zgodbe, vsaka ima le eno glavno književno osebo, le-ta pa se zaradi svoje izvenšolske dejavnosti zaplete v komične situacije. V *Začasnem ljubitelju glasbe* se Miha zaradi simpatije do Alenke vpiše v glasbeno šolo, da bi lahko bil z njo. Igrati začne klarinet, pridruži se godbi na pihala, zgodba pa se zaplete zaradi odhoda godbe

na tekmovanje (motivi domotožja, lakote, osamljenosti). Na koncu Miha ugotovi, da glasba ni smisel njegovega življenja, še manj pa igranje v »plehu« (godbi na pihala). *Na pomoč!* je zgodba o Pipijevi gasilski karieri, v kateri spozna vlogo in pomen gasilcev, vendar tudi on ugotovi, da gasilstvo ni njegov način življenja. Prvi Bobovi novinarski koraki so opisani v tretji zgodbi z naslovom *Kup tistega pravega testa*. Vse tri zgodbe, Mihova, Pipijeva in Bobova, so humorno obarvane, razdeljene so na (oštevilčena nenaslovljena) poglavja, le-ta imajo na začetku izraženo temo.

Pripoved *Smrka in njegovi* (ilustriral Bojan Jure) ohranja isti književni prostor (grad) in iste književne like (kralj Janez, kraljica, kraljična, kraljevič, minister Gregor, kralj Jakob Škilasti, kraljevič Janko Škilasti), kot jih spoznamo že v delu *Zgode na dvoru kralja Janeza*. Kraljevič se začne družiti z otroki iz bližnje vasi, z Lojem, Stegnom, Grivo, Bolho, Vetrom in Marijo. Nadenejo mu vzdevek Smrka. Kolektiv otrok spremeni tok zgodovine, in sicer preprečijo vojno med kraljem Janezom in Jakobom Škilastim, ki želita drug drugega premagati, da bi bila slavna in ju njuni potomci ne bi pozabili. Otroška spretnost, komični zapleti in globoko prijateljstvo parodirajo predvsem vedenje odraslih, pokažejo na njihove napačne ideale ter jih spametujejo. Čeprav je delo postavljeno v nek nedoločen pretekli zgodovinski čas in v drugačne družbene razmere, v prvi vrsti vendarle odpira vprašanje ohranjanja miru, ki pa je aktualno v vseh časih in vseh družbah.

Srebro iz modre špilje je mladinski avanturistični roman o otoku in njegovi skrivnosti. V poletni zgodbi se prepletata avantura ob odkrivanju zaklada in ljubezenska zgodba med Andrejem in Zarjo. Andrej, Zarja, Klemen, Gal in njegov pes se spoprijateljujejo, ker se slučajno znajdejo na istem otoku na poletnih počitnicah. Arheološka najdba jih vznemiri in vsi spremenijo svoje mnenje o dolgočasnosti počitnic na hrvaškem Jadranu. Humorно obarvana zgodba je razdeljena na osemnajst naslovljenih poglavij, ob vsakem naslovu pa je zapisan tudi temeljni motiv poglavja. Za roman je prejel avtor večernico za leto 2003: »Kolektivni junak v romanu Slavka Pregla išče zaklad in ga najde. Dogaja se avantura, dogaja se na počitnicah, dogaja se otrokom. Imamo torej vse postavke za žanr avanturistično počitniškega romana. In vendar dobimo več od žanra.« (iz utemeljitve k nagradi, objavljeno v: *Otrok in knjiga* 61, 2004: 81).

Socialna pripoved *Usodni telefon* (ilustriral Arjan Pregl) izpostavlja aktualno temo vrstniškega nasilja. Osemnajst nenaslovljenih poglavij, ki imajo v uvodu v posamezno poglavje izpostavljene glavne motive, obvladuje tretjeosebni pripovedovalec. Glavni literarni lik, Klemen, je učenec višjega razreda osnovne šole, njegovo življenje pa se začne močno zapletati zaradi Denisa⁷: ta mu ukrade mobilni telefon, ga ustrahuje, vrh pa zapleti dosežejo, ko v košarkarski tekmi Denis namerno poškoduje Klemena. Zaradi pozitivne Klemenove drže in njegovega zaupanja staršem, se situacija sicer pozitivno razreši, po poškodbi namreč sledita Denisovo spreobrnenje in pozitivna (športna) usmeritev.

Spričevalo (ilustriral Arjan Pregl) prav tako kot *Usodni telefon* problematizira socialno tematiko urbanega okolja. Vrstniška identifikacija sicer pozitivnega

⁷ Klemenova mama vsa zgrožena ugotavlja: »Denis, ki krade in ki ustrahuje mulčke po mestu, Denis, ki je Klemenu vzel mobilni telefon in ga nato na policiji vrnil, Denis, proti kateremu je Klemen v bistvu pričal na sodišču, ta Denis je mirno skočil za žogo, ob njem pa tudi Klemen, in potem je prav Klemenu slučajno malo spodrsnilo in je obležal na parketu ...?« (Pregl 2004: 62).

glavnega literarnega lika, petnajstletnega Mateja, le-tega pripelje do kraje koles. Sam nikoli ne bi storil takšnega prekrška, zaradi dokazovanja pred vrstniki pa na krajo pristane. Njegova napaka je brez odvečnega moraliziranja vzorčni primer mlademu bralcu, kako ne smemo ravnati. Matej je v obdobju ob koncu osnovne šole, zgodita se mu valeta in prva ljubezen, na valeti se namreč zaljubi v Sinjo, nad njim pa visi zavest o kraji. Za svoje dejanje prevzame odgovornost, zaveda se svoje napake, zato staršem obljubi, da se ne bo več družil s problematično klapo, katere vodja je Denis.

Usodni telefon in *Spričevalo* upovedujeta stiske sodobnih mladostnikov v urbanem okolju, s čimer je Pregl svojo prozo preusmeril od avaturističnega k socialnemu žanru. Glavni literarni lik kljub drobnim spodrsrljajem ohranja visoko etične lastnosti, h katerim sicer ne sodijo npr. trma, prepiranje s starši, neredoljubnost in podobne lastnosti, ki pa so najbrž predvsem posledica specifičnega pubertetniškega obdobja. Nasprotno pa negativni lik, v obeh knjigah mu je ime Denis, poseduje izrazito negativne lastnosti (npr. ustrahovanje šibkejših, pretepanje, laganje, pohlep).

4 Informativna literatura

Avtor je napisal dve informativni slikanici, in sicer *Denar* (ilustriral Božo Kos) in *Zgodbo o knjigi* (ilustriral Janko Testen). Slikanica z naslovom *Denar* opisuje na otrokom primeren način kratko zgodovino denarja, njegov pomen, vrednost, ravnanje z njim. Ker je delo nastalo že pred več kot četrto stoletja, v drugačni družbeni ureditvi, je deloma zastarelo, osnovni namen denarja je seveda še vedno enak, spremenila pa se je ekonomska politika. *Zgodba o knjigi* vsebuje dve vrsti besedila: skozi vso knjigo teče glavna zgodba, v kateri trije prijatelji, Arjan, Martin in Davor, spoznavajo, kako nastanejo knjige: iz knjigarne gredo v založbo, tiskarno, k ustvarjalcem (pisateljem in ilustratorjem); ob tem besedilu pa je dodanih precej gesel, ki so neposredno vezana na knjige (bralna značka, pravilna uporaba knjig, tiskarski stroj, načini upodabljanja, urednik, lektor, bralec ...). Tudi *Zgodba o knjigi* je deloma zastarela, izšla je pred dvajsetimi leti, zato delo z računalnikom šele napoveduje, dejstvo pa je, da so računalniki močno spremenili način nastajanja knjige.

Počesane muhe ali zelo zapleten priročnik o lepem vedenju je informativno-leposlovno delo, ki ga je ilustriral Marjan Manček. Bontoni v najširšem pomenu sodijo med poljudnostrokovne knjige, Preglove *Počesane muhe* pa ob jasnih pravilih vedenja vsebujejo literarizirane zgodbe, ki ponazarjajo (predvsem neprimerno) obnašanje. Pomemben razločevalni element je tudi jezik, ki je glede na funkcijo besedila v priročnikih, kot so bontoni, strokoven in objektivni. Pregl v priročniku uporablja umetnostni jezik, besedilo pa je mestoma precej subjektivno obarvano. Objektivna naracija je opazna na nivoju podajanja pravil lepega vedenja, čeprav je tudi v tem delu knjiga zelo humorno obarvana. Zelo zapleten priročnik o lepem vedenju ima logično in pregledno strukturo: vsako od petnajstih poglavij je razdeljeno na stalne rubrike, in sicer na uvod (podana je tema poglavja), zgodbo, ki služi kot eksempl (v njej nastopata Klemen in Arjan), triperesno deteljico, v tem delu so podani trije sklopi trditev o lepem vedenju, vprašali ste – preberite (vprašanja in odgovori, vezani na temo poglavja), dodatna vprašanja. V vsakemu

poglavju je tudi kratek strip, le-ta deluje kot povzetek poglavja, ki v eni pasici (tri do pet slik) predstavlja glavno temo.

5 Zaključek

V članku predstavljamo mladinsko prozo Slavka Pregla. Glede na obliko knjig sodi večina njegovih del med ilustrirane knjige, saj jih je zelo malo brez ilustracij (npr. *Srebro iz modre špilje*), samo tri dela sodijo med slikanice (leposlovna: *Smejalec in civilna zavora*, informativni: *Denar*, *Zgodba o knjigi*). Pregl je doslej sodeloval z različnimi ilustratorji, in sicer z Marjanom Mančkom (ilustriral je največ Preglovih del), Arjanom Preglom, Kostjo Gatnikom, Bojanom Jurcem, Binetom Rogljem, Marijo Lucijo Stupica, Jankom Testenom in Božom Kosom. Primerjava med posameznimi književnimi deli pokaže, da imajo obravnavana dela precej skupnih značilnosti: večinoma gre za tretjeosebnega pripovedovalca, odraslega, ki iz svoje perspektive opisuje in komentira aktualno dogajanje, povezano večinoma s šolskimi in obšolskimi dejavnostmi ter preživljanjem prostega časa v sodobnem mestnem okolju (določeni avtobiografski elementi so razvidni iz avtorjevega pogleda na svoje življenje), le dvakrat je prizorišče dogajanja umeščeno ob obalo Jadranskega morja, enkrat v hribe ter dvakrat na neimenovani fiktivni grad. Otroci, glavni književni liki, so stari približno med osem in dvanajst let, izjemoma tudi več, njihovi starosti so primerni tudi problemi, s katerimi se srečujejo. Pogosto zavzame vlogo glavnega lika skupina otrok, čeprav je v kolektivu jasno zaznaven vodja. Glavnim likom je najpogosteje ime Pipi, Miha, Andrej, Arjan, Gal, Klemen in Sanja, negativni liki so večkrat Cebav, Dane ali Denis. Pomemben strukturni element tovrstne proze je komika, saj humorni vložki »blažijo« vsakdanjo turobnost odraščajočih literarnih likov. Otroški literarni liki pogosto ne razumejo odraslih, njihovih zahtev in postopkov, kar je osnova komičnega zapleta. Komika se v Preglovi mladinski prozi pojavlja predvsem na ravni besedišča (besedna komika) in situacij (situacijska komika). V Preglovih besedilih sicer ni »velikih« avantur, so pa zato toliko bolj poudarjene dogodivščine, ki jih otroški literarni liki nenehno doživljajo skozi svoj vsakdan. V njegovih književnih delih prevladujejo kot glavni literarni liki fantje, ki so, vsaj zdi se tako, za razliko od deklic bistveno bolj dovtetni za drobne nagajivosti, pustolovščine in smeh. Najbolj brana Preglova mladinska dela so *Geniji v kratkih hlačah*, *Srebro iz modre špilje* in *Usodni telefon*.

Literatura:

Haramija, Dragica, 1999/2000: Tipologija slovenske mladinske realistične avanturistične proze. V: *Jezik in slovstvo* 4, 133–141.

Pregl, Slavko, 2003: Paničen beg od zardevanja ali kako ohraniti dostojanstvo spoštovane profesorice (Pogled na svoje delo). V: *Otrok in knjiga* 58, 70–75.

Pregl, Slavko, avgust 2005a: Pogled na svoje življenje zapisal ob pričujočem prispevku. Rokopis (osebna korespondenca).

Saksida, Igor, 2001: Povojna slovenska mladinska proza. V: *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS, 426–468.

Solar, Milivoj, 1996: *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

Žirija za večernico, 2004: Večernica za leto 2003. V: *Otrok in knjiga* 61, 81–82.

Viri:

Pregl, Slavko, 1982: *Bojni zapiski mestnega mulca*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

-- 1993: *Če bi in če ne bi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

-- 1979: *Denar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 1985: *Geniji v dolgih hlačah*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 1978: *Geniji v kratkih hlačah*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 1981: *Juha Cviluha*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 2004: *Male oblačne zgodbe*. Ljubljana: Mladika.

-- 1976: *Odprava zelenega zmaja: Velika avantura in Odprava zelenega zmaja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 1990: *Olimpiada v živalskem vrtu*. Ljubljana: Samozaložba.

-- 1978a: *Papiga v šoli*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 2001: *Papiga že spet v šoli*. Ljubljana: Arkadija.

-- 1993a: *Počesane muhe ali zelo zapleten priročnik o lepem vedenju*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 1977: *Priročnik za klatenje*. Ljubljana: Borec.

-- 1984: *Smejnik in cvililna zavora*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 1987: *Smrka in njegovi*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

-- 2005: *Spričevalo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 2003: *Srebro iz modre špilje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 1981a: *Strašna bratranca*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

-- 1981b: *Umazana zgodba*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

-- 2004a: *Usodni telefon*. Ljubljana: Prešernova družba.

-- 1982a: *Zdravilo za poredneže*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 1986: *Zgodba o knjigi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

-- 1981c: *Zgode na dvoru kralja Janeza*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

-- 2003a: *Zvezda s čepico*. Ljubljana: Mladika.

Andrej Adam
Gimnazija in srednja kemijska šola Ruše

BRANJE KOT FILOZOFIRANJE GIMNAZIJEK

V tekstu govorimo in zagovarjamo medpredmetno sodelovanje kot takšno in posebej medpredmetno sodelovanje med slovenščino in filozofijo, ki lahko pride do izraza pri obravnavi posameznih leposlovnih del. Argumentiramo, da lahko kvalitetno izpeljano filozofiranje o problemih, ki jih izpostavljajo leposlovna dela, bistveno pripomore k deklariranim ciljem prenove gimnazije, posebej k razvijanju kritičnega in samostojnega razmišljanja. Prednosti filozofiranja ob problemih leposlovnih del, ki ga priročno imenujemo branje kot filozofiranje, poskušamo utemeljiti v več korakih. V vsakem izpostavimo en vidik, ki je bistven za jasno in kritično razmišljanje. Ob tem posebej poudarjamo, da gre pri medpredmetnem sodelovanju za vzajemno pomoč med predmetnimi področji, za vzajemno bogatitev, zaradi česar pri sodelovanju med slovenščino in filozofijo ne moremo govoriti le o branju kot filozofiranju, temveč tudi o filozofiranju kot branju. Svojo argumentacijo razvijamo ob nedavno nagrajenem mladinskem romanu *Gimnazijec* Igorja Karlovška.

The article advocates the inter-curricular links between Slovene and Philosophy, which is particularly explicit when specific literary works are analysed. The arguments show that a quality speculation about problems in a philosophical manner, set by literary works, vitally contribute to the goals of a grammar schools reform, mostly to the development of critical and independent thinking. The advantages of the so-called »reading as philosophizing« are based on arguments in numerous steps. Each individual step exposes one point of view essential for clear and critical thinking. It should not be forgotten that the inter-curricular links of at least two fields brings mutual enrichment. That is why the co-operation between Slovene and Philosophy cannot only be called reading as philosophizing, but also philosophizing as reading. The arguments are based on a recently awarded novel of children's literature (»Gimnazijec« – The Grammar School Boy) written by Igor Karlovšek.

Uvod: tekmovanje in medpredmetno sodelovanje

Dijaki slovenskih gimnazijskih programov v letošnjem šolskem letu, se pravi šolskem letu 2005/06, v okviru priprav na maturo iz slovenščine berejo *Visoško kroniko* Ivana Tavčarja in *Zločin in kazen* Fjodorja M. Dostojevskega. Tema oziroma prizma, skozi katero se lotevajo razmišljanja o romanih, je vprašanje zločina

in kazni. Roman *Gimnazijec* Igorja Karlovška, ki ga srednješolci prvih in drugih letnikov berejo v okviru tekmovanja za Cankarjevo priznanje, prinaša – vsaj delno – podobno tematiko. Ker pa je vprašanje zločina in kazni težko ločiti od drugih moralnih problemov, se nam ob interpretaciji ponuja tudi možnost za ustvarjanje širše moralne presoje.

Kolikor poznam razmere v gimnazijskem izobraževanju nasploh, je udejanjanje takšne možnosti odvisno od učiteljev na posamezni gimnaziji, predvsem od njihove volje in pripravljenosti za medpredmetno sodelovanje. Dijaki se v okviru gimnazijskega izobraževanja srečajo z etiko oziroma s sistematičnimi in strokovno podprtimi razpravami o moralnih vprašanjih v okviru pouka filozofije. To pomeni, da je za udejanjanje možnosti celovitega razmisleka o moralnih problemih, ki se pojavljajo v literarnih delih, potrebno k sodelovanju pritegniti učitelje oziroma učiteljice slovenščine in filozofije. Na posameznih gimnazijah, denimo na Gimnaziji in srednji kemijski šoli Ruše, kjer sem sam zaposlen, smo v preteklih šolskih letih takšno sodelovanje že vzpostavili. Ker je privedlo do zanimivih rezultatov, ga lahko priporočamo tudi drugim šolam, toda sklicevanje na zanimive rezultate je za navduševanje najbrž premalo, zato bom v tem eseju poskušal navdušenje utemeljiti.

Pri snovanju medpredmetnega sodelovanja med slavisti in filozofi v gimnaziji lahko kot osnova služijo splošni cilji projekta didaktične prenove gimnazije, ki predvidevajo razvijanje različnih strategij mišljenja, problemski pristop k temam, aktivne oblike učenja in poučevanja, integracijo in povezovanje znanj itd. Smisel uvajanja novosti je jasen. Če nočemo, da bi dijaki zapravljali čas z gledanjem resničnostnih šovov, telenovel in absurdnih izbiranj talentov, temveč jih želimo usposobiti za aktivne in odgovorne udeležence demokratične družbe, jim moramo pomagati razvijati sposobnosti samostojnega in kritičnega mišljenja ter presojanja, prav tako pa jim moramo pomagati, da bodo na samostojno življenjsko pot stopili samozavestno in se ne bodo prestrašili problemov, ki jih nedvomno čakajo. To pomeni, da je dijakom potrebno že v srednji šoli predstaviti nekatere ključne probleme, s katerimi se ljudje srečujemo od nekdaj, in jim pomagati pri njihovem kritičnem pretresu. Mislim, da pri tem ni potrebno posebej poudarjati, da so ti problemi zaradi svoje splošnosti tako ali drugače tudi njihovi, izpostaviti pa velja, da šele razpravljanje o problemih razvija kritičen odnos do sveta. Filozofi v slovenskih gimnazijah vidimo prav v slednjem smisel svojega poklica. Menimo tudi, da bi v času didaktične prenove lahko učiteljem drugih predmetov pomagali s svojimi izkušnjami pri uvajanju aktivnih metod pouka s ciljem razvijati kritično mišljenje.

Ker se hkrati zavedamo, da je sleherno uvajanje novosti tudi tvegano početje, kar je bržčas eden od ključnih vzrokov, zakaj se učitelji v okviru rednega dela, ki je podrejeno predpisanim vsebinskim ciljem, še ne odločajo za načrtovanje medpredmetnega sodelovanja, predlagamo, da se tega lotijo v manj formalnih okvirjih. Priprave na tekmovanja iz znanj se zdijo za ta namen posebej primerna. Medpredmetno sodelovanje med slavisti in filozofi je tako mogoče uresničiti v okviru priprav na tekmovanja za Cankarjevo priznanje in v okviru priprav na Državno tekmovanje v pisanju filozofskega eseja. Slednje takšno sodelovanje ponuja že četrto leto zapored. Odgovornost učiteljev je, vsaj kar zadeva uspeh, tukaj manjša, poleg tega se tekmovanja udeležuje manjši del celotne populacije dijakov in »eksperimentatorjem« ne bi mogli očitati, da se igrajo s celotno generacijo. Zaradi primerno majhnega števila dijakov tudi ni posebno težko izdelati in

v praksi uresničiti kriterijev za medpredmetno vrednotenje dosežkov posameznih udeležencev, kar je pogoj za uspešno evalvacijo dela.

Primer *Gimnazijec*

V nadaljevanju bom poskušal utemeljiti prednosti medpredmetnega sodelovanja med učitelji slovenščine in filozofije. V ta namen bom pokazal, kako lahko filozofski pristop k branju literarnega dela pomaga razvijati kritično mišljenje. Za učitelje filozofije v gimnazijah že več kot desetletje velja, da se pri delu z dijaki ne posvečajo toliko učenju filozofije, ampak bolj učenju filozofiranja. Filozofiranje v tem kontekstu ne pomeni nič drugega kot kritično in argumentirano razmišljanje in razpravljanje o najbolj splošnih problemih. Če privzamemo, da je branje pogovor med bralcem in pisateljem (ali pogovor s samim seboj) o kakšnem občem problemu, tedaj lahko govorimo o branju kot filozofiranju, pri čemer imamo v mislih branje kot dejavnost kritičnega duha.

Zagovor branja kot filozofiranja bom prikazal s pomočjo romana *Gimnazijec* Igorja Karlovška¹. Vsebine romana ne bom posebej obnavljal, ker predpostavljam, da bralec tega eseja *Gimnazijca* pozna. Zaenkrat naj bo dovolj le omemba, da je glavni junak romana Peter Janežič zaradi svojega ravnanja pristal v prevzgojnem domu.

1.

V kontekstu razumevanja branja kot filozofiranja, se pravi kot pogovora o nekem občem življenjskem problemu, je najprej potrebno identificirati sam problem. Kaj je ključni problem oziroma eden izmed ključnih problemov Karlovškovega *Gimnazijca*? Predlagam, da si pri odkrivanju problema pomagamo s knjigo *Utehe filozofije* Alaina de Bottona.² Le-ta se prične z avtorjevo osuplostjo nad sliko Sokratova smrt, ki jo je leta 1786 naslikal Jacques-Louis David. Sliko je mogoče najti na internetu in izgleda takole:³

¹ Karlovšek, Igor, *Gimnazijec*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 2004, zbirka Žamet.

² De Botton, Alain, *Utehe filozofije*, Ljubljana, Založba Vale-Novak, 2004.

³ Internetnih naslovov, kjer je slika dosegljiva, je več, npr. <http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/david/socrates.jpg>

Na sliki vidimo Sokrata v ječi. Čaka na smrt, na katero so ga obsodili atenski meščani. Obkrožajo ga užaloščeni prijatelji, ki tarnajo nad njegovo usodo. V nasprotju z njimi Sokrat ni videti žalosten. Z eno roko sega po strupu, ki ga bo že čez hip moral izpiti, drugo pa vihti po zraku, s čimer nakazuje, da bo zdaj zdaj zaključil enega od argumentov. In kaj je tako osupnilo Alaina de Bottona? Mogoče to, pravi, ker se je Sokratovo vedenje na sliki

»tako ostro razlikovalo od mojega. Kadar sem se s kom pogovarjal, mi je bilo zlasti do tega, da bi mu bil všeč, in manj do tega, da bi govoril resnico. Želja po ugajanju mi je nalagala, da sem se kakor ponosen oče na premieri šolske igre smejal puhlim šalam. V stikih z neznanci sem se vedel klečeplazno kot hotelski vratar, ki pozdravlja premožne goste – s slinasto vneto, porojeno iz bolesterne želje, da bi bil za vsako ceno deležen njihove naklonjenosti. V javnosti nisem nikoli podvomil o idejah, na katere je prisegala večina [...]« (Alain de Botton 2004, 13).

Pogled na Davidovo sliko je torej de Bottonu razodel neko posebno neodvisnost človekovega duha, ki jo uteleša naslikani Sokrat. Kolikor vemo, je bil Sokrat takšen tudi v resničnem življenju. Do konca in za ceno svojega življenja je vztrajal v pokončni držji in v borbi zoper napačna mnenja.

V romanu Igorja Karlovška resda nimamo opravka s Sokratom, kljub temu pa smo postavljeni pred literarnega junaka, ki ga odlikuje nekaj sokratske duhovne neodvisnosti in pokončnosti. Pred seboj imamo junaka, ki po krivem pristane v prevzgojnem domu, a tam kljub skrajno nečloveškim razmeram in grozljivim pritiskom ohrani človeško dostojanstvo, se ne zlomi in ne zaide z začrtane poti.

Na tej osnovi bi potemtakem lahko rekli, da je *Gimnazijec* Igorja Karlovška roman o veličini, neodvisnosti in nezlomljivosti človeškega duha. Na kratko: to je roman o človeškem dostojanstvu. Problem, ki ga roman izpostavi, pa je vprašanje, zakaj je v neki družbi, konkretno v družbi, kakršno smo ustvarili v Sloveniji, človeško dostojanstvo tako težko uveljaviti in ohraniti. Ker je glavni junak romana gimnazijec oziroma mladostnik, je problematika še toliko bolj moreča. Nesrečno naključje, smrt najboljšega prijatelja, povzroči, da se mladostnik, glavni junak romana, znajde v položaju, kjer je njegovo človeško dostojanstvo v nenehni nevarnosti.

V kontekstu utemeljevanja vloge branja kot filozofiranja in upravičevanja medpredmetnega povezovanja med učitelji slovenščine in filozofije je torej mogoče reči, da filozofija z analogijami iz filozofske literature pomaga bralcu odkrivati tehtne dileme literarnih del. Ker pa je te dileme mogoče zlahka odkriti tudi brez filozofije, tega ne moremo smatrati kot posebno dober argument za sodelovanje. Pomembnejše je, da prepoznane dileme ali življenjski problemi odpirajo skoraj neskončno možnosti za nadaljnje razmišljanje in za pogovor s samim seboj. Prav nič ni odveč, če se vprašamo, kako bi sami ravnali v situaciji, v kateri se najdeta Sokrat ali Peter Janežič. Bolje je torej, če branje kot filozofiranje utemeljimo s tem, da nas vodi k spoznavanju samega sebe in nas po odkritju temeljnih problemov človeškega življenja sili k nadaljnjemu razmisleku.

2.

Odkritje temeljnih dilem je torej smiselno, če pričnemo o njih razmišljati. V *Gimnazijcu* lahko zasledimo idejo, da glavni junak Peter Janežič morda ni takšen moralni heroj, kot je bil Sokrat oziroma kot bi mu to želeli pripisati. V knjigi je

kar nekaj literarnih oseb, ki gojijo takšno mnenje. Med njimi morda izstopa vzgojiteljica Vrhovčeva. Ali ni res, da se je Peter sprva upognil pod pritiskom drugih gojencev prevzgojnega doma in jim tihotapil mamila? Četudi se je kasneje uprl in tvegati lastno življenje, je vprašanje – vsaj dokler se o njem ne pogovorimo – odprto. Kaj če ima prav Vrhunčeva in si Peter Janežič, namesto da ga obravnavamo kot moralnega junaka, zasluži kazen zaradi tihotapljenja mamil?

Če bi vprašali dijake, kdaj lahko komu smiselno očitamo, da je storil nek prestopok ali zločin, bi dobili več odgovorov. Razvrstitev teh odgovorov bi pokazala, da je nekdo upravičeno kaznovan, kadar so izpolnjeni štirje pogoji: (1) ko je očitano dejanje zares storil, (2) ko je to naredil pri polni zavesti, (3) ko je to nameraval storiti in (4) ko se je zanj svobodno odločil.

Če nekdo ni zakrivil nekega dejanja, nam naše vsakdanje občutenje pravi, da si kazni ne zasluži. Kazen je vprašljiva tudi za tiste, ki niso prištevnici: če se nekdo ne zaveda svojih dejanj, potem kazen – vsaj zanj – nima nobenega smisla. V dvomih o upravičenosti kazni smo tudi, če nekdo kaj zagreši nehote. Recimo, da nekdo parkira avto na strmem hribu in pozabi povleči ročno zavoro. Avto prične drseti po hribu in povzroči nesrečo. V tem primeru pozabljivcu ne moremo očitati namena, lahko pa mu očitamo malomarnost. Kaj pa, če izredno previden voznik povozi neprevidnega pešca? Storilcu ne moremo očitati niti malomarnosti niti namena. Toda ali velja enako, kadar nekdo nečesa ni storil po lastni volji, temveč pod prisilo? Ali je torej Peter Janežič kriv, ker je v prevzgojni dom prinašal mamila, če vemo, da so ga v to z najbolj brutalnimi sredstvi prisilili drugi gojenci?

O dilemi, ki jo v *Gimnazijcu* reprezentira Vrhunčeva, so filozofi v preteklih dva tisoč petsto letih vedeli veliko povedati. Branje kot filozofiranje spodbuja ovinke, v katerih je mogoče v razmislek vključiti koščke te bogate dediščine. V našem primeru si je mogoče pomagati z Aristotelom, ki je v slavni *Nikomahovi etiki* zapisal takole:⁴

»Če pa je nekaj storjeno iz strahu pred večjim zlom ali za dosego nekega plemenitega namena, če npr. ukaže komu storiti kaj grdega tiran, ki ima v oblasti njegove starše in otroke, in bi bili le-ti, če to stori, rešeni, v nasprotnem primeru pa usmrčeni, tedaj nastane vprašanje, ali je to storjeno nehote ali hote. [...] Takšna dejanja so mešana, vendar so bolj podobna hotenim. Kajti takrat, ko to delamo, se svobodno odločamo, le smoter je odvisen od zunanjih okoliščin.« (Aristotel 1998, 12)

Ali nam Aristotelove besede kaj pomagajo pri naši dilemi? Ali so ljudje, ki naredijo nekaj pod zunanjo prisilo, hkrati pa ne morejo zanikati, da so se tudi tedaj svobodno odločili za dejanje, krivi ali niso? Zavedati se moramo, da namen uvajanja citatov velikih mož v razpravo ni golo in avtoritarno doseganje prevlade enega stališča nad drugim. Ali je stališče dobro, lahko odloči šele kritična ocena citata.

Očitno je, da smo po Aristotelu svobodni tedaj, če na naša dejanja ne vplivajo zunanji dejavniki. Če bi nekoga po telefonu vprašali, zakaj ni pospravil sobe, in bi dobili odgovor, da zato, ker je hišo zrušil potres, bi bilo povsem jasno, da je morebiten očitek nesmiseln. V tem primeru bi zunanji dejavnik popolnoma preprečil svobodo odločitve, zaradi česar bi bil posameznik popolnoma nemočen. Kaj pa Petrovo prinašanje mamil v prevzgojni dom? Videli smo, da bi Aristotel to dejanje

⁴ Odlomek iz Aristotelove *Nikomahove etike* povzeman po: Aristotel: Hotena in nehotena dejanja, *FNM*, 3/4, 1998, str. 12.

označil za mešano. Jasno je namreč, da je Petru v nasprotju z nekom, ki sobe ni pospravil, ker jo je porušil potres, še vedno ostal kanček svobodne odločitve. Toda ali ta kanček zadošča, da ga spoznamo za krivega? Če se še vedno ne moremo odločiti in dijaki nimajo novih idej, si lahko pomagamo s še kakšnim citatom istega ali tudi drugega avtorja. Lahko si npr. zopet pomagamo z Aristotelom, ki pravi:

»Nekatera dejanja pa so takšna, da jih tudi pod najhujšo silo ne smemo storiti, ampak je bolje v najstrašnejših muka umreti.« (ibid.)

Naše vprašanje je potemtakem, ali je bilo Petrovo vnašanje mamil v prevzgojni dom takšno dejanje, ki ga nikoli in nikakor ne bi smel storiti. Večina, ki je knjigo prebrala, bi se najbrž strinjala, da ne. Od tod bi sledil sklep, da Peter vendarle ni kriv, čeprav sodi vnašanje mamil med mešana dejanja.

Branje kot filozofiranje in z njim medpredmetno povezavo med slovenščino in filozofijo lahko torej utemeljimo s tem, da ponuja kritično razpravo o dilemah. Razvijanje kritične razprave najprej razjasni ključne vidike problemov. Pri tem razloči bistvene pojme, jih analizira, utemeljuje, medsebojno povezuje, ugotavlja, v čem si nasprotujejo, ponuja posamezne odgovore na probleme, le-te kritično ovrednoti ter vodi k novim dilemam. Z vsem tem pomaga dijakom pri oblikovanju stališč in jim daje čutiti, da je rešitev nekaterih problemov vse prej kot enostavna.

3.

V nadaljevanju se bomo osredotočili samo na nekatere zgoraj nanizane vidike branja kot filozofiranja. Glede na to, da se v šolski praksi kritični analizi posameznih pojmov, njihovem utemeljevanju, povezovanju in nasprotovanju pogosto ne posveča dovolj pozornosti, se ustavimo pri tem.

Zgoraj smo najprej rekli, da je *Gimnazijec* roman o človeškem dostojanstvu in da govori o problemu težavnosti uveljavitve moralnih idealov v naši družbi. Nato smo napravili ovinek in v bistvu ugotavljali, ali je Petru Janežiču uspelo ohraniti dostojanstvo. Pri tem smo prišli do sklepa, da mu je uspelo le pod pogojem, če mu lahko oprostimo vnašanje mamil v prevzgojni dom, sicer pa ne.

S tem smo poskušali pokazati, da se literarne osebe, ki v Petru nočejo videti nič dobrega, motijo. Po tej logiki vzgojiteljica Vrhunčeva, ki bi Petra na vsak način rada kaznovala, enostavno nima povsem razjasnenih stališč. V romanu lahko preberemo, da gre za žensko, ki v naslednjih sto letih ne bo zmožna dojeti duš gojencev prevzgojnega doma (Karlovshek 1004, 217).

Toda naše stališče bi nemara ovrigel sam Peter. V trenutku, ko se upre nasilnim gojencem, ki od njega zahtevajo tihotapljenje mamil, se vpraša, zakaj je sploh popustil in ravnal zoper svojo voljo. Poskušal se je dokopati do odgovora, vendar si ga ni »upal privleči do zavesti.« (ibid.)

Roman kot celota odgovor sicer sugerira, vendar ga ne ponuja na pladnju. Prav tako ne ponuja na pladnju odgovora, zakaj si je Peter premislil in se uprl. Odrpte dileme omogočajo različna branja z različnih zornih kotov. Tudi dijaki bi na te dileme ponudili različne odgovore. To omogoča učiteljem, da njihove rešitve primerjajo z rešitvami iz zgodovine moralnega teoretiziranja. V paleti odgovorov, do katerih bi se dokopali dijaki, bi gotovo bilo tudi razmišljanje, da je Peter sprva popustil zaradi strahu pred »neugodjem« oziroma nasiljem, ki bi sledilo v nasprotnem primeru. Potem pa si je premislil, ker bi lahko bile posledice vnašanja mamil še veliko hujše – Vrhunčeva mu je namreč zagrozila s pravim zaporom. Dijaki bi

se pri tem lahko sklicevali na številne Petrove izjave, kot npr.: »Fantje, dovolj je bilo, vse sem naredil, kar ste hoteli, ampak ste me stisnili do konca in nimam več kam (ibid., 216).«

Logiko tega odgovora je mogoče, če jo nekoliko razširimo, povezati z utilitarističnim pojmovanjem morale. Za utilitariste je moralno to, kar vodi k ugodnim, koristnim posledicam za večino vpletenih. Ali je Petrovo razpečevanje mamil koristno? Utilitaristi bi odgovorili nikalno. Pri tehtanju nekoristnosti bi navedli škodo, ki je prizadejana samemu Petru, nato škodo vseh, ki jih je Peter moral okrasti, da je prišel do mamil, in končno škodo za celotno družbo, če takšnih dejanj ne bi sankcionirala. Edino korist od tega dejanja imajo gojenci, ki so Petra izsiljevali, ta pa nikakor ne odtehta količine prizadejane škode. Utilitaristi bi torej podprli Petrov upor zoper gojence.

Tudi kantovsko usmerjeni filozofi bi upor podprli, vendar iz povsem drugačnih razlogov. Kant bi dejal, da je povod za Petrov upor slaba vest, ki se mu je prebudila zaradi izvajanja nemoralnih dejanj. Slaba vest pa je nastala, ker je ravnal zoper moralni zakon, ki se – tako kot v vseh ljudeh – skriva tudi v njem. Po Kantu namreč človeka bistveno določa in odlikuje dejstvo, da poseduje um in je potemtakem umno bitje. Um pa ni nekaj pasivnega, temveč – kot kakšen neutruden program – človeški zavesti nenehno predpisuje, kaj je prav in kaj narobe. Med takimi predpisi, ki jih Kant imenuje brezpogojne dolžnosti ali zapovedi, je tudi naslednji: vselej ravnaj tako, da bodo drugi ljudje cilj in ne sredstvo. Rečeno preprosto, ker smo umna bitja in ker so takšni tudi drugi ljudje, ne smemo nikogar zlorabljeni ali uporabljati kot stvari za lastno korist. Kadar to vendarle naredimo, pride do konflikta, ki ga občutimo kot slabo vest. Zaradi nenehne dejavnosti uma tudi vsakdo vselej vé, kako mora ravnati v posamezni situaciji. Če ravna drugače, ne-umno, tedaj mu ne moremo pripisati dostojanstva, saj se to ohranja le, če poslušamo zakone uma.

Pri različnih odgovorih na zastavljene dileme tako v razpravo z dijaki uvajamo nove pojme, denimo utilitarizem, korist, ugodje, brezpogojna dolžnost, moralni zakon, avtonomnost ipd. Z njimi in njihovim povezovanjem uvajamo različne moralne teorije in različne poskuse utemeljevanja, kdaj in zakaj je neko dejanje moralno. S pomočjo teh pojmov in teorij lahko potemtakem poskusimo rešiti dileme, ki se pojavljajo ob branju literature, ponuja pa se tudi možnost ocene ustreznosti teh teorij. Kantova morala je na primer zelo stroga. Kljub njenim občečloveškim kvaliteta bodo dijaki kmalu opazili, da so lahko njene moralne zahteve za posameznike v konkretnih situacijah, denimo Petra Janežiča, neživljenjske. S tem se pokaže še ena dimenzija medpredmetnega sodelovanja: ne gre zgolj za to, da je mogoče z vsebinami enega predmeta obogatiti razprave v okviru drugega, temveč tudi obratno. Vzajemni pomoči bomo posvetili nekaj več prostora kasneje.

4.

Povezovanje idej in pojmov lahko vidimo ožje, kot povezovanje ključnih pojmov posameznega področja, npr. filozofije, a tudi kot povezovanje pojmov različnih področij. V trenutku snovanja nekega medpredmetnega sodelovanja po navadi težko predvidimo, kam vse nas bo vodilo razpravljanje z dijaki, zato je prav, če pustimo nekaj prostora in časa tudi za druga predmetna področja.

Vprašanje, ali družba zagotavlja primerno prestajanje kazni, se razlikuje od razprav o utemeljenosti kazni (in moralnosti) ter od vprašanja, kakšna kazen je

za neko krivično dejanje primerna. Drugi dve vprašanji večinoma obravnavajo filozofi, medtem ko je prvo vprašanje sociološko oziroma politično. Karlovškov roman je mogoče brati skozi prizmo vseh treh vprašanj, vendar je glede prvega še posebno zgovoren. Preprosto rečeno, kaže nam sliko družbe, ki ni sposobna primerno organizirati prestajanja kazni. Ker se dogajanje romana odvija v prevzgojnem domu za mladoletne osebe, si lahko samo predstavljamo, kako je šele v zaporih za odrasle.

Proti koncu romana zvemo, da Peter Janežič v resnici sploh ni kriv dejanja, zaradi katerega je bil obsojen na prevzgojni dom. V romanu smo se torej soočili s situacijo, ko nekdo, ki ne potrebuje prevzgoje, pristane v ustanovi, kjer izvajajo prevzgojo in popravljanje značajev. Zagovorniki naših prevzgojnih institucij bi najbrž dejali, da so te primerno organizirane, da uspešno opravljajo svojo funkcijo in da so nasploh dobre. Toda zakaj ima potem nekdo, ki je dober, v tem dobrem okolju probleme?

Vse to kaže, da branje kot filozofiranje omogoča tudi jasno klasifikacijo posameznih problemov glede na predmetna področja, ki so zastopana v šoli. Jasna klasifikacija problemov je že sama po sebi eden od pogojev kritičnega razmišljanja, saj nam omogoča pregled nad posameznimi problemi. V kontekstu medpredmetnega sodelovanja in njegove morebitne razširitve pa lahko z njo upravičimo povabilo k sodelovanju učiteljem drugih predmetov, denimo sociologije. Prav tako je mogoče na šolo povabiti strokovnjake, ki se ukvarjajo s problemi, do katerih se je branje kot filozofiranje prebilo.

S tega zornega kota branje kot filozofiranje ne vodi le k odkrivanju življenjsko pomembnih problemov in dilem, temveč kaže dijakom, da je mogoče učno snov pri posameznih šolskih predmetih razumeti tudi kot poskus reševanja posameznih problemov.

5.

Obljubili smo, da bomo povedali nekaj več o vzajemni pomoči. Do sedaj smo govorili o branju kot filozofiranju. Zato povejmo še nekaj o filozofiranju kot branju. Pri medpredmetnem sodelovanju med slovenščino in filozofijo namreč ne gre le za pomoč filozofije, ampak tudi za pomoč filozofiji. V primeru Kantove morale smo že nakazali, da je mogoče z literarnimi primeri oceniti in kritizirati ideje filozofov, ki jih v razpravo o problemih uvajamo kot partnerje. Včasih je s pomočjo leposlovja potemtakem mogoče razložiti posamezne vidike kakšne filozofske teorije.

V okviru pouka filozofije mora učitelj z dijaki obravnavati posamezne moralne dileme. Če si ob vprašanju, *kako moram ravnati, da bom ravnal moralno*, običajno pomaga s sodobnimi moralnimi teorijami, denimo utilitarizmom in moralno dolžnosti, si ob vprašanju, *kakšen naj bom, da bom moralen*, pomaga z antičnimi viri: Sokratom, Aristotelom in Platonom. Karlovškov roman ponuja zanimive možnosti za razjasnitev nekaterih Platonovih zamisli.

Ena temeljnih dilem, ki jih pred nas postavlja Platon, se glasi: zakaj naj bomo pravični (moralni), če se pa nepravilnost (nemoralnost) bolj izplača? Platonov odgovor, če ga zelo poenostavimo, trdi, da so nemoralni ljudje nesrečni. Zakaj? Ker z nemoralnostjo porušijo neko osnovno duševno ubranost in dopustijo, da živalski del človeške duše, ki ga reprezentirajo poželenja, prevlada nad razumom. Takšna prevlada je nato vir strahov in nezadovoljstva. Če se hočemo temu izogniti, moramo po Platonu poskrbeti zase. V procesu vzgoje se moramo odvrniti od čutnega

sveta in se začeti posvečati izobrazbi: predvsem matematiki in argumentiranemu razpravljanju, ki sta ugodna sama po sebi, hkrati pa krepi razum, da zmore vladati strastem.

Učitelju filozofije utegne Karlovškov roman pomagati pri pojasnjevanju Platonovih misli. Karlovšek namreč na eni strani opisuje svet poživinjenih gojencev, na drugi strani pa Petrove poskuse, da bi se tega sveta rešil. Pot rešitve predstavlja gimnazijsko izobraževanje oziroma matematika.

Kot zgled dveh zoperstavljenih svetov navedimo dva odlomka iz romana. Prvi se dogaja za zidovi prevzgojnega doma:

»V minuti so otroci razbili vse, kar ni bilo železno. Oborožili so se s kovinskimi nogami, odtrganimi z jedilnih miz, in udrihali po vsem, kar so videli pred seboj. Vseh šest punc, ki so zajtrkovale z nami, se je pridružilo fantom v razbijanju. Izpuščali so divje, nore glasove, se penili in rjovel, samo Jebač je tiho, kakor lakomna zver trgal oblačila z Marijane. "Ne, ne!!" je tulila ta, ko so ji že visele dojke skozi raztrgano blago.« (Karlovšek 2004, 121)

V drugem odlomku se Peter pogovarja s svojim dekletom:

»– Si neumen? Jaz, da bi znala matematiko za štiri? [...]
– [...] Brez šole se sploh videvala ne bi in samo z uspehom pri matematiki bova morda dokazala [...], da morda le nisem tako slaba izbira. [...]
Kar nekaj trenutkov je tako strmela vase in predse, potem pa se je spet dvignila.
– Peter, morava res takoj ostareti? [...] Da morava biti takoj resna, delati, pozabiti na ves hec in prijetnosti. Jaz se želim vsaj malo zabavati, Peter, ne morem kar v samostan.
– Matematika ni samostan. Pripravil ti bom šaljive naloge ...«(ibid., 235)

Petrovo dojetje matematike je nemara podobno Platonovemu. Pri Platonu predstavlja ukvarjanje z matematičnimi pojmi vmesno postajo na poti duševnega vzpona iz mračnega sveta, kjer vladajo čutna poželenja, v svet svetlobe večnih idej in spoznavanja resnice o svetu. V *Gimnazijcu* velja podobno. Izobrazba, ki jo simbolizira veselje ob reševanju matematičnih problemov, je za Petra vozovnica iz mračnega prevzgojnega doma v svetlo prihodnost. Ob tem velja opomniti, da v resnici ne predlagamo branja Karlovškovega romana s pomočjo Platona, saj to ne bi vzdržalo. Stvar je preprosto v tem, da najdemo v romanu nekaj zamisli, ki omogočajo učitelju filozofije zanimivo in živo razlago nekaterih osnov Platonove misli.

Sklep

Ne vem, ali bo predstavljena argumentacija za medpredmetno sodelovanje med slovenščino in filozofijo koga prepričala, vsekakor pa to upam.

Če povzamemo, je prednost takšnega sodelovanja, ki uvaja branje kot filozofiranje, najprej v tem, da omogoča lažje odkrivanje tehtnih življenjskih problemov. Ker to ni odločilni argument, velja poudariti še kritični razmislek o problemih, ki ga ponuja filozofija s pomočjo vodenja filozofskega pogovora in odlomkov iz svoje filozofske zakladnice. Zaradi pomanjkanja prostora smo se omejili le na bistvene elemente kritičnega razmišljanja: poudarili smo analizo pojmov, njihovo povezovanje v teorije in razpravo ob njih. K temu smo dodali še pomen odpiranja vrat za druge šolske predmete, ki se lahko tvorno vključijo v razpravo o problemih.

Poleg tega smo izpostavili, da medpredmetnega povezovanja ne moremo videti zgolj kot pomoč enega predmeta drugemu, temveč kot vzajemno bogatitev. Tako kot se je pri branju leposlovja občasno koristno zaplesti v filozofske debate, je tudi pri branju filozofije koristno, če si pomagamo z zgledi iz leposlovja, ki pogosto ponujajo možnost za zanimivo interpretacijo filozofskih idej.

Literatura

Aristotel: Nikomahova etika. Uporabljeni odlomek je povzet po: Aristotel: Hotena in nehotena dejanja. *FNM*, 1998, 3 / 4, str. 12.

Botton, Alain de: *Utehe filozofije*. Ljubljana: Založba Vale-Novak, 2004.

Karlovshek, Igor: *Gimnazijec*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Žamet), 2004.

Irena Miš Svoltjšak
Založba Miš, Ljubljana

NAJVEČJI GREH PRI PISANJU JE, ČE SI DOLGOČASEN Avstralska mladinska književnost

Izjava enega pomembnejših, če ne najpomembnejšega avstralskega mladinskega pisatelja Paula Jenningsa, ki smo jo izpostavili v naslovu, pove, kakšna je avstralska mladinska književnost. Dolgočasna prav zagotovo ne. To je književnost s tradicijo, a kljub temu sodobna, drugačna, literatura, ki diha avstralsko prostranost in neposrednost. Avstralska književnost se ne posveča le mlajšim otrokom, pač pa njen velik del predstavlja dela za najstnike, tako imenovana 'young adults' literatura. Rastoče število avtorjev ter razvit sistem vzpodbujanja razvoja literature za mlade pripomore k vse večjemu literarnemu bogastvu in boljši kakovosti knjig, ki spremljajo otroštvo Avstralcev.

The statement of one of most prominent Australian writers of children's literature Paul Jennings clearly defines Australian children's literature, which is definitely not boring. On the one hand, that is a traditional literature, but on the other hand contemporary, different literature radiating the Australian vastness and directness. It is not targeted only to younger children, but the majority of the so-called »young adults« literature covers a teenage population. An increasing number of authors and a developed system of literary encouragement contribute to a larger and richer literary production of children's literature that accompanies the childhood of young Australians.

Pogled v preteklost

Čeprav je Avstralija mlada dežela, segajo najzgodnejši izidi knjig za mladino v prvo polovico devetnajstega stoletja. Kot drugod po svetu so bile to predvsem poučne zgodbe, ki naj bi otroke učile obnašanja. Prvo znano avstralsko knjigo za otroke je napisala Chalotte Barton leta 1841 (*A mother's offering to her children*). V drugi polovici 19. stoletja so avstralski mladinski pisatelji posegali po snovi iz vsakdanjega življenja, kot je bila selitev v Avstralijo in dogodivščine iz življenja v divjini. Pisateljica, ki je zaznamovala ta čas, je bila Ethel Turner, leta 1894 je objavila svojo najuspešnejšo knjigo *Seven Little Australians*. Po Turnerjevi se imenuje tudi ena od avstralskih nagrad za mladinsko literaturo.

V zgodnjem dvajsetem stoletju je bilo napisanih nekaj del, ki sodijo v avstralsko mladinsko klasiko. To sta denimo delo Normana Lindsaya *The Magic Pudding* in

May Gibbs *Snugglypot and Cuddlepipie* (1918), ki sta v knjigarnah še vedno na voljo in ju mladi Avstralci še zdaj radi berejo. Kasneje je avstralsko mladinsko literaturo obogatilo nekaj pesnikov in pisateljev za odrasle, med njimi pesnik A. B. Paterson z delom *The Animals Niah Forgot* (1933). Avtor je za ilustrirane verze *Waltzing Matilda* prejel leta 1971 nagrado za najboljšo avstralsko slikanico. Petdeseta leta so bila v Avstraliji leta preporoda, ki je zajel tudi mladinsko literaturo. Pojavile so se pisateljice (Patricia Thorpe Clark, Joan Phipson ...), ki so postale mednarodno priznane tako v Evropi, seveda najbolj v Veliki Britaniji, pa tudi v ZDA. Svojo vlogo kulturnega ambasadorja je pomembno odigral tudi Children's Book Council of Australia, državna ustanova, ki skrbi za razvoj mladinske literature.

Spremembe v tehnologiji in družbi so vplivale na način življenja v šestdesetih letih in so kasneje vodile k resnejšim in včasih tudi polemičnim vsebinam mladinskih del. Leposlovje za najstnike je postajalo vedno bolj cenjeno. V to obdobje sodijo avtorji, kot so: Ruth Park, Eleanor Spence, Simon French, Victor Kelleher in Frank Wilmott.

Samosvoja dela in mladi odrasli

Mlajšim otrokom so namenjena dela Jenny Wagner, Anne Fienberg, Margaret Wild in Mem Fox, ki jih oživljajo ilustracije nadarjenih ilustratorjev, kot so Ron Brooks, Kim Gamble, Armin Greder, Ann James, Julie Vivas. Kar nekaj umetnikov (npr. Pamela Allen, Kerry Argent, Jeannie Baker) svoja besedila tudi ilustrira. Omeniti moramo seveda tudi Emily Rodda in Andya Griffithsa, ki sta v samem vrhu najbolj prodajanih knjig avstralskih avtorjev.

Velika pozornost, večja kot v Evropi, je v avstralski mladinski literaturi namenjena segmentu 'young adults', torej najstniškemu bralcem, pa tudi tistim, ki bodo v letu ali dveh vstopili v najstniška leta. Najpogosteje jim ponujajo zgodbe iz sodobnega vsakdanjega življenja, seveda pa se podajajo tudi v domišljjski svet. K pisateljem za to populacijo sodijo avtorji tako resnih in problemskih zgodb, kot sta John Marsden in Sonja Hartnett, kot humorističnih in zelo samosvojih pripovedi, kot so denimo dela Paula Jenningsa in Morrisa Gleitzmana. Sonja Hartnett je mednarodno priznana, posebej popularna v skandinavskih deželah, vendar so njeni temačni romani primerni za zelo zahtevne mlade bralce. Bolj berljiva, a še vedno zelo kakovostna so dela Maureen McCarthy, ki postaja vse bolj priljubljena avstralska pisateljica za prav posebno skupino bralcev v starosti od šestnajst do dvajset let. Omeniti velja še Melino Marchetto, ki je v devetdesetih letih napisala eno 'kulturnih', knjig (*Looking for Alibrandi*), po kateri je bil posnet tudi film. Avstralec je tudi pisec fantazijskih uspešnic Garth Nix.

Pomembna vloga knjižnic in založnikov

Prvi mladinski knjižničar je bil v Avstraliji zaposlen leta 1949 in takrat se je začel bliskovit razvoj in rast števila šolskih in splošnih knjižnic. Sistem razvoja vloge knjižnic je imel odločilno vlogo pri opismenjevanju otrok in rasti bralne kulture med mladimi. Danes se, kot se dogaja povsod po svetu, spopadajo z naraščajočim potrošništvom.

Tudi založniki so spoznali pomembnost mladinske literature, zato je nastalo kar nekaj specializiranih mladinskih založb. Za mladinsko literaturo specializirane knjigarne so zrasle po Avstraliji že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. V mnogih založbah, ki pokrivajo tudi druge tržne segmente, pa se mladinski literaturi posvečajo s posebnimi strategijami in seveda z odličnimi uredniki za tovrstno literaturo, ki so doslej prisegali na kakovost izdanih knjig bolj kot na prodajno uspešnost. Čeprav se mnogi založniki še vedno trudijo, da bi izdajali kakovostne knjige, pa tudi nanje pritiska trg, ki vse bolj zahteva nove naslove na račun ponatisov odličnih del, ki lahko preživijo desetletja. Knjigarne in bralci zahtevajo najnovejše in sledijo modnim muham, pri tem je imel seveda pomembno vlogo Harry Potter. Tudi v Avstraliji se bojijo, da bo površinskost premagala vsebino.

Kljub temu pa so avstralski založniki mladinske literature precej na boljšem kot slovenski: avstralska mladina rada bere. Med prostočasnimi aktivnostmi je branje na drugem mestu, takoj za gledanjem televizije, če gre verjeti raziskavi preživljanja prostega časa avstralskih otrok, izvedeni leta 2003. Rezultati tudi pravijo, da 75 % otrok od 5. do 14. leta v dveh šolskih tednih bere za razvedrilo (torej ne šolsko ali obvezno branje) povprečno 8 ur. To je rezultat sistematičnega razvoja bralne kulture, ki poteka že od prve polovice prejšnjega stoletja.

Najboljši so nagrajeni

Kot je bilo omenjeno, ima pomembno vlogo pri razvoju avstralske mladinske literature državna ustanova Children's Book Council of Australia, katere osrednji cilj je vzpodbujati uživanje otrok ob branju knjig. Skrbi tudi za avtorje, ilustratorje in knjižnice, organizira razstave in Teden otroške knjige, ki vsako leto zaživi po vsej Avstraliji. Med njene naloge sodi tudi zagotavljanje visokih standardov recenzij mladinskih knjig in nagrajevanje najboljših v avstralski mladinski literaturi. Že od leta 1946 ta ustanova podeljuje najpomembnejšo nagrado, ki jo lahko prejme avstralska mladinska knjiga, nagrado »mladinska knjiga leta« (*Children's Book of the Year Award*) pa tudi vrsto drugih nagrad, kot so *Crichton Award* za ilustratorje, *Aurealis Award* za znanstveno fantastiko, *Davitt Award* za otroške kriminalke, *Children's Peace Literature Award* ... in nenazadnje *Children's Choice Award*, nagrado za najboljšo knjigo po izbiri mladih bralcev.

Nagrada *Children's Book of the Year Award* je vsako leto podeljena v petih kategorijah: zgodnje otroštvo, mlajši bralci, starejši bralci, slikanica, nagrada Eve Pownal za stvarno mladinsko literaturo. Vsako leto je za te nagrade prijavljenih približno 350 knjig in med njimi za vsako kategorijo žirija izbere nekaj del, ki izstopajo, in jim podeli naziv »Notable Australian Children Book«. Izmed njih izbere šest finalistov, med katerimi dobita dve knjigi častno nagrado in eno delo nagrado knjige leta.

Nekaj malega tudi v Sloveniji

V slovenski jezik ni prevedenih veliko avstralskih mladinskih del, zato je razsežnost bogastva avstralske mladinske literature še toliko privlačnejša. Nekaj kakovostnih avstralskih mladinskih del, večinoma nagrajenih, ki jim približajo

Avstralijo in tamkajšnje življenje mladih, pa imajo slovenski bralci že na voljo. Ena takšnih knjig za najstnike je *Potoni ali splavaj* Rona Bunneya, ki prikazuje surovost morja ob zahodni Avstraliji (knjiga je prejela naziv Notable Australian Children's Book). Za mlajše bralce je primeren *Uročeni Horrendo* Anne Fienberg, ki so ga za svojo najljubšo knjigo izbrali mladi avstralski bralci, nagradila pa ga je tudi strokovna javnost. Pristržne so tudi slikanice iste avtorice o škratu Tašiju.

Anna Fienberg je napisala le eno knjigo za starejše najstnike in odrasle: *Sposojeno svetlobo*. Le-ta je prejela nagrado najboljše avstralske knjige za najstnike (1991) kot tudi nekaj drugih nagrad (nagrada Ethel Turner in nagrada ameriške zveze knjižnic). O prastari temi, najstniški nosečnosti, pripoveduje drugače kot smo vajeni, nadvse subtilno, a kruto realno. Kljub težki preizkušnji, ki junakinjo zaznamuje za vse življenje, besedilo izzvani optimistično.

Avstralska mladinska literatura postreže tudi z mnogimi žanrskimi naslovi. Prevedenih otroških kriminalk Kerry Greenwood *Trizobo bodalo* in *Tavajoča ikona* ne odlikuje zgolj nagrada za najboljšo avstralsko mladinsko kriminalko. Bralec, ki poseže po teh dveh knjižicah, bo presenečen, kako je na otrokom primeren način mogoče napisati zanimivo poučno zgodbo, ki ponuja tudi napeto branje. Drugi kriminalki za starejšo mladino, tudi za odrasle, sta za slovenski okus nekoliko neobičajni, 'neameriški' bi lahko rekli: *Pogovori z modrim* in *Modri umor* (Ken Catran). Zadnja je bila nagrajena z nagrado Neda Kellya.

Na meji med leposlovno in stvarno literaturo, čeprav bi ju lahko uvrstili med slednjo, sta deli Johna Longa *Skrivnost vražje jame* in *Potovanje k zori časa*. Avtor, paleontolog, pripoveduje o resničnih dejstvih, o dinozavrih in drugih živalih ter rastlinah naše daljne preteklosti, skozi zgodbo dveh nemirnih najstnikov, v drugi knjigi že odraslih.

Večkrat nagrajena knjiga (tudi zunaj avstralskih meja) Ellaine Forrestal *Nekdo kot jaz*, namenjena bralcem zgodnjega najstniškega obdobja, dobesedno diha Avstralijo, njeno podeželje, naravo. Žal ostaja pri nas nekoliko prezrta, saj prav nenavadni razplet, značilen za avstralsko mladinsko literaturo, slovenskim bralcem očitno ni dovolj razumljiv. Zanimivo je namreč, da vse do zadnjega stavka bralec ne ve, da knjiga govori o slepem dečku. Prav to bralcu sporoča, da so tudi slepi ljudje nam enaki, v svojem najglobljem bistvu nič drugačni od videčih.

Knjigo Melline Marchete *Kdo si Alibrandi?*, ki je na vseh avstralskih šolskih seznamih branja, tudi slovenski mladi bralci radi berejo. S humorjem namreč upoveduje vsakdanost dekleta, katerega korenine so daleč onkraj oceana, v Italiji. Delo je poleg avstralske nagrade za knjigo leta prejelo vrsto drugih nagrad.

Paul Jennings, eden najpomembnejših avstralskih mladinskih pisateljev, če ne celo najpomembnejši, je pri nas zastopan kar s štirimi naslovi: njegovo največjo uspešnico *Neresnično!*, drugo uspešnico *Neznosno!* ter dvema deli za malo mlajše bralce, *Gizmo* ter *Gizmo se vrača*. Paul Jennings piše tudi za tiste mlade, ki neradi berejo, saj so njegove zgodbe napete in nadvse smešne, včasih tudi strašljive. Njegove besede in stavki so skrbno domišljeni. Zgodbe ne pripovedujejo o klasičnih junakih, ampak o otrocih, kakršni pač so, z vsemi napakami in slabostmi. In prav njihove napake zna Jennings spremeniti v prednosti. Njegova dela vsakemu otroku posebej pripovedujejo, da lahko postane junak, da lahko doseže, kar želi. Odveč je omenjati, da so njegova dela prejela skorajda vse možne avstralske nagrade kot tudi nagrade po svetu in so prevajana v mnogih deželah. Izšla so v skupni nakladi preko 7 milijonov knjig.

Prihaja tudi prvo v slovenski jezik prevedeno delo Maureen McCarthy. *Ko se boš zbudila in spoznala, da me ni* pripoveduje o študentki, ki spozna, da mora poiskati očeta v daljni Irski.

K izdajam nekaterih izmed navedenih del, *Sposojene svetlobe*, *Neznosnega!* in *Neresničnega!* ter dela Maureen McCarthy je pripomogla ustanova Australian Council for the Arts, ki vzpodbuja širjenje avstralske literature po svetu.

Kaj torej najdemo v avstralskih mladinskih knjigah?

Če povzamemo značilnosti sodobne avstralske mladinske literature v nekaj besedah, lahko napišemo, da je precej bolj neposredna, kot smo je vajeni stari Evropejci. Jezik uporablja mnogo vsakodnevnih besed, večkrat tudi kletvic. Iz besedil diha avstralska narava, sproščenejši in počasnejši način življenja, ne le pri podeželskih zgodbah, pač pa tudi pri mestnih dogodivščinah. Pisanost avstralskega prebivalstva, priseljenega z različnih koncev sveta, se zelo pogosto zrcali tudi v mladinski literaturi. In razsežnost morskih obal, globoko nebo, kot ga ni nikjer drugje na svetu, vonj evkaliptov in rdeče avstralske zemlje dodajo svoje tej oddaljeni mladinski literaturi: prostranost, odprtost, včasih nenavadnost, skoraj vedno pa optimizem.

ODMEVI NA DOGODKE

večernica ZA LETO 2004

Žirija za podelitev večernice, nagrade za najboljše slovensko literarno mladinsko delo, izdano v preteklem letu, je po več kot trimesečnem prebiranju del, ki so jih založbe, avtorji ali drugi predlagatelji poslali na razpis za večernico – enakovredno pa je upoštevala tudi seznam izvornih mladinskih del v letu 2004, ki ga je pripravila Pionirska knjižnica KOŽ Ljubljana – 22. septembra 2005 razglasila pet enakovrednih finalistov. Za nagrado so bila nominirana naslednja dela in avtorji: *Dražen in jaz* Franja Frančiča (založba Karantanija), *Velike oči male budilke* Boruta Gombača (založba Aristej), *Gimnazijec* Igorja Karlovška (založba Mladinska knjiga) in *Anica in velika skrivnost* Dese Muck (založba Mladinska knjiga).

Žirija v sestavi Tone Partljič (predstavnik Društva slovenskih pisateljev), predsednik in članice dr. Marjana Kobe (predstavnica založbe Franc-Franc), mag. Darja Lavrenčič Vrabec (predstavnica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije in Slovenske sekcije IBBY), Petra Vidali (predstavnica Časopisno-založniškega podjetja Večer) in Darka Tancer-Kajnih (predstavnica revije Otrok in knjiga) je nagrajenca razglasila 13. oktobra. Deveto večernico je žirija soglasno dodelila Igorju Karlovšku za roman *GIMNAZIJEK*.

V utemeljitvi nagrade je žirija zapisala: *Gimnazijec Igorja Karlovška je presunljiv roman o najglobljih breznih sodobne mladosti. V poplavi problemske literature o mladostnikih in za njih se zdi najradikalnejši in najbolj brezkompromisen. Roman ni napisan stilistično bravurozno, toda katerakoli druga jezikovna izbira bi bila neavtentična in olepševalna. Besedilo je napeto branje o zahtevnih problemih družine, šole, prevzgojnih domov, vendar z nedvoumno svetlobo na koncu brezupno temnega rova dogajanja. Nadpovprečno inteligenten mladoletnik Peter Janežič je po nedolžnem obsojen, da je kriv smrti svojega prijatelja, in je*

Franjo Frančič, Borut Gombač, Igor Karlovšek, Neli Kodrič in Dese Muck

zato poslan v prevzgojni dom Radeče. Strahote sistematičnega šikaniranja domske mladostniške »elite« prestopnikov, ki jih mora prestajati glavni lik, bralca ne pustijo neprizadetega: najprej zaradi sugestivnosti prvoosebne pripovedi glavnega lika ter njegove nesentimentalne dikcije, pa tudi zato, ker Karlovšek domski vzorec »prevzgoje« mladostniških prestopnikov posredno in neposredno problematizira kot vzgojno neproduktiven koncept. Pač pa je avtorjev optimizem uprt v glavni lik, saj ga prepričljivo oblikuje tako, da fant zmore zdržati pritisk prevzgojne ustanove, na obnovljenem sodnem procesu pa dokaže svojo nedolžnost. A četudi se roman srečno razplete, so človeške rane drugačnih take, da bo Peter zaznamovan za vse življenje. Gimnazijec sporoča, da nas obkroža hudo (če že ne zlo), vendar se je še zmeraj vredno upirati.

Slavnostna podelitev večernice je bila 11. novembra 2005 v gledališki dvorani gradu v Murski Soboti. Tudi tokrat je bila del programa zdaj že tradicionalnega srečanja slovenskih mladinskih pisateljev Oko besede, kjer je zamisel o literarni nagradi za mladinsko književnost nastala in dobila ime. Pokrovitelj nagrade je od vsega začetka Časopisno-založniško podjetje Večer.

Objavljamo intervjuje z nominiranci (po abecednem redu priimkov), ki jih je – tudi že tradicionalno – v tednu pred razglasitvijo nagrajenca dnevno objavljala časopis Večer.

Prispevke s simpozija **Barve pokrajin in ulic**, ki ga je revija *Otrok in knjiga* pripravila v okviru letošnjega 10. srečanja Oko besede, bomo objavili v naslednji številki.

Franjo Frančič **NAMESTO INTERVJUJA**

V devetih letih podeljevanja večernice se še ni zgodilo, da Večer s kakšnim od nominirancev ne bi opravil pogovora. Razmik med izbiro oziroma razglasitvijo nominirancev in izbiro oziroma razglasitvijo dobitnika večernice je bil ponavadi večji, tokrat pa je žirija sklenila, da bo zaradi poznejših delovnih obvez in celo odsotnosti nekaterih članov žirije o tistem/tisti enem/eni med nominiranci odločala že 13. oktobra. Časa za intervjuje torej ni bilo veliko.

Da so nominiranci povsem enakovredni in da torej vrstni red intervjujev ni hierarhičen, je ob večernici, kot tudi ob »nominacijskih tretmajih« pri drugih literarnih nagradah, samoumevno. Morda bo v bodoče treba to dejstvo vendarle vsakič znova jasno obelodaniti. Razpored

intervjujev je odvisen od (ne)sreče pri lovljenju avtorjev nominiranih del.

Franja Frančiča smo, tako kot vse druge udeležence, poskušali najti od sredine preteklega tedna. Z nekaterimi smo se uskladili takoj, do drugih sploh nismo prišli. Najprej smo se držali ustaljenega postopka. Iz založbe, ki je izdala nominirano Frančičevo delo (založba Karantanija), so nam posredovali avtorjevo telefonsko številko. Uspeha ni bilo. Obrnili smo se na Društvo slovenskih pisateljev, kjer so imeli samo podatek o stacionarnem naslovu. Iz založbe Sanje (v zadnjem času je avtor sodeloval z njimi, smo izvedeli) so nam posredovali isto, neodzivajočo se telefonsko številko. Poskusili smo tudi v Cankarjevi založbi, urednik, ki je s Frančičem v preteklosti sodeloval, se je zelo trudil, da bi nam pomagal, vendar nismo prišli dalje. Na koncu smo v telefonskem imeniku pod

istim priimkom z drugim imenom na enaki geografski lokaciji našli še eno številko. Preden se je tukaj premaknilo – časa je bilo res vse manj, a je še bil, res pa se nisem na slepo, brez vnaprejšnjega dogovora, kar odpravila na drugi konec Slovenije – je žirija dobila pismo Franja Frančiča. Pismo je bilo napisano pred objavo intervjuja z nominiranko Deso Muck, iz do takrat objavljenih treh intervjujev avtor pisma sklepa, da je bilo o letošnji večernici odločeno že prej, sam pa naj ne bi imel niti teoretičnih možnosti, da nagrado dobi.

»Če kdo hoče, zlahka naveže stik z mano,« piše v pismu Franjo Frančič. Med drugim je omenil, da je vsak dan v piranski knjižnici. No, tega prej nismo vedeli. Včeraj dopoldan smo, po prejemu pisma, klicali še v piransko knjižnico. Povedali so, da pride Frančič v knjižnico popoldan. Po neuspehli klicih smo včeraj zgodaj popoldne dobili tudi povratni klic iz omenjene številke iz imenika, vendar nam je bilo rečeno, da bo Franjo Frančič dosegljiv zvečer. Čas se je iztekal.

Insinuacije, ki povezujejo intervjuje z možnostmi za nagrado, so absurdne. Prednost nagrad, ki jih podeljujejo medijske hiše, je seveda boljša možnost promocije nominiranih avtorjev. In Večer bi, če ne bi želel opraviti intervjujev z nominiranci, kot se reče, pljuval v lastno skledo. Drugo dejstvo je, da med možnostmi za nagrado in intervjuji ni nikakršne povezave. Če naj bi intervjuji odločali o dobitniku nagrade, potem strokovne žirije ne bi potrebovali, temveč bi izbral »glas ljudstva«. Intervjuji naj bi pripomogli k promociji avtorja in njegove knjige, žirije pa avtorjeve izjave o lastnem delu prav nič ne brigajo. Kot v ta posel vpreženi Večerovi novinarki mi je zelo žal, da mi ni uspelo opraviti pogovora s Franjem Frančičem. Neuspeh podjetja pa nikakor ni vplival na mojo presojo njegovega dela. Namesto pogovora bom torej na tem mestu obnovila nekatere misli, ki jih je

ob branju in razglabljanju o nominirani knjigi zapisala in izrekla žirija.

»Delo je nepretenciozno v naratološkem pogledu, toda sveže in poznavalsko, kar zadeva najstnike in košarko. Prepričljiva prvoosebna pripoved razrednega debeluharčka Edija, ki zaradi zagledanosti v košarko in nekdanjega jugoslovanskega/mednarodnega košarkaškega idola Dražena Petrovića s trdim treningom premaga samega sebe in je slednjič uvrščen celo v mladinsko košarkarsko reprezentanco. Edi ni Ranta Primoža Suhodolčana, utegne pa postati med mladim bralstvom prav tako priljubljen. Dečku sta v oporo čustveno čvrsto povezana starša, ki vanj verjameta. Gre za družinsko situacijo, ki v sodobnih slovenskih realističnih mladinskih delih ni pogosta. Zgodba o družinski skladnosti se lepo bere in ni niti za hip sentimentalna. Sproščena in nenarejena je dikcija, v kateri ni poudarka na rabi slengizmov. Delo je optimistično naravnana pripoved o smiselnosti in pozitivno naravnanih rezultatih krepkega garanja za nekaj, kar se zdi vredno. In tudi pripoved o različici sodobnega sveta, v kateri ni sprtosti med mladim in starim svetom,« piše med drugim v recenziji žirije. Takšne recenzije so praviloma »za interno rabo«, toda v tem izjemnem primeru si dovolimo citiranje. Žirijo je prepričala prav drugačnost tokratnega Frančičevega pisanja. Optimistična naravnost zgodbe (ki se na naratološki ravni izraža tudi v celovitosti pisave) in medgeneracijska podpora namreč ni le v nasprotju z večinskimi trendovskim pisanjem za mlade, temveč je tudi v nasprotju s Frančičevimi zgodnejšimi deli za mlade in manj mlade. V njih se zdi prvotno besedilo življenja nemogoče skorigirati. Odločitev za drugačnost seveda ne pomeni, da žirija bolj ceni svetle od temnih tonov, ceni pa sposobnost dvojnega uvida, prepričljivost v obeh registrih.

Petra Vidali

Borut Gombač
MOJ EDINI NAROČNIK IMA
ZELO SLABE ŽIVCE

»Kdor hoče danes živeti samo od pisanja, je, žal, prisiljen v določene kompromise – S skrajno doslednostjo sledim svoji zgodbi, ki ne prenese pretvarjanj.«

Borut Gombač je pesnik za otroke (*Prostorček in Minutka, Največji časopis na svetu*) in odrasle (*Razblinjene dlani*), pravljicar (*Velike oči male budilke*) in dramatik (*Zabava za rojstni dan*, uprizorjena kot lutkovna predstava) in pisec radijskih iger (*Vžigalica v snegu, Gluha gora, Skozi zaprta vrata*). Zaposlen je v Univerzitetni knjižnici Maribor in je aktiven sooblikovalec literarnega življenja v Mariboru, zlasti vsakoletnih aprilskih prireditev Ko te napiše knjiga.

Bina Štampe Žmavc je ob lanski nominaciji za večernico, prav tako s pravljicami, v intervjuju rekla, da se prostor slovenske mladinske književnosti očitno oži in fokusira na eno samo predvidljivo temo. Se strinjate?

Ne vem, morda se motim, a zdi se mi, da ni problem v predvidljivosti teme, ampak v njeni ubeseditvi. Če prebereš, na primer, roman Draga Jančarja ali Lojzeta Kovačiča, boš posameznega avtorja z lahkoto prepoznal, četudi bosta obdelovala isto ali vsaj zelo sorodno temo in četudi njuno ime ne bo zapisano na platnicah. Bojim pa se, da so si pisave mnogih slovenskih mladinskih pisateljev vedno bolj podobne. Še tako 'šokantno vznemirljiva' tema me kot bralca in pisca ne vznemiri, če ni ustrezno vznemirljiva tudi njena forma. Kajti le unikatnost forme (pisave) omogoča osvetlitev teme s strani, ki je še ne poznamo. Odkrivanje neznanega v znanem pa je seveda ena izmed bistvenih lastnosti dobre literature.

Vaše pravljice se zdijo še posebno »nepredvidljive«. So sodobne pravljice, ne

zatekajo se k tradicionalnim likom in rešitvam, v običajno vsakdanost običajnih junakov vstopa pravljичnost »zgolj« kot v resničnem nemožna aktivnost. Osupljiva je samoumevnost, s katero postaja v vaših pravljicah nemogoče mogoče.

Veseli me, da govorite o pravljicah in ne o zgodbah. Ob predstavitev knjige in v nekaterih ocenah se je namreč uporabljal izraz zgodba. Čeprav je v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* zgodba označena kot nekaj, kar lahko pripoveduje ne samo o resničnih, ampak tudi o izmišljenih dogodkih, se mi zdi definicija pravljice kot pripovedi, za katero je značilna in bistvena domišljajska nadgradnja, veliko bliže mojemu načinu pisanja. Predmeti in pojmi, ki so v mojih pravljicah v aktivnem odnosu z glavnim junakom knjige, praviloma niso le mrtve reči, ampak so v sebi in navzven osvobojeni svoje mehanike ali statične funkcionalnosti. A da ne bo pomote, niso živi zato, ker jih skozi čas in prostor vodim na nevidnih nitkah. Šele takrat, ko so nitke tako tanke in tako razpršene, da jih sploh ni več, da so le še zrak, ki napolni pljuča (moja in junakova), tudi v resnici oživijo. Postanejo samostojna in samosvoja poetična bitja. Moje je le, da jih pazljivo opazujem, jim čim bolj tankočutno prisluhnem in vse to skrbno zapišem.

Je mogoče govoriti o sporočilnosti vaših pravljic? Morda vendarle o korektnosti in toleranci (recimo v pravljici Meja) ali o zelo nemoteči in previdni poučnosti (v pravljici Tako lep sončen dan)?

Mislilim, da. Če so pravljice vsaj kolikor toliko večplastne, kar je pač značilnost dobre literature, se prav v vsaki hočeš nočeš zmeraj lahko najde tudi povsem 'vsakdanja' sporočilnost ali celo 'previdna poučnost'. Morda bi nekatere segmente problematike netolerance do drugačnih našli tudi v pravljici *Mamina baretka in drseči šolski copati*. Lahko, da je neke v ozadju pravljice *Rojstni dan*

upor do nekih togih družbenih norm, značilnih za svet odraslih. Pa tudi v podtalju pravljic *Ping-pong* in *Sonce na ledeni sveči* se najverjetneje skriva odtujenost sodobnega urbanega okolja oziroma želja po njenem preseganju. In še bi se našlo. Toda to je že stvar branja. Zame kot pisca pravljic pa je gotovo bistveno pretanjeno širjenje domišljjskega sveta in predvsem čimbolj polnokrvno naseljevanje v njem.

Čprav se na koncu prebrane pravljice včasih zdi, da je vse skupaj izšlo iz bežne domisljice, je izpeljava vselej perfekcionistična. Težko bi si predstavljali, da bi vi »štancali« pravljice (ali pesmice ali radijske igre, kar so vse vaši žanri za otroke).

Kdor hoče dandanes živeti samo od pisanja, je žal prisiljen v določene kompromise. Zato sem pri ocenjevanju piscev s 'pretirano' velikim opusom zelo previden. Jasno – če nekdo ravni 'štancanja' nikoli ne preseže, me kot bralca ne zanima. Če pa mu kdajpakdaj uspe napisati nekaj, kar je resnično dobro, se pač osredotočim samo na to. Zato rajše kot o 'štancanju' z rahlo priprtimi očmi govorim o obrtni spretnosti, ki jo nekateri pisci v določenih obdobjih bolj ali manj spretno izkoriščajo za svoje preživetje. Sam ne živim od pisanja. In glede na svoj dlakocepsko dolgotrajni način ustvarjanja z njim tako ali tako ne bi mogel preživeti, zato se mi s problemi lastnega pisateljskega preživetja na ta način pač ni potrebno ukvarjati. Čeprav pisatelj določeno občutljivost za neizmerljivo razsežnost žive besede najverjetneje prinese s sabo že na svet, se pisanja, ki presega zgolj obrtno spretnost, lahko nauči le z vsakokratnim lastnim ustvarjanjem. Branje drugih je seveda nujno, a naj je še tako temeljito in zavezujoče, ti v trenutku, ko obsediš pred praznim listom papirja, ne pomaga prav veliko. Prve pravljice *Velikih oči male budilke* ni v knjigi, ker je le slutnja,

tudi zadnje pravljice ni v knjigi, ker sem v njej preseženo obrtno raven na nek način zabetoniral, zadušil. Pravljic v stilu *Velikih oči male budilke* bi v trenutku, ko sem zadevo zaključil in sem bil nekako 'v', lahko napisal vsaj še za tri knjige, vendar se mi to ne bi zdelo pošteno, zdi se mi, da bi na tak način, ki je za pisca vsekakor udobnejši, zvijačno prevaral bralce in predvsem sebe. Če je torej moje pisanje morda res zunaj stereotipov, ni zato, ker bi na vsak način hotel biti drugačen, ampak zato, ker pač s skrajno doslednostjo sledim svoji zgodbi, ki ne prenese pretvarjanj.

Pišete ves čas zgolj »iz sebe« ali pišete, ko se pojavi »naročnik«?

Moj edini naročnik ima zelo slabe živce, je zadirčen, trmast in me največkrat sploh ne zna in noče razumeti. Zato se ga, kadar mi v dolgih nočeh pisanje nikakor ne gre od rok in večina zapiskov roma v koš, kar nekoliko bojim. Včasih mi tudi po več let hkrati vroče diha za ovratnik, a to mu, glede na to, da domuje v moji glavi, pač ni pretežko.

Zdi se, da si vaše knjige pri založbi Aristej prislужijo poseben ilustratorski prijem, tako se je zdelo ob opremi za Prostorček in Minutko in seveda tudi ob opremi Velikih oči male budilke. Gre za kakšno posebno sodelovanje med vami in opremljevalci?

Pravzaprav je veliko likovnosti že v sami formi mojih tekstov za otroke. To velja zlasti za pesmi v *Prostorčku in Minutki*, ki jih na svoj način nadgrajujejo kontrastne fotografije Tomaža Vrliča. V *Velikih očeh male budilke* sem tekst likovno razgibal le v posameznih, največkrat igrivih detajlih in je bilo to pač bolj ali manj organska posledica samega dogajanja v pravljici. Branje proznega teksta je seveda drugačno od branja pesmi, zato ga nisem hotel pretirano otežiti. Je pa zato knjigo s presenetljivo tankočutnostjo

opremil ilustrator Didi Šenekar. Založba Aristej oziroma njena urednica Emica Antončič prakticira sodelovanje med piscem in ilustratorjem že med nastajanjem knjige, kar pozdravljam in je za končno podobo knjige zelo dobro. Uspeh ilustracij pa je vseeno v največji meri odvisen od možnosti, ki jih za dobro ilustracijo nudi tekst sam po sebi, od ilustratorjevega posluha zanj in seveda od njegovih individualnih kvalitiet.

Petra Vidali

**Igor Karlovšek
OD GIMNAZIJKE DO
GIMNAZIJKCA**

»Z radikalno osnovo sem želel odpreti oči vsem trem institucijam, odgovornim za vzgojo otrok: družini, šoli in državi (pravosodju).«

Ali naslov vašega romana namerno aludira na legendarno Ingoličevo delo?

Običajno napišem naslov svojega dela na koncu in imam pred tem kakšen delovni naslov, da lahko napisano shranjujem na računalniku. V tem primeru sem naslov *Gimnazijec* dal zaradi tega, ker sem želel potegniti vzporednico s težavami, ki so predstavljale trideset let nazaj mladim nekaj groznega in nepremostljivega, in s težavami, s katerimi se soočajo današnji mladostniki, pri čemer mislim na nasilje v družini in družbi, sistem izobraževanja in prevzgoje. Gimnazijec je vzporednica Ingoličevi *Gimnazijki*, pri čemer je zelo jasno, da je bil moj namen preverjanje načina, kako se je razreševal težak konflikt med uveljavljenim načinom življenja in odklonom v času *Gimnazijke* in kako se rešuje tak konflikt zdaj.

Ali menite, da razlike med vašim in Ingoličevim delom pričajo o »naravnem razvoju« mladostniške problemskosti?

Linija teče od družin z lepo fasado do popolnih nedružin, od malce naivne in malce patetične želje, da bi gimnazijka skočila z Eifflovega stolpa do nenehne grožnje smrti pri gimnazijcu. So danes resnične težave mladih bolj krute ali je samo čas bolj naklonjen neolepševanju?

Vsekakor je to naravni razvoj, kar lahko opazimo na vsakem koraku. Samo za primer: pred petdesetimi leti je več kot polovica prebivalstva svoje starše onikala, otroci so si starše komajda upali pogledati, dvajset let kasneje je bilo že malce drugače, ampak še vedno je bilo nepojmljivo, da bi otroci karkoli zabrusili staršem, sedaj pa je že tako daleč, da skoraž v vsaki družini vidiš ali slišiš vpitje, prepire, povsem nekaj normalnega je, če otrok zabrusi staršem, da nimajo pojma, da so bedaki ali kaj hujšega. Razlika med včeraj in danes je prav gotovo tudi v tem, da so težave nekoč bolj skrivali, danes pa hitreje pricurrljajo v javnost; odprtost in dostopnost vsakega kotička življenja medijem je storila svoje. Mlada generacija je imela v osnovi vedno enake težave, vendar pa so težave zdaj zaradi vedno večjih socialnih in družbenih pritiskov večje. V Sloveniji spet skoraj vse merimo po denarju. Kdor ima denar, je na poti v lepše življenje kot tisti, ki ga nima. Bogati starši omogočijo otrokom stvari, o katerih vrstniki lahko samo sanjajo (drag študij, udobno bivanje med časom študija, avtomobile, potovanja, dodatno izobraževanje ...), in čakajo jih dobro plačano delovno mesto, ugled, napredovanje. Družba se je izredno hitro razslojila in to se še dogaja, nekateri neizmerno bogatijo, drugi so določeni za presežke, izgubljajo službe, po pol leta ne dobijo plače, so žrtve stečajev, brezposelnosti. Otroci ne živijo zunaj tega dogajanja, čutijo in občutijo vse to in še več.

V Gimnazijcu se zgodi prestop morda najbolj neprebojne meje v mladinski literaturi (vsaj slovenski), zrušitev naj-

večjega tabuja – zgodi se smrt otroka oziroma mladostnika. Ste to mejo prešli namerno?

Preden pričnem pisati, se v moji glavi že nekajkrat izpiše roman od začetka do konca in pri *Gimnazijcu* sem hotel (med drugim) opisati lik, ki je zlitje doživetij mene in moji dveh sinov, ki sta bila gimnazijca v času pisanja romana. Ko sem premišljeval o delu, sem si med drugim postavljaj razna vprašanja, kako bi se na določeno situacijo odzval eden izmed mojih sinov, ki je posebno brezkompromisen in trd, prava trda buča, ki gre vedno z glavo skozi zid. Med preizkušanjem njegovih reakcij sem stopnjeval breme, ki bi mu ga naložil, in največje breme je nenadoma postala krivda za smrt drugega. Gimnazijec se ne brani na sodišču, čeprav je obtožba bridko jasna: ti si morilec. Gre za elementaren očitek, ob katerem je možen samo en odgovor: ali si nekaj storil ali pa tega nisi storil. Gimnazijec ve, da ni ubil prijatelja, ampak v njem je krivda, da je zakrivil prijateljevo smrt. Tega temeljnega nasprotja gimnazijec ne zmore rešiti v okviru danega kazenskega postopka, saj ni nikogar, ki bi strokovno zaznal to dvojnost in dosegel oprostilno sodbo zanj. S to res zelo radikalno osnovo sem želel odpreti oči vsem trem institucijam, odgovornim za vzgojo otrok: družini, šoli in državi (pravosodju). Po mojem prepričanju nihče od teh treh institucionalnih varuhov otrok ne opravlja svojega dela zadovoljivo. Vzgoja v družini je premedla, preohlapna in neustrezna, ker se družine, ki so vedno manjše ali pa to sploh niso več, ne zmorejo osredotočiti na težave mladih (saj še sami ne znajo najti rešitev za pereče življenjske probleme), šola je izgubila moč nad učenci in dijaki zaradi desetletja dolgo ponavljajočih se napak pri vzgoji (učitelj nima več ugleda, kot ga je imel pred desetletji, izgubljena je avtoriteta učiteljev, nejasen je koncept, kaj bi z mladimi sploh radi, kaj naj jim nudimo, kaj

je cilj šolanja – ali samo papagajsko ponavljanje kopice podatkov, ki nikomur ne koristijo, ali logično razumevanje snovi, morda spretnost, da se otroci znajdejo in ustvarjalno pričnejo razmišljati o problemu, najdejo metodo in nato problem tudi rešijo ...), organi pregona in sodišče pa še vedno niso prekopili v višjo prestavo in pričeli razreševati problemov prevzgoje na modernejši in ustrenejši način.

Konec – po precej srečnem spletu okoliščin – vendarle daje upanje. Seveda to ni upanje zmagovalca, kvečjemu upanje nekoga, ki mu je uspelo dezertirati, preden bi ga ubilo. Pa vendar – uspelo mu je. Mu je uspelo, ker zahtevajo to pravila mladinske književnosti? Bi bil, če se ne bi izvele, gimnazijec še lahko junak mladinskega romana?

Odgovora na to skorajda ne morem dati enoznačno. Konec je v *Gimnazijcu* pravzaprav začetek, in nasprotno, to, kar se je mladostniku zgodilo, se sploh ne bi bilo smelo zgoditi. Če bi bili družina, šola in sodišče delovali, kot bi morali, se gimnazijec ne bi bil prisiljen boriti celo za svoje življenje. Gimnazijca v tako hudo preizkušnjo vržeta čas in okolje, v katerem živi, in to okolje je otrokom in mladostnikom neprijazno in sovražno. V času, ko se, žal, že skoraj večinsko časti samo ena vrednota, denar, ni časa in prostora za prijateljstvo, razumevanje, potrpežljivost. Ko se gimnazijec reši obtožbe, da je ubil prijatelja, je šele stopil na pot, na kateri bo sploh lahko začel. Čakajo ga še vse preizkušnje v življenju, poiskati mora stanovanje, najti možnost študija, moral se bo preživljati s tistim, kar si bo prislužil sam ... Dragocena izkušnja, ki jo je pridobil, je, da se spleča vztrajati in ostati nepopustljiv, čeprav ta izkušnja nosi v sebi tudi zelo grenak priokus zaradi izgube Polone. Včasih namreč ne pomaga še tako trdna volja, nekatere stvari nam preprosto niso usojene ...

Po drugi strani je bil moj motiv, da bi

predstavil slovenski javnosti pisanje, po katerem bi množično segali predvsem mladi. Spremljal sem, kako in koliko gimnazijski profesorji obravnavajo naj-novejšo slovensko literaturo, in si zaželel, da bi bilo tega več. Slovenski novi literaturi je namenjenih samo nekaj ur v zadnjem letniku, ves čas do tam pa 'porabijo klasiki'. Mogoče je čas, da bi naši otroci brali več slovenskih del, tudi tistih, ki so napisana v zadnjih desetletjih. Pri tem je bilo pač treba prižgati lučko na koncu predora.

Se vam zdi, da so zahteve pisanja za mladostnike bistveno drugačne od zahtev pisanja – pogojno ga imenujmo žanrskega – za odrasle?

Prepričan sem, da ni bistvenih razlik. Bralci takoj odkrijejo, ali imaš kaj povedati ali ne, ali si iskren ali ne. Ko sem odraščal, sem kar požiral knjige, bral sem celo, ko sem hodil po cesti. Takrat je bilo manj revij, manj televizije, kaj šele mobilnih telefonov, interneta in podobnega. Knjige so nam prav gotovo pomenile mnogo več, kot pomenijo mladim danes. Velika večina jih ne bere, tisto, kar sodi med obvezno branje, običajno pred uro slovenščine prepíšejo od tistih, ki so knjigo res prebrali, ali pa snamejo vsebino z interneta. Pa vendar je literarnih del za mladostnike mnogo več, kot jih je bilo nekoč. Dela so vse bolj odkritosrčna, iskrena, globoka. Po drugi strani pa so tudi dela za odrasle podvržena enakim 'težavam', tudi odrasli berejo vedno manj, težko si je priboriti bralca v konkurenci bolj kričavih in mlajših medijev. Doslej je *Gimnazijec* moje edino mladinsko delo, vsi ostali romani so namenjeni odraslim in so bili napisani prej, tako torej lahko zatrdim, da pri načinu pisanja ni bilo nobenih razlik.

Pretrsljiva zgodba protagonista je od začetka do konca tudi ostra kritika institucij, ki odločajo o njegovi usodi. Vprašanje bolj zadeva na izkušenega

poznavalca sodstva kot pa umetnika: ima prevzgojni sistem, ki ga opisujete, sploh kak smisel ali pa so njegovi učinki povsem kontraproduktivni?

Vprašanje učinkovitosti sodstva in prevzgoje mladoletnikov že več kot sto let buri pravnike, trudijo se poiskati model, ki bi najbolj zaščitil mladoletne storilce kaznivih dejanj. Pred tem časom je bilo vseeno, koliko je bil storilec star, kazen je bila enaka. Pred sto leti so morilca obesili, pa če je bil star deset let ali pa petindvajset. Razvoj je prinesel razlikovanje med mladoletnimi in polnoletnimi storilci (žal, še ne vsepovsod na svetu!) in zdaj je v veljavi precej kompliciran sistem, v katerem so otroci do 14. leta zunaj sistema kazenskega prava, potem so dve leti mlajši mladoletniki, ki jim je mogoče izreči zgolj blažje oblike vzgojnih ukrepov, potem starejši mladoletniki itd., tedaj jim je že mogoče izreči strožje sankcije. Bistveno pa vendarle ostaja: kazensko sodišče ne zmore nadomestiti družine, vzgoje staršev in šole. Tega ne zmorejo niti vzgojni in prevzgojni zavodi. Ko, denimo, na sodišču vidiš petnajst, šestnajst let starega fant, ki mirno prizna, da je vlomil v petdeset hiš, ukradel kakšnih dvesto radijev, navzven pa kaže, da je popolnoma imun za sleherno avtoriteto, je povsem jasno, da noben vzgojni ukrep ne bo zalegel. Tak otrok je že v osnovi izgubljen in ga ni mogoče resocializirati, saj vzgojnega ukrepa ne sprejme kot nekaj dobrega in kot poskus, da bi mu pomagali, ampak ga sprejme kot kazen, ki jo je treba čim bolj ignorirati. Družba reagira nanj vedno huje in strožji so tudi vzgojni ukrepi, končno sledi najhujši: mladoletniški zapor ali prevzgojni dom. Pritiski na mladostnika so izjemni, veliko močnejši pa so, žal, pritiski vrstnikov in starejših 'idolov', ki mladostnika ženejo, da se ne ukloni pred poskusi prevzgoje, in velika večina gojencev nadaljuje svoje početje tudi po polnoletnosti, to pa jih potisne globoko na dno družbe, od koder

skorajda ni nobenega izhoda več. Prepričan sem, da bi bilo potrebno sistem kazenske prevzgoje mladostnikov bistveno spremeniti in močnejše vključiti družino in šolo, a to bo zelo težko doseči.

Petra Vidali

Neli Kodrič
KO SE Z BOLEČINO ZAVEŠ
SVOJE SENCE

Neli Kodrič Filipić je bila rojena v Vipavski dolini, kjer je tudi odrasla. Po končani gimnaziji v Ajdovščini je odšla na študij grafičnega oblikovanja na Akademijo za likovno umetnost v Ljubljani in tam živi z družino še danes. Kmalu po končanem študiju je opazila, da jo bolj kot s podobami privlači izražanje z besedami. Doslej je pri založbi Mladinska knjiga izdala tri mladinske povesti: *Lov na zvezde*, zanjo je prejela Levstikovo nagrado, *Tita@boginja.smole.in.težav.si* in *Na drugi strani*.

Na drugi strani – je knjiga, ki upoveduje dvoje časovno ločenih realnosti, ki ju živi štirinajstletni k delinkventnosti nagnjeni Svit. Časovna zanka je provokativna, ker se navezuje na realnost, ki je silno odmaknjena in v bistvu iz najsodobnejše literature za mlade izgnana, skorajda že tabuistična (glede na neke druge čase, ko je bila idealizirana in hiperkonzumirana) – gre za partizanščino, NOB na Primorskem. Zakaj odločitev za to obdobje – kot antipod internetni, alienirani sodobnosti?

Trditi, da me kot pisateljico ne oblikuje življenje, bi bil nesmisel. Moje otroštvo je povezano s partizanščino in NOB, ki sta bila takrat še izjemno živa. Ljudje so se srečevali in pripovedovali o svojih izkušnjah. To so bile le osebne zgodbe

preprostih ljudi, daleč od ideologij, ki se danes tako rade prodajajo. Nekakšne 'junaške' zgodbe mojih prednikov, sorodnikov, sosedov, njihovih prednikov, prepojene z zelo živimi čustvi, s srčno strastjo. Imela sem srečo, da sem lahko vpijala žive zgodbe ljudi, ne pa umetnih produktov elektronskih medijev. Zame osebno v tistem času ni nič provokativnega. Nimam družinske preteklosti, ki bi me povezovala z nerešenimi vprašanji, in nisem zgodovinar, da bi iskala resnico. Kot pisateljico me tokrat zanimajo le osebne zgodbe. V povesti uporabljam ta oddaljeni časovni okvir le zato, ker mi je dobro znan in ker je nasilje univerzalno. Ni od včeraj in se ne bo končalo jutri. Lahko bi uporabila srednji vek ali antiko, vseeno je. A Svit, sodobni junak, ni iskal le izhoda iz svoje stiske, temveč je nevede iskal tudi povezavo s svojimi koreninami, ki so mu bile nasilno presekane. Koliko mladih danes še čuti svoje korenine – pa pri tem ne mislim nacionalno ali socialno ločevanje na 'naše' in 'njihove'? Drevo brez korenin podre prvi vihar. Človek brez korenin je zmeden. Svit in njegova mama trpita zato, ker se ne povezujeta. Vzporedno sporočilo zgodbe je, da je medčloveško povezovanje zdravilno. Ljudje nismo ločeni, čeprav se tako počutimo. Oddaljenost dveh generacij je bila zato v zgodbi idealna; ne predaleč in ne preblizu. Hkrati pa se je ravno v tem času zgodil neverjeten kulturni in tehnološki razkol. Če bi v katerokoli drugo časovno obdobje položila to dogajanje, razlike med življenjem junakov sploh ne bi bilo. Kulturna razdalja med otroki danes in njihovimi prarabci je naravnost fascinantna.

Tehnika pisanja je zanimiva – dnevnik, kot terapevtsko sredstvo, ki ga glavni junak piše svoji psihologinji. Kolofon vaše knjige je zanimiv: Svit je svetovala klinična psihologinja Zora Burnik. Sodelovanje s strokovnjaki pri pisanju ste torej

razkrili? Kako komentirate to pomoč pri pisanju, ki je morda malo dvorezna?

Burnikova mi seveda ni pomagala pri pisanju; svetovala je Svit. Ko sem zgodbo razvila tako daleč, da je Svit potreboval psihološko pomoč, si tega obiska nisem mogla enostavno izmisliti, ker bi bil neprepričljiv. Na medmrežju sem, bolj po naključju, našla psihologinjo Zoro Burnik. Pisala sem ji in jo prosila za sestanek. Z njeno privolitvijo sva odigrali Svitov obisk pri psihologinji. Torej sem prišla kot Svit, se obnašala kot Svit in govorila kot Svit – ona pa mi je poskušala pomagati. Tako sem dobila izkušnjo, iz katere sem nato lahko pisala. Zamisel o psihološkem profilu fanta in o dnevniškem komuniciranju s psihologinjo je bila povsem moja. Burnikova mi je pokazala, kako bi v takšnem odnosu ravnal psiholog. Ta del priprav na pisanje je bil zame še posebno vznemirljiv in zanimiv.

Ne vidim razloga, da bi to prikrila, prav nasprotno. Ker ni hotela plačila za obisk, sem se ji lahko zahvalila po svoje – v kolofonu. V posvetilu na začetku knjige sem posredno razkrila še drugi vir – očeta, ki mi je s svojim izvrstnim spominom omogočil, da so ljudje in dogodki iz preteklosti skoraj povsem resnični. V moji drugi povesti ima manjši problem junakinja Tita; tudi njej sem poiskala resnično pomoč. Poklicala sem socialno pedagoginjo in jo vprašala, kako bi Titi svetovala, kako bi se z njo pogovarjala. Sama tega ne morem vedeti, saj ne opravljam vseh teh poklicev.

Ste od mladostniškega nasilja, ki je tema že številnih domačih in tujih literarnih del, namerno zašli v nekak psihozgodovinski ekskurz?

Ko pišem, se ne oziram na že napisano, na trende. Ne pišem po naročilu in zato se v tem počutim povsem svobodna. O nasilju sem torej pisala zato, ker se me osebno dotika, me s tem tudi čustveno motivira. Svit, ki je neke vrste nasilnež,

postane ujetnik časovne zanke in tam nehote opazovalec drugačnega nasilja – ki pa je istovetno nasilju, ki ga sam povzroča, kajti vsako nasilje je v bistvu enako: odvzema moč žrtvi. Človek je lahko dovolj občutljiv (še posebno otrok ali mladostnik), da se s pomočjo čustvene identifikacije pri opazovanju nasilja tudi sam počuti žrtev tega. Na tak način Svit okusi tisto, kar sam povzroča – bolečino. Ujame se za svoj rep. Vrta se v krogu, dokler njegov obrambni sklop ne počne. To je pravi trenutek za resnično učenje, za doseganje zrelosti. Liki v junaških epopejah, ki neusmiljeno sekajo po strašnih hudobcih, v resnici podzavestno prenašajo svojo temno plat navzven. Hudobci smo vsi mi, jaz-ti-on-ona-vi. Resnično junaštvo je zame (in za mojega junaka Svita) trenutek, ko se z bolečino zaveš svoje sence, jo sprejmeš, vključiš v osebnost. Takrat je človek svoboden, da izbira. Ni več treba, da se obnaša kot avtomat. Pomislite, koliko otrok je s palico, klofuto, kaznijo, grožnjo, manipulacijo vzgojenih, da bi bili dobri. Ali ni to civilizacijski absurd? In ali ne delajo tako tudi nam, odraslim? Ter mi seveda to počnemo drugim.

Zapletena družinska situacija, ki jo živi Svit s starši, kjer mu ničesar ne primanjkuje, razen najbistvenejšega, starševske ljubezni, topline, ta situacija je v nekem zanimivem razmerju s tisto drugo realnostjo. Nevidnost Svita v realnem svetu staršev je izjemno zanimiva vzporednica. Ta večpomenskost in intertekstualnost sta silno provokativni. Ste imeli malo v mislih Pearcov Polnočni vrt?

Zanimivo vprašanje! S *Polnočnim vrtom* je drugače. Knjigo sem prebrala, ko sem bila stara deset ali nekaj več let. Name je naredila močan vtis, ki me je kot nedoločen spomin spremljal še vrsto let, čeprav sem pozabila naslov in ime avtorja. Dvajset let kasneje sem jo spet dobila v roke. Po ponovnem branju je name naredila

enako dober vtis. To je torej knjiga, ki izpolni pričakovanja odraslega bralca in otroka. Zdi se mi, da bi to lahko bilo odlično pravilo za kvalitetno mladinsko literaturo.

Če obstaja kakršnakoli podobnost, je naključna. Najbrž izhaja bolj iz podobnega razumevanja in čutenja okoliščin, sveta. Slikar, ki rad uporablja zeleno barvo, bi v kombinaciji z ostalimi lahko naslikal vrsto različnih slik. To je tisto, kar me kot poslušalko, bralko in pisateljico vznemirja: ljudje smo si podobni, imamo podobna stremjenja in izkušnje, pa vendar smo unikatni – kot prstni odtis. Ko tako doživljaš življenje, postane tvoje lastno mesto v njem nekaj posebnega, pa vendar nepomembnega.

Kako ocenjujete zadnja leta razpaslo ukvarjanje mladinskih pisateljev s tabu temami realnosti – nekako pretiravanje s pozunanjeno tematiko in prešibko poglabljanje v materijo? Literarna pisava pogosto ne dohaja tega ...

Na to vprašanje bom težko odgovorila. Ne ukvarjam se s tem, kar počnejo drugi, nisem literarni kritik. Če knjigo berem, jo berem kot radovedna bralka, ne kot pisateljica. Pišem o temah, za katerimi lahko stojim z gotovostjo, da jih dovolj poznam.

Se tudi vam zdi kot Borutu Gombaču, vašemu sonominirancu, da si je vse več mladinskih del preveč podobnih?

Da so si mladinska dela preveč podobna? Ne berem vseh izdanih mladinskih del; pravzaprav le redka. Kjer pisce zanimajo podobne teme, da o njih razpredajo v svojih zgodbah, so se te teme v kolektivni zavesti vzpostavile kot pomembnejše. Ko danes pišemo o nasilju, najbrž tega ne počnemo zaradi neke osebne muhe; ljudje smo postali občutljivi za nasilje in to je dobro. Bolj kot smo občutljivi, bolj bomo o tem razmišljali, se pogovarjali, iskali rešitev. Nikoli ni dovolj ukvarjanja

z nekaj osnovnimi človeškimi temami, ki se globoko dotikajo vsakogar. Ljubezen, sovraštvo, rojstvo, smrt, nasilje, prevara, zaupanje – so teme, ki so z nami od začetka do konca. Vse te teme nas soočajo z našo lastno bolečino. In radostjo. Če bi bilo mogoče v eni knjigi zaobjeti vse, najti vzrok in poiskati rešitev, potem bi bilo življenje zelo enostavno. Pa ni. Veliko knjig na isto temo pomeni, da imajo mladi možnost najti sebe v vsaj eni od njih. Morda si osamljen v svoji bolečini in se ne počutiš razumljen. Takrat je pravi blagoslov, če najdeš sorodno dušo. To je lahko katarzično. Včasih lahko dobra zgodba nadomesti to drugo osebo. Izmišljen junak s tvojim problemom je tvoj namišljen prijatelj, z njim se lahko brez nadležnega razkrinkavanja poistovetiš; s svojo izkušnjo ti pomaga prebroditi tvojo. Najboljši romani so tisti, ki te z nežnim prijemom v svilo odete roke popeljejo čez tvoje lastne življenjske viharje (ki so morda prav neznamni – a so tvoji!). To je tisti občutek navdušenja, inspiracije, pomiritve, zaljubljenosti, vere, da bo vse še dobro, ki nas preplavi, ko zapremo knjigo. Boljše vprašanje se mi torej zdi, koliko takšnih knjig lahko danes preberemo, ne pa, ali se ukvarjajo s podobnimi temami.

Kako pa ocenjujete svoj status izključno mladinske pisateljice?

Ker ne pišem zaradi statusa, me potrjevanje takšnega ali drugačnega zares ne zanima. Mar sem mladinska pisateljica? Kako dobro! Mladi ljudje še nimajo povsem zaprtega uma, dovetni so za različne zamisli, niso tako izključevalni kot odrasli, ki se držimo za svoje predsodke tako zelo, da jih še sekira ne odseče stran, kaj šele knjiga. Včasih nas življenjski šok zamaje, da smo pripravljene pogledati v lastno nasprotje, kot bi bilo del nas. Verjamem, da je zelo dobra zgodba vedno večplastna; bereš jo lahko s stališča otroka (ki je še vedno v vseh nas, četuj-

di potisnjen) in z očmi odraslega. Tudi z 'odraslimi' romani je tako. Prebereš nekaj, česar ne razumeš povsem. Čez nekaj let, ko imaš drugačne življenjske izkušnje, te lahko ista zgodba preseneti s povsem drugim sporočilom, za katerega si bil prej slep. Zgodbe so psihična hrana. Dobra zgodba nasiti lačno dušo, ne glede na starost bralca. Knjige, ki jih lahko beremo z otroškimi in odraslimi očmi, nimajo roka uporabe. Če bi mi uspelo pisati takšne zgodbe, bi bila kot pisateljica povsem zadovoljna. Včasih dobim odziv odraslih bralcev, ki govorijo o mojih zgodbah z navdušenjem. To me zares veseli. Torej so v njih našli nekaj zase. Tudi sama imam v sebi velikega, sveta lačnega otroka. Ko bo ta postal velik, bom zagotovo postala pisateljica za velike.

Melita Forstnerič Hajnšek

**Desa Muck
ANIC BO KONEC, NASTAJA
NOVA SERIJA**

»Če bo kakšna moja knjiga prispevala k temu, da bodo bralci bolj izražali čustva, bom zelo v miru umrla. Ne morem pa reči, da čutim to kot kakšno posebno poslanstvo.«

O posebnem statusu Dese Muck med slovenskimi mladinskimi pisatelji (oziroma pisateljicami) ali pisatelji sploh govori tudi dejstvo, da je zelo težko dosegljiva. Medtem ko se nekateri avtorji kar sami ponujajo za intervjuje, smo potrebovali kar nekaj dni, da smo se prikopali do nje, tako da je vmes zmanjkalo časa za »pošten« pogovor (žirija bo namreč o dobitniku nagrade odločala že jutri). Seveda je Desa Muck prijazna in elokventna tudi kot telefonska sogovornica, kljub temu da ima nominacij za večernico in posledičnih intervjujev najbrž že vrh

glave. Kakšna od knjig iz serije Anica se je namreč vsako leto dotaknila žirije. Kot avtorici, ki se zaveda pomena vzgajanja bralcev in ljudi, kot pove v pogovoru, pa ji gotovo še več pomeni priznanje mladih bralcev, ki Anice niso le »nominirali« za knjigo leta, temveč jo jasno postavili na prvo mesto, kot »mojo knjigo«. No, morda Desa Muck potrpežljivo prenaša proceduro ob nominacijah tudi zato, ker je večernico že dobila, in to drugo večernico (prva je pripadla Tonetu Pavčku) leta 1997 za *Lažnivo Suzi*.

Ob vaši lanski nominaciji za večernico, prav tako z Anico (Anica in velike skrbi), ste povedali, da Anica »učiči«, da so krize minljive, da moraš verjeti vase in slediti svojim sanjam. Zdi se, da gre v Anici in veliki skrivnosti za sanje še veliko močnejše kot v prejšnjih knjigah. Veliko skrivnost vam uspe ne le ohraniti, temveč jo znova ustvarite, »sporočilo« ni le, da dobrotu osrečuje, temveč da tako rekoč dela čudeže.

Poleg tega, kar ste naštevali, sem poskusila zadovoljiti tudi otrokovo potrebo po realnosti. Pravljičnih in fantazijskih knjig, kjer ti pomagajo reševati probleme razne nadnaravne moči ali nadnaravni prijatelji, je čisto zadosti. Pomembno se mi je zdelo, da otroci spoznajo, da se dajo problemi, na katere naletijo med odraščanjem, reševati tudi z realnimi sredstvi. Recimo tako, da prosijo za pomoč odrasle, bolj izkušene, pa da se ne bojijo soočati in tako naprej. Kar se pa dobrote tiče, je pa tako, da se morajo otroci dobrote tudi naučiti. Vsi se ne rodimo enako dobri. Otrok tako ali tako misli, da je ta svet tukaj zaradi njega, da so ljudje tukaj zaradi njega zato, da uresničujejo njegove želje. Toda naučiti se mora prilagajati in tudi sam izpolnjevati želje drugih. Seveda pa Anica ni knjiga, ki naj bi samo učila, ampak naj bi otroka na nek način pomirila, ko bi se prepoznal v situaciji, in ob vsem tem naj bi ga seveda tudi zabavala.

Vas imajo otroci ob prilikah obiskov po šolah še za svetovalko?

Še, čeprav moram letos šole žal malo odklanjati, ker imam predstavo v kranjskem gledališču pa še polno drugih obveznosti, a če le lahko, grem k njim še vedno z veseljem. Nisem se še zmatrala.

Ko napišete katero koli knjigo za otroke, obvelja v trenutku za mladinsko klasiko (nominacije, nagrade doma, povabila na eminentne festivale v tujini ...), ko pa se s podobnim aparatom lotite pisanja za odrasle, je to definirano kot žanrski izdelek, kot triviala. Zakaj?

No, za odrasle se malo še učim pisati. Vendar je bila reakcija pri otroški literaturi zelo podobna. Ko so mi izšle prve knjige, so jih gledali kritiki malo z distanco, češ, mogoče so se mi samo posrečile in se bo pri naslednjih že izkazalo, ali sem prava. Mogoče se bo kaj spremenilo tudi pri knjigah za odrasle, še posebno, če bom stvar bolj obvladala in znala napisati tudi kaj zahtevnega. Moj roman *Panika* je sicer zelo priljubljen.

Seveda, in tudi nisem nameravala povedati, da za odrasle še ne znate pisati.

Panika je bila mišljena in naročena kot komercialna knjiga. In mislim, da sem izpolnila pričakovanje, upam pa, da mogoče še majčkeno več kot to.

Mogoče je pri literaturi za otroke razkorak med tistim, kar je strokovno ocenjeno kot kakovostno, in med tistim, kar se tudi najbolj bere, manjši kot pri literaturi za odrasle.

Pravo kakovost lahko dokaže samo čas. Sicer pa ne vem, literarna stroka se veliko bolj ukvarja s knjigami za odrasle, deležne so večje kritiške pozornosti. Otroška literatura je bolj v ozadju. Ko napišeš knjigo za odrasle, pišejo o tem skoraj vsi časopisi, kritike, mnenja ali pa vsaj obvestila, pri otroški literaturi pa takih odzivov skoraj ni. Pri obravnavi otroške

literature na splošno pozabljamo eno: če obstajajo knjige, ki jih otroci res radi berejo – pa ni nujno, da so ne vem kako vrhunska literatura – imamo veliko več možnosti, da bodo brali tudi, ko bodo odrasli. Prav zato, ker z otroško literaturo vzgajamo tudi odrasle bralce – in tudi če pozneje več ne bodo brali, vzgajamo ljudi – me malo moti, da je pozornost, ki je je deležna otroška literatura, tako šibka.

Zdi se, da so tudi laičnim bralcem pri knjigah za otroke »dovoljene« reakcije, ki veljajo pri odrasli literaturi za »slaba znamenja«. Ob Anicah se mame mirno zjočejo, če pa se jočejo ob literaturi za odrasle, je to jasno znamenje, da berejo sentimentalni kič.

Kar se čustvenih reakcij tiče, se mi zdi, da so tako ali tako nujne. Zdravo je, da izražamo čustva in zelo fino bi bilo, če jih ne bi izražali samo ob branju, ampak pri komunikaciji z drugimi ljudmi. Dobro bi bilo, če bi se več jokali in več smejali, se včasih tudi več jezili ali pa vsaj povedali, kaj si mislimo. Če bo kakšna moja knjiga za otroke ali za odrasle kaj prispevala k temu, bom zelo v miru umrla. Ne morem pa reči, da čutim to kot kakšno posebno poslanstvo.

To ste tako lepo povedali, da bi morali s tem skoraj zaključiti pogovor. Hvala, da ste pristali na telefonsko »instant« spraševanje.

Že v redu. Glavno, da me niste vprašali, kaj pišem zdaj.

Saj bi vas vprašala, ampak vem, da ne radi govorite o projektih, ki še niso zagledali luči sveta. A če že namigujete: bo še več Anic?

Samo še ena. Je že napisana in Ana Košir jo že ilustrira. Več Anic pa ne bi zmogla, že pri tej zadnji sem bila precej izčrpana. Vendar – snujem novo serijo za otroke.

Petra Vidali

Maruša Avguštin

42. SEJEM OTROŠKIH KNJIG V BOLOGNI (13. – 16. april 2005)

Bolonjski sejem otroških knjig sodi med najpomembnejše tovrstne prireditve na svetu. S številnimi spremljevalnimi programi seznanja strokovnjake in ljubitelje o vsem najnovejšem, kar zadeva otroško knjigo v klasični obliki in v elektronskih medijih. Prireditve spremlja katalog v italijanskem in angleškem jeziku z izčrpnimi podatki o založnikih, avtorjih, ilustratorjih, ilustratorskih razstavah, okroglih mizah na različne teme, povezane s knjigo, ter poleg navedenih informacij objavlja prejemnike nagrad. Letos je tričlanska mednarodna strokovna žirija med domišljijскими ilustriranimi knjigami (FICTION) izbrala za nagrado delo *MONSTRES MALADES*, Emmanuelle Houdart (Editions Thierry Magnier, Pariz, Francija), med stvarnimi ilustriranimi knjigami (NON FICTION) *RED LAND YELLOW RIVER*, Ange Zhang (Groundwood Books, Toronto, Ontario, Kanada) in za nove horizonte (NEW HORIZONS) knjigo *UBUCUTI BW IMBEBA*, John Kilak (Editions Bacame, Kigali, Ruanda). Omenjena komisija je podelila tudi tri častna priznanja za knjige: *DOODLER DOODLING*, Paul O. Zelinsky in Rita Golden Gelman (Collins Children's Books, New York (FICTION)), *DON QUIJOTE DE LA MANCHA*, Carlos Reviejo in Javier Zabala (Grupo Editorial SM Madrid, Španija) (FICTION) in

THE LIGHT BULB, Jennifer Fandel (The Creative Company Mankato, MN USA) (NON FICTION).

Naš zapis je namenjen predvsem razstavam letošnjih ilustracij na sejmu in v centru Bologne. Hkrati skuša opozoriti na nov tip ilustracij, ki smo jih v letu 2004 spoznali v Palazzo d'Accursio v Bologni, kjer se je predstavilo devet sodobnih flamskih ilustratorjev, in letos v delih desetih avtorjev v Knjižnici Sala Borsa Ragazzi, ki so bili posebej izbrani za sodelovanje na razstavi Anderse novih pravljic pod naslovom Senca in druge pravljice, ki jih je izdala založba Orecchio Acerbo v Rimu.

Osrednja razstava ilustracij na sejmu knjig za otroke

Petčlanska mednarodna strokovna žirija je izmed doslej največjega števila (2700) ilustratorjev iz vsega sveta izbrala dela 85 avtorjev. Že številke razkrivajo, da med predloženimi deli po mnenju žirije mnoga niso zadostila zahtevanim kriterijem. V katalogu razstave je to najbolj jasno zapisal David McKee, vsestranski likovni umetnik in avtor številnih svetovno uspešnih slikanic, ki živi med rodno Anglijo in Francijo. V oceni beremo, da je med ilustracijami, ki naj bi bile razstavljene,

pogrešal zares izvirne izvedbe in da se zdi, kot da se ilustratorji bolj zgledujejo drug po drugem, manj pa njihova dela kažejo poznavanje sodobnega slikarskega dogajanja v svetu. Čeprav so bili do neke mere podobnega mnenja vsi člani žirije, pa so jasno poudarili pomen poglobljenih medsebojnih pogovorov pri odločanju o izbiri del za razstavo. Prepričani so bili, da take pogovore potrebujejo zaradi različnih osebnih okusov in različnosti kulturnih okolij, iz katerih prihajajo, tako oni kot razstavljalci. To misel je morda najbolje izrazila članica žirije Kyung-Sook Shin iz Koreje, ki je med drugim zapisala, da ji pri vrednotenju ilustracij največ pomeni bogastvo njihove različnosti in dodala, da potem, ko odkrijemo lastne okuse, lahko uživamo v njihovi transplantaciji in poskušamo razumeti tudi prednosti drugačnih izrazov. Poudarila je, da umetniki, ki ilustrirajo za otroke, ne bi smeli pozabiti, da otroški svet spremljata tako veselje kot žalost, enako kot zdrav sadež dozori v svetlobi in senci.

Uvod v osrednjo razstavo na sejmu so predstavljale ilustracije holandskega avtorja **Maxa Velthuijsa** (22. 5. 1923 – 25. 1. 2005), ki je le nekaj mesecev pred smrtjo prejel Andersenovo nagrado za svoj umetniški prispevek, namenjen otrokom – »za male dragulje slik in besedil, v katerih je vseskozi dokazoval, da razume otroke, njihove dvome, strahove in veselja«. (Iz ocene žirije za nagrado). Njegov *Žabec* v trinajstih slikanicah je umetnikov najboljši prijatelj in njegov drugi jaz. Svoje zgodbe je slikar zajel v živih lokalnih barvah, jasnih obrisnih linijah, v nazorno prikazanem prostoru in jih požlahnil z obilico humorja in dobrobrčnosti. Slikanice spremljajo kratka, enako duhovita in poetična, pogosto kar filozofsko obarvana besedila.

Ilustracijam Maxa Velthuijsa je sledila predstavitev del izbranih avtorjev po abecednem redu, med katerimi ni bilo nobenega slovenskega avtorja. Ob zre-

lih ilustratorjih z izbrušenimi likovnimi rešitvami so bili na razstavi prikazani obetajoči mladi začetniki. Računalniških ilustracij je bilo zelo malo. Tiste, ki so bile, so se odlikovale po tehnični dognanosti, bogati pripovednosti in oblikovni privlačnosti. ZDA je zastopala ena sama avtorica, katere delo je spominjalo na tradicionalno mehiško umetnost. Japonci so bili verjetno zastopani z najbolj pestro paleto likovnih izrazov in tehnik. Sledili so jim korejski avtorji s prav tako številnimi ilustratorskimi izrazi, morda le z za spoznanje manjšo odličnostjo v izvedbi posameznih del. Španskih razstavljalcev je bilo na osrednji razstavi malo, ker so bili bogato zastopani na posebni razstavi kot častni gostje. Francosko ilustracijo je odlikovala duhovitost in izvirnost zamisli tudi pri zelo mladih avtorjih. Številčno in z zelo različnimi likovnimi rešitvami so bili zastopani italijanski ilustratorji. Če so morda najmočnejši na področju stvarne ilustracije, je bilo tudi med avtorji domišljijjskih ilustracij zaznati veliko pestrost – od poetično občutenih do opisno bogatih realističnih pripovedi, ki kdaj razkrivajo naslon na klasično italijansko umetnost, spet drugič pa so izrazito otroško občutene. Močna in raznolika je bila zastopanost nemških ilustratorjev, medtem ko holandskih, če izvzamemo na razstavi in v katalogu predstavljenega Andersenovega nagrajenca Maxa Velthuijsa, ni bilo, kakor tudi ne več drugih velikih ilustratorskih imen.

Pri bogastvu ilustratorskih izrazov z realistično zasnovo v številnih poenostavitvah in odstopanjih v različne smeri, med katerimi je prevladovala črna risba v črno-beli ali barvni izvedbi, v kombinaciji s čistimi in gladkimi ali strukturiranimi barvnimi ploskvami, je bilo zanimivo ugotavljati sorodnosti med nekaterimi našimi ilustratorji in letošnjimi udeleženci osrednje razstave na sejmu. Japonka Ayano Imai (r. 1980) je s slikarsko občutenimi, nežnimi akvarelmi-

mi podobami spominjala na Anko Luger Peroci (r. 1953), črno-bele in barvne, otroško občutene črtne risbe, kot neka- kšni psihogrami Iranca Marteza Zahedi (r. 1978) so se zdele sorodne risbi Tomaža Kržišnika (r. 1943), italijanskega avtorja stvarnih ilustracij Ricarda Merloja (r. 1940) pa bi lahko primerjali z drobnimi, bogato pripovednimi, prijetno prepro- stimi koloriranimi risbami Jelke Godec Schmidt (r. 1958).

Častni gostje 42. sejma

Razstavo španske otroške in mladinske ilustracije je pripravilo špansko Ministr- stvo za kulturo skupaj z Zvezo ilustrator-jev (FADIP) pod naslovom »Ilustrismos« z izborom 73 najmlajših španskih ali v Španiji živečih ilustratorjev. Predstavlje- ni so bili z originalnimi ilustracijami in v digitalni obliki na dveh TV ekranih, ki sta dopolnjevala lepo oblikovano razstavo.

»Pogled na Don Kihota« so gostje poimenovali svojo drugo razstavo z ori- ginalnimi ilustracijami otroških in mla- dinskih knjig od l. 1978 dalje. Z njo so počastili 400-letnico prve objave Cervan- tesovega *Don Kihota iz Manče*.

Španska sodobna ilustracija se odli- kuje po izvorni domišljiji, dokaj različni od ostale evropske ilustracije. Pogosto jo zaznamuje surrealizem s skrivnostnim, temačnim nabojem, ki posega v človeko- vo podzavest.

Ilustratorski razstavi sta spremljala bogato ilustrirana kataloga s strokovnimi besedili.

Razstave ob 200-letnici Andersenovega rojstva v knjižnici Sala Borsa v Bologni

Sodelovanje strokovnjakov bolonjskega sejma, IBBY-ja (International Board on Books for Young People) in Knjižnice

Sala Borsa Ragazzi je rodilo več odličnih projektov v Andersenovo počastitev.

Andersenovi nagrajenci je bil naslov razstave, na kateri so sodelovali: Danec Ib Spang Olsen (r. 1921), Japonec Mit- sumasa Anno (r. 1926), Avstralec Robert Ingpen (r. 1936), Slovak Dušan Kallay (r. 1948), Avstrijka Lisbeth Zwerger (r. 1954), Čehinja Květa Pacovska (r. 1928), Švicar Jorg Müller (r. 1942) in Angleža Anthony Browne (r. 1946) in Quentin Blake (r. 1932). V odličnih, zelo različnih ilustratorskih izrazih smo lahko odkrivali npr. pri Květi Pacovski barvit in duhovit oblikovalski pristop, pri Jorgu Müllerju vpliv fotorealizma in filma, Anthonyja Browna in Quentina Blakea je odlikoval svojski humor itd.

Cesarjeve nove ilustracije se je ime- novala razstava del 25 umetnikov, ki jih je izbrala mednarodna žirija bolonjskega sejma. Na njej sta sodelovala slovenska ilustratorka Alenka Sottler in Slovencem posebej preko Založbe Mladinska knjiga dobro znani Svjetlan Junaković. Veliko razstavljalcev je pripadalo najmlajši ge- neraciji.

Nove knjige je bil naslov razstave, ki jo je pripravil Giannino Stoppani Co- operativa Culturale s predstavitvijo 18 za Andersenovo obletnico rojstva ponat- isnjenih ali na novo ilustriranih knjig številnih založb v različnih jezikih. Med njimi smo odkrili italijansko založbo Edi- zioni EL z ilustracijami pokojne Marije Lucije Stupica.

Največje presenečenje in izziv za no- vo pojmovanje Andersenovih pravljic pa je bila zagotovo razstava, poimenovana z naslovom ene Andersenovih pravljic Ole Lukoie, ki je predstavljala dela 10 ilustratorjev, nastalih za zbirko pravljic *L ombra e altri racconti* (Senca in druge pravljice) založbe Orecchio Acerbo v Rimu, 2005, ki jo je pripravil Hamelin Associazione Culturale. Žirija je avtorje za to razstavo posebej izbrala glede na njihov likovni jezik. Ilustrirane so bile

tiste Andersenove pravlјice, ki govorijo »bolj o nas kot nam«, pravlјice, katerih podton so človeške stiske in slabosti, človekova odtujenost sebi in naravi, v njih zaznavamo poleg tragičnosti in temačnosti njihovega sporočila tudi ironijo in humor. So prave moderne pravlјice, bolj primerne za odrasle kot za otroke, v katerih je Andersen neredko jasnovidec, ki kaže ogledalo tudi današnjemu času. Avtorji bi zaslužili obširnejšo razpravo, vendar naj na tem mestu vsaj opozorimo na njihov kvaliteten izviren doprinos na področju moderne ilustracije s prevladujočo stripovsko obravnavo snovi.

Javier Olivares (r. 1964 v Madridu) je v pravlјici *Cesarjev slavec* v stripu, risanim s črnilom, na način, ki je hkrati gotski in ekspresionističen, s kombinacijo ravnih in krivih črt, belih in črnih ploskev, s prizori, ki jih pogosto gledamo kakor skozi razbita stekla, med drugim razkril strašljivost zgodbe s cesarjevo odtujenostjo sebi in naravi. K intenzivnosti likovne pripovedi je v veliki meri prispevalo slikarjevo moderno razumevanje pravlјice oz. njena preinterpretacija.

Ilustracije pravlјice *Cesarjeva nova oblačila* slikarja Blutcheta (s pravim imenom Christian Hincker, r. 1967 v Strasbourgu) kljub prevladujoči risbi z ogljem delujejo slikarsko, z reminiscencami na postimpresionizem. Atletsko upodobljen goli cesar deluje kot slehernik, razgaljen v svoji notranji nemoči, kot človek brez lastne identitete.

Francesca Ghermandi (r. 1964 v Bologni) je z *Rdečimi čevlјci*, risanimi v stripu s svinčnikom, nadela Andersenovi pravlјici grozeč podton. Ta se kaže tako v ozadju deformirane krajine in futuristične arhitekture kot v štrecljih odsekanih deklіčnih nog, obutih v rdeče čevlјce v ospredju. Surrealistično občutje zbuja tudi s čevlјi prenatrpana trgovina, skrivnostna, črna, s prstani ovešena ženska roka in nesorazmerje med deklіčnim majhnim telescem na prodajnem pultu

trgovine in velikim pokrivalom, ki ga ima na glavi.

Zaljubljenca (Vrtavka in žoga) je ilustriral Franco Matticchio (r. 1957 v Vareseju) v kombinaciji svetlorjavkastega akvarela in tankega črtovja s črnilom. Odličnost tehnične izvedbe ilustracij skoraj prekrije avtorjevo spretnost oživitve predmetov in igrač, tako značilno za mnoge Andersenove pravlјice, in čudno absurdnost njihove združbe, ki razkriva nemoč medsebojnega vzpostavljanja stikov.

Andersenova pravlјica *Senca* vsebuje elemente sodobnih kriminalk, saj se konča z umorom. Likovnim umetnikom pomeni s svojo temačnostjo in zapletenostjo zgodbe poseben izziv. Ilustrirala jo je tudi Marija Lucija Stupica. David B. (r. 1959 v Nimes-u) jo je s črnim in rdečim črnilom v obliki stripa oblikoval v vsej njeni grozljivosti, z boševsko občutenimi rdečimi figurami, razmeščenimi po črni površini, in obratno, kakor v sanjah z rastočimi in padajočimi nebotičniki na stisnjemem prostoru. Vseskozi se v ilustracijah pojavlja figura znanstvenika in njegove sence v prenatrpanih prostorih, ki aludirajo na kaotičnost sodobnih mest. Trde geometrijske oblike, surovi rdeče-črni kontrasti podirajočih se stavb, zadržljiva gneča v slikah, kot da vse hkrati odslikava Andersenov in ilustratorjev način doživljanja sveta.

Barvne monotipije pravlјice *Sneženi mož* Fabiana Negrina (r. 1963 v Laosu, živi v Milanu in Parizu) z močnimi črnimi obrisnimi linijami figur in črno-belomodrimi ploskvami in lisami, s katerimi umetnik slika pokrajino z zasneženim nebom, delujejo spokojno, vendar kljub temu odtujeno in absurdno. Celotna upodobitev pravlјice kongenialno razkriva pisateljev prikrit temačni ton.

Najbolj nenavadna, od znanih likovnih upodobitev povsem drugačna, je bila *Mala morska deklіca*, kakor jo je v ilustracijah ob uporabi mešane tehnike svinčnika, črnila in barv oblikovala Anke

Feuchtenberger (r. 1963 v Berlinu). Zdi se, da slikarka analitično odkriva njeno nezmožnost prilagajanja življenju. Morbidna črna figura morske deklice z belimi očmi se zdi blizu »Embrijem« slikarja Zdenka Huzjana. Dekličino zlo usodo ilustratorica stopnjuje s temnim zelenomodrim koloritom vode s svedrastimi zavoji vrtincev, ki ne dopuščajo rešitve. *Mala morska deklica* Anke Feuchtenberger je v slikarkino osebno videnje prenesena Andersenova pravljica.

Markus Huber (r. 1962 v Oldenburgu) je Andersenovo *Staro hišo* v celoti ilustriral s svinčnikom in v risbe historičnih in sodobnih prostorov vnesel zgodovinske in sodobne osebe in predmete, postavljene v vidna medsebojna nasprotja, ki ponazarjajo nesposobnost in nepripravljenost za medsebojne stike. V igro svetlob in senc je dodatno zajel vzdušje napetosti, nelagodja in nemoči, ki jo skriva tudi Andersenova pripoved.

Jedek humor, ironija in občutje brezizhodnosti vejejo iz slikarskih ilustracij za *Velikega in malega Miklavža* Stefana Riccija (r. 1966 v Bologni) predstavljenih v skopem, a izrazno močnem črno-peščenobelem koloritu. Kaže, da je slikarjeva psihična naravnost pisateljevo pripoved uporabila kot izhodišče za sugestivno, temno, večpomensko likovno pripoved.

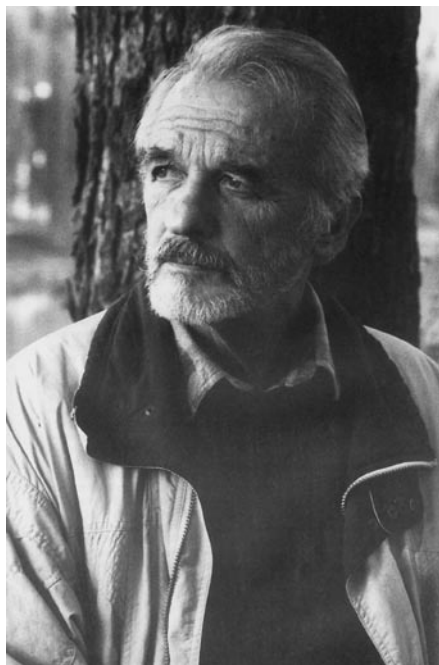
Lorenzo Mattotti (r. 1954 v Brescii) je ilustriral *Škrata in trgovca* s svinčnikom in pasteli kot strip in s pravim mojstrstvom in izvorno domišljijo prodril v Andersenove značajsko opredeljene pravljичne osebe. Z bogato igro različnih črt ter belih in črnih ploskev je umetnik pričaral domišljjski svet, poln grozljive smešnosti in skrivnostne šaljivosti, enako značilne za ilustratorja kot za pisatelja.

Našteti oblikovalci obravnavanih pravljic posredujejo novo, poglobljeno razumevanje pravljicarjevega sveta, obravnavanega skozi svoje osebno ali za današnji svet značilno videnje. Ob tem razkrivajo znano dejstvo, da je slika s svojo kompleksnostjo bistveno močnejša od besed in s tem lahko deluje zelo agresivno. Tudi zato menimo, da so obravnavane ilustracije primernejše za odrasle kot za otroke. Morda pa današnjih otrok in mladostnikov, izpostavljenih nasilju na TV ekranih in njihovi zapisanosti vse prej kot miroljubnim računalniškim igricam, odrasli ne razumemo več? Morda znajo razlikovati med virtualnim in resničnim nasiljem? Morda za svoj obstoj v sodobni in prihodnji družbi potrebujejo obvladovanje nasilja najprej v podobah, da bi ga prepoznali v stvarnem svetu in se tako mogli pred njegovimi učinki bolje zaščititi?

Pomembnost zgoraj obravnavanih ilustracij za Andersenove pravljice se kaže v črpanju likovnih elementov iz evropske umetnosti moderne in najnovejših likovnih izrazov, s posebnim podudarkom na stripu. Enake oz. podobne težnje so razkrivale tudi ilustracije sodobnih flamskih ilustratorjev na lanskoletni razstavi v Palazzo d'Accursio. Obe predstavitvi morda lahko razumemo kot odvod od osrednje ilustratorske razstave otroških knjig na bolonjskem sejmu, kjer je v zadnjih nekaj letih opaziti slabljenje evropske likovne tradicije in morda tudi odvisnost od tržnih zahtev založnikov otroških knjig, ki preradi pristajajo na všečne, pri tem pa vsebinsko bolj prazne ilustracije. Vredno bo slediti nadaljnjemu razvoju ilustracije in morebitnim spremembam na tej najbolj ugledni predstavitvi tovrstne likovne umetnosti.

IN MEMORIAM

DANE ZAJC (1929–2005)

Oktober preminulemu velikanu slovenske besede se je poklonilo tudi več kot sedemdeset udeležencev Očesa besede. Objavljamo prispevka, s katerima so v Murski Soboti počastili spomin na izjemno spoštovanega in ljubelega sopotnika te prireditve.

TIHEMU ŠKRBETAVCU

Zadnje dni je bilo izrečenih morje velikih besed. Za cel ocean poslovilnih

in hkrati poklonilnih ob smrti Daneta Zajca (1929-2005), ki se je tokrat za vedno odselil na rožni vrt. Veliko besed, tudi patetičnih, ki jih nisem maral, kajti ta naš pesniški *rožengruntar* si je najprej zaslužil *rumeni veter*, ki bi zazvenel in zaoblil zgolj z njegovim potajenim glasom šepetalca, ki sem ga ob prebiranju njegovih pesmi – odkar sem ga namreč poznal – zmeraj slišal.

Spominjam se študentskih let, ko sem si v takrat edinem ljubljanskem antikvariatu kupil njegovo, za takratne razmere luksuzno izdajo pesniške zbirke *Si videl*. Kot bi ga gledal, čeprav ga takrat še nisem osebno poznal, v ogledalu: si videl zvok, katedralo, plavega človeka, večščo, si kaj videl, ko si jo slačil ali ko odletijo ptiči, so v meni odjekali njegovi naslovni verzi. Oba sva namreč odraščala v *jeziku iz zemlje*, on tam, kjer so ga oplazili plameni *požganih trav*, jaz nekje pod zarobnimi panonskimi griči, ki so se drugače in po domače razprli za *seme zemlje, glas, korec vode, žival ali ubijavce kač*. Od takrat se je v meni risala podoba *črnega dečka*, s katerim sem se velikokrat poistovetil, *kralja, ki je sestavljen iz starih verig, kralja, ki me je spominjal zaradi eliptičnega jezika in mistične drže na čarovnika iz Oza*. Od takrat, iz študentskih let, mi je ostala nadrealna podoba njegovega *velikega črnega bika*, ki pa smo jo v srednji šoli, ker je bila pač moja profesorica bolj nagnjena k realističnim podobam

sveta, kratkomalo obšli. Tudi sedaj, ko službujem kot srednješolski profesor na tehniški šoli, je za moje dijake ta podoba njegovega vražnega bika oddaljena kot vse, kar nima enoznačnega pomena.

Daneta Zajca sem kot mladenič odkril tudi v gledališču. Spominjam se uprizoritve njegovega *Voranca*, še bolj pa mi je ostala v zavesti njegova poetična drama *Mlada Breda*, v kateri so igralci, nevesčji okornih lesenih lutk, komaj dohajali njegov jezik. Njegove sijajne monologe, ki so zagrinjali tako *prisoje* kot *osoje*, ki jih nisem našel na nobenem atlasu sveta temveč zgolj na zemljevidih kože. Kot tudi nisem našel njegove *Asskalle*, za katero sem domneval, da domuje nekje na keltskem severu, pa mi je dejal, da si je besedo, ki je v meni vzbujala občutek sikajoče kače, kratkomalo izmislil.

Ko je pred leti, v času soboškega Očesa besede obiskal mojo šolo, sem bil na trnih. Dane Zajc, kolikor sem ga poznal, ni bil več govornik, a ko je stopil med učence, v veliki večini so bili fantje, kar seveda ni zanemarljivo, in začel na pamet recitirati svoje pesmi, se je v mladostne obraze naselilo nekakšno odrešenje. Zanimeli so, le častno dihanje sem lahko slišal. In takrat sem se v resnici zavedel moči pesniške besede.

Z Danetom Zajcem sva bila bolj znanca, a prijatelja po pesniški besedi. Vselej ko sem ga srečal, in teh srečanj je bilo na žalost manj kot je prstov na eni roki, sem, pesniški vajenec, ki ima tremo in tudi zajecija, začutil, da je nekaj v zraku. Ko sva se zadnjič videla, minilo je le nekaj malega od izida njegove zadnje pesniške zbirke *Dol, dol*, nisem mogel verjeti, da je, ko sem ga pobaral zaradi naslova, le nakrivenčil ustnice in s kazalcem pokazal nekam *dol*. In takrat sem vedel, da je njegov *dol, dol* pretresljivo blizu.

Pri nas pravimo: čakalo se je. In ko se je duša našega *tihega škrbetavca* odselila,

ko sem na jutranji kavi zvedel, da ga je pričakalo, sem vedel, da je postal le *nov jezik iz zemlje*.

Davnega leta 1988 je na platnice moje pesniške zbirke *Finska* pomenljivo zapisal: »Dogajanje poezije se godi v polmraku, ko sta si blizu svetova: tisti, ki izginja in témni, ki nastaja. Vsak ciklus pesmi je zapečaten s pečatom, ki ga pesnik razlomi, ko ga izreče v pesmi. Sedem jih je in za sedmim je tisto, kar imenujemo smrt in ima v Vincetičevih pesmih zahrbtna imena: 'za mizo nas je vedno manj / treba je po stole'.«

A ne več zate, moj *tih škrbetavec*, na tvojega namreč ne more nihče več sestiti.

Milan Vincetič

IZBOR CITATOV DANETA ZAJCA*

Po izginulem življenju postanejo stvari popolnoma logične, si sledijo, kot je treba, čeprav človeku, ki ga je živel, niso bile jasne. A samo zdi se nam, da so jasne in pregledne ...

Koliko pa velja posamezni popotnik, pa naj piše pesmi ali rezlja zobotrebce, za pot po kateri hodi?

Poezijo sem večkrat prenehal pisati in jo spet začel. Svoje pesmi čutim kot nedokončane, nepopolne. Želim si napisati takšno pesem, s katero bi vse povedal, in potem bi lahko umolknil za zmeraj. To je seveda nemogoče, ker popolne pesmi ni.

Popolna pesem je pesem brez besed ... Molčanje je morda edino približevanje poeziji ...

* Izbor Zajčevih misli iz zelo različnih časovnih obdobij je pripravila Darka Tancer-Kajnih.

Poezija se ukvarja z rečmi, ki so nerešene in bojo ostale nerešene, ker se je evolucija naše vrste ustavila pred tisočletji. Sicer je nadutost govoriti v imenu zgodovine, je pa tudi zelo preprosta lahkomišelnost misliti, da je sedanjost najpopolnejša zato, ker smo mi bili rojeni v njej. Vsa preteklost je sestavljena iz mnogih preteklih sedanjosti, od katerih nekaterih ni več, iz preprostega razloga, ker mi ne vemo zanje. Ena sama pesem nam pove, da v nekem trenutku nismo sami, če je bil nekdo pred tisoč leti tudi samoten.

Glas človekov, način človekovega pripovedovanja je zapisan v ritmu njegove krvi, njegove edinstvene telesne zgradbe, kakor tudi nihanja življenja in smrti v njegovem telesu. Je neponovljiv glas. Osvaja in odbija. Je kri in cvetje. Umazanija in sneg. Je čarodejna substanca, ki je poedincu dana od prednikov. Njegova duša je, ki je enkratna in neponovljiva. Pesem je približevanje atomskemu jedru samega sebe. Je imenovanje neznanega. Ali ime za tisočkrat imenovano z novimi besedami, v novi igri ritma, besed in tišin. Od vseh ljudi sem na koncu koncev sam sebi največkrat skrivnost. In če je poezija iskanje hrupa in miru, povezovanje slednjih z govorico, torej iskanje svoje govorice, ki je neznana, potem je pesem slika mojih uspehov in neuspehov na obodnici nevarne skrivnosti, ki sem jaz sam.

Najbrž, da je v ritmu šifrirano, kako doživljamo kot posamezniki, najbrž, da je v njem skrito sporočilo, ki ga nosimo podedovanega v organizmu zato, da ga bomo izročili svojim potomcem. Ritem pa je tudi tisto neimenovano, zaradi česar in s čigar pomočjo bomo pesem sprejeli prej, kot se bo dotaknila našega razuma. Takrat, ko pesnik več ne posluša svojega ritma, so njegove pesmi neme. Tudi takrat, ko mu že odkriti ritem preide v nava-do (vsak doživljaj je zapisan z drugačno ritmično šifro), zgubi njegova umetnost

tisto, kar je zanjo nepogrešljivo. Ritem in celo izbor besed, leksika, je pogojen. Ritem je v našem telesu. Ko najdem ritem, vem, da sem.

Poezija nima nobenega praktičnega namena in pomena. Čeprav je njena govorica blizu čarovniškim obrazcem in molitvam, ni molitev ali čarovniški obrazec, ker je ta sorodnost samo posledica estetskih zakonitosti, ki so zunaj volje. Ne more biti molitev, ker je molitev samozadostna. Samozadostnost pa je gibanje, ki je okostenelo ...

Biti pesnik ni nikakršen poklic, ker poklic zaznamuje samo tisto delo, ki je neposredno potrebno stroju, ki se imenuje družba. Poezija ne izpoveduje nikakršne uporabne resnice, saj se dajo resnice veliko prepričljiveje izraziti s številkami kot pa z verzi. Poezija je samo pričevanje o stanju tistega, ki poezijo piše, o njegovi oddaljenosti do sveta, do sebe, do reči.

Stanje, ki ga spovedujem, je z ubesedenjem končano. Bolj ko se mi upesnitev posreči, bolj sem se oddaljil od določene ga doživetja, bolj sem ga spraznil.

Tisto, kar smo napisali, je zmeraj ne vredno pokrajine, ki smo jo opustošili. Govorim o večnem siromašenju samega sebe, o izdajstvu.

Dokler komu ne pripoveduješ, je to le tvoj doživljaj, mučen, vesel, kakršenkoli. Dokler ga ne fabuliraš, je samo tvoj, ko napišeš pesem, pa postane fabula. Doživljaj je iztrgan iz tebe, ker je povedan. Ko ga boš hotel vnovič povedati, ga boš povedal brez svežine, samo ponovil boš zgodbo, ki pa je zaradi forme, v katero si jo vklenil, samo ponavljanje istega.

Moja največja želja je gledati svet samo skozi oči, brez sodbe o njem, celo brez misli o njem. Biti samo oko.

Mislim, da sem ohranil toliko nedolžnosti, da lahko gledam zvezde, ne da bi pri tem mislil, kako jih bom predelal v metaforo.

Še kot otrok sem izgubil vero v Boga, nastala je razpoka.

A vendar danes o »Besedi, ki postane meso«, premišlujem s takim spoštovanjem, da se mi zdi, da ji s svojim razumom nisem kos.

V moč pesniške besede sem tolikokrat podvomil, kolikokrat sem začel vanjo verjeti.

Vsak od nas je včasih bela ploskev, ki izničuje vse barve sveta.

Če bi bil nihilist, sploh ne bi pisal ...

Dokler bo pesnik spoznaval in dešifriral svoja spoznanja z besedami, ne bo začel verjeti, da je nič edina resničnost in vsebina sveta, čeprav je nič navzoč v njegovih pesmih ...

Ali smo v ljubezni res zmožni čustvovati kot odrešenci? Ali ni ljubezen čustvo, ki je še najbližje smrti, mislim na erotiko? Ali je v nas močnejše poželenje ali čustvovanje? Kolikokrat pa se srečata ti dve lastnosti v nezmotljivem soglasju? ... Sam mislim, da je ljubezen odrešitev toliko, kolikor jo lahko sam začutim ... Če je ljubezen luč, ki razsvetli človekovo notranjost, bo v svetlih prostorih osvetlila svetle reči, če pa sem po svoji naravi temen, bo osvetlila zverženosti, ki jih nosim v sebi ... Je stanje, ko izgubim sebe, ko pozabim na knjige, ki sem jih napisal, na svojo preteklost, ko svojo preteklost naenkrat vidim v novi svetlobi, na svojo pripadnost pozabim, na svoje zavezanosti, na svoj značaj, in to je ljubezen. Ampak v tem stanju pozabim na to, da znam za silo pisati verze. Ljubezen in erotika nas osvobodita bremen. Tudi pisanje pesmi je breme. Kadar ljubim, pozabim nanj.

Mislim, da je vsak resničen odnos do sveta erotičen. Erotičen odnos do sveta pa je tak, da hočem čutiti čutnost stvari, njeno žarčenje, ki me privlači na senzualen način.

Ljubezen pa se človeku zgodi. Kar padeš vanjo. Nikoli ne poznaš njenih pravil, zato si njena igrača. Vendar nikoli ne pišem tistega, kar se mi dogaja zdajle, pač pa tisto, kar sem zmožen imenovati. To pa je tisto, kar se mi je zgodilo, ker kar je imenovano, je urečeno in je na poti, ki je za mano. Zato imam zelo malo pravih ljubezenskih pesmi.

Za ustvarjalca je neizbežno, da ne izgubi zveze z otroštvom, ker je to edini kraj, v katerega lahko zmeraj pobegne. Sam tam velikokrat najdem celo nekatere besede, ki sem jih nekoč zagotovo znal, pa sem jih nato pozabil. Samo ena taka vrnjena beseda iz kraja otroštva, se mi lahko ponudi kot molitev za pesem.

Višja zavest o svetu nam prišepetava, da plačila za pesniško delo ni. Da je plačilo edinole v razdajanju tistega, kar smo prejeli brez kakršne posebne zasluge, v razdajanju svojih darov. Drugačna alternativa je, da darov ne razdamo, da jih nedotaknjene odnesemo s sabo v grob. Ta se upira etiki življenja, čeprav življenje nikjer ne kaže, da mu je naša navzočnost potrebna. Potrebnost svoje navzočnosti si izsilimo ali si jo vsaj izmislimo. Na robu tega izmišljanja je pesem.

Ves čas sem vedel, da talent imam in da ga moram uresničevati. To je tudi edino, kar imam. Poezija me osmišlja, druge stvari pa so oprimki v steni, v kateri plezam srečen ali nesrečen, vesel in žalosten ali pa veseložalosten.

Poezija je zaklinjanje nekega stanja z namenom, da nas to stanje, zakleto v besedni obrazec, ki je pesem, preživi.

Razvoj literarnih smeri nekateri zamenjujejo z družbenimi procesi, in sicer s tistim kratkovidnim pogledom, ki istoveti novejšo z naprednejšim. Ni boljše ali slabše umetnosti po stilu. Zgodovina umetnosti je podobna sinusoidi, ki od nikoder ne prihaja, se nikamor ne vzpenja in je zelo podobna posameznikovi usodi. Trdim, da je umetnost podoba človekove notranjosti.

Mislim, da je poezija vseeno bližje globlji resnici kot zunanji svet, ki je površen in na hitro narejen. Pa tudi lažniv, s svojo voljo do moči, do vladanja, do pridobivanja, medtem ko poezija gleda iz notranjega sveta, iz osebnih izkušenj. To je razlika. Pesem ne odgovarja na nobeno vprašanje in je tako v nasprotovanju z racionalnim svetom. Navzočnost ratia je v pesmi samo kot kontrola forme in je na ta način drugotnega pomena za tisto, o čemer pesem govori.

Besede ocenjevalcev, zgodovinarjev in kritikov so kot ose, ki se prilepijo na jabolko in ga preluknjajo ... Zame optimizem, pesimizem, skepticizem niso nikakršni pristopi k literaturi.

Čeprav se danes mnogo govori in piše in uči o poeziji, se verjetno vse to počne na napačen način.

Vsakdo ima pravico do svoje interpretacije moje poezije. Čas odstranjuje nesporazume.

Ne mislim zbirati porcelana, ki mu pravimo ugled. Najpogostejša nečimrnost, ki me večkrat obhaja, je tista, ki mi prišepetava, da sem samotar.

Svet se ne dogaja na zunanji vidni gladini, ampak globoko v nevidni globini.

O sebi kot o vrsti vemo ljudje manj kot o severnih jelenih.

Na vprašanja o življenju si mora vsak sam odgovoriti ... Vsakdo beži za nekakšne svoje okope.

Poezijo bere nek določen krog ljudi in ta krog se pomlajuje in obnavlja, se pa bistveno ne širi in ne vem, zakaj bi se. Pesniška beseda je namenjena predvsem tistim ljudem, ki mislijo noro, ki iščejo noro in ki stopajo v iskanje, za katerega že vnaprej vemo, da bo kronano z neuspehom.

Ni več pomembno, koliko in kakšne pesmi bom napisal. Kadar sem bolan, se sprašujem, če bom še lahko hodil v gore. In ali bom prebolel to bolečino, ko me bo izdalo telo ... In ali bom pretihotapil skozi carino, ki nam v poslednji uri zropa našo prtljago, eno, dve, tri slike samotnega požara skal, ki sem jih skrtil globoko v možganih, na dno, za zmeraj?

Smrt zori v nas. Ali bolje, smrt nas zori.

Zmeraj bolj jasno pa tudi vem, da se resnici sveta in prebivanja na njem ne bom nikoli približal.

Resnica sveta je mnogoobrazna in mišlim, da se tudi v moji literaturi kaže na različne načine.

To je vprašanje (kaj mu pomeni poezija, op. D.T.K.), na katerega odgovarjaš vse življenje, do katerega vedno znova meriš razdalje, si včasih domišljaš, da bi lahko odgovoril nanj, ali tudi, da si že odgovoril nanj. Ampak najbrž bi bilo potrebno prenehati pisati poezijo, da bi lahko določil pomen poezije v svojem življenju. Ali pa mogoče umreti, ker se zdi, da na nekatera naša najbistvenejša vprašanja odgovorimo šele z dejanjem smrti. Se pravi, da odgovori smrt s svojo tehtnico molka na uganko, ki je v svojem življenju nismo mogli razrešiti.

POGLED NA SVOJE DELO

Andrej Rozman Roza

Z JEZIKOM PRIPET NA STENO BESED

Iščem ritem in rimo, ko lupim krompir, pomivam posodo, vozim kolo ali plavam. Le da imam pred drugimi ljudmi za nekaj časa mir, že besedne kombinacije po glavi preigravam. Kajti besede so ene od mojih najljubših igrač. Z njimi sem tako zasvojen, da se mi včasih zdi že nevarno, saj ves čas iščem neke nove besedne finte. Teh pa ni neomejeno število – sploh ne tistih, ki so meni z mojim omejenim znanjem dosegljive. Zato se sem ter tja ustrašim, da se bom zaciklal. Da se mi bo pot ustavila in bom začel pisati neumnosti, ki ljudem, ki jih moja poezija veseli, ne bodo všeč. Besede mi namreč pomenijo zelo veliko, a bistveno več od njih pomenim samemu sebi jaz sam. In ta moj ego, ki se skuša čimbolj uveljaviti, in želja, da bi me imeli ljudje radi, sta me najbolj neizprosno zvelkela v to, kar zdaj počnem. Zato bi najbrž sestavljal pesmi, tudi če mi ne bi bilo treba z njimi služiti denarja. Mogoče bi sestavljal celo boljše. Brez dvoma pa še vedno v veliki meri po naročilu. Saj velik del mojih del nastane tako, da režiserji, producenti, uredniki, pevci ali slikarji izrazijo željo, da bi z mano sodelovali, jaz pa se trudim, da bi jim kar najbolje ustregel.

Vendar ta osnovni motiv, ugajati, a biti hkrati pošten in iskren do svojega pogleda na svet, je zdaj prekrit z drugim motivom, namreč služenjem denarja. Naj mi bo to, kar počnem, še v takšno veselje, sem hkra-

ti od tega tudi odvisen, tako jaz kot moji najdražji. Če je to dobro ali slabo, je težko reči z gotovostjo. Delno sem prepričan, da bi pisal manj in bolje, če mi ne bi bilo treba pisati zaradi denarja. Hkrati pa imam na sumu, da bi v tem primeru že zdavnaj odpotoval kdovekam. A to so seveda zgolj sanje, dejstvo pa je, da sem se zagnal v strmo steno literature, v kateri moram že iz čisto ekonomskih razlogov plezati naprej. Ker drugega ne znam in hkrati nimam končanega faksa, ne morem niti pomisliti na oddih v kakšni dobro plačani navidezni službi. Kar je pravzaprav sreča – vsaj v tistem starem pomenu besede, ko je sreča sinonim za usodo. In čeprav sem bil zadnje leto že zelo prestrašen, saj sem šele pri svojih petdesetih letih prišel do spoznanja, da sem navaden blefer, ki se je zaplezal, sem zdaj to tesnobo premagal in si ustvaril mnenje, da sem sicer res navaden slabo izobražen blefer, a hkrati vendarle v enih rečeh spreten in temu primerno vsaj v slovenskem prostoru konkurenčen. In če bo narod vzdržal, bom z njim vred vzdržal tudi jaz.

Spreten sem predvsem jezikovno. Delno je to zaradi nekakšnega meni ne čisto razumljivega talenta, ki je najbrž kombinacija podedovanih genov in doživetij v otroštvu, delno pa moja jezikovna spretnost izhaja iz mojega preišljenega odnosa do jezika. Tu imam za zdaj še vedno nerazumljivo ogromno prednost

pred zasledovalci. Kajti čeprav mi manjka marsikatero konkretno védenje, čeprav sem marsikaj, kar bi mi zdaj prav prišlo, prešprical in presanjal, sem si že dolgo na jasnem, da je jezik dejstvo in ne ideal. Da je normativen pogled na slovenščino bil nekoč verjetno nujen, danes pa je to popolna zabloda, saj o tem, kaj je pravilno in kaj ni, ne odločajo jezikoslovci, ampak jezik sam, ki se vztrajno razvija, poenostavlja in bogati. In da ima vsak nacionalni jezik svoj centralni pogovorni jezik. Ker skušam ujeti v svoje verze čimbolj resničen jezik, sem neizprosno do vseh (za moj občutek) papirnatih izrazov in stavčnih skladenj. V to me sili tudi dejstvo, da veliko pišem za gledališče. Na nek način pravzaprav vse, kar pišem, pišem tudi za gledališče. S svojimi pesmimi namreč pogosto nastopam, se jih učim na pamet in jih recitiram. Zato tudi ko pišem, pišem zmeraj naglas in v vlogi – se pravi kot nekdo konkreten, ki to govori. Ena od pomembnejših stvari, ki me v literaturi zanima, je čimbolj spretno povedan živ jezik. In čimbolj točno zapisan – kar še zdaleč ni lahko. Včasih se mi zdi, da se moram za kazen, ker nisem končal slovenistike, zdaj spopadati z iskanjem pravopisa za pogovorni jezik. In zdi se mi tudi, da imam z jezikom več veselja kot z vsebino. Zato me ni sram na tem mestu priznati, da je tisto, kar mi pri pisanju občasno povzroča najhujše težave, najti današnjemu svetu relevantno zgodbo, ki jo bom skozi ta živi jezik povedal. Da moram, skratka, zaradi svoje zasvojenosti z jezikom iskati zgodbe, ki jih bom s tem jezikom povedal in mi zaradi njih ne bo nerodno.

Da pridem do zgodbe, imam na razpolago več poti. Včasih vzamem kakšno staro, že dobro preizkušeno zgodbo, in jo prestavim v nov jezik. To je najenostavnejši način in v njem sem že kar spreten. Kadar prestavljam kakšno staro zgodbo v današnji prostor, čas in smisel, ji skušam najprej priti čimbolj do dna, najti bistvo in temu bistvu vzporednice v današnjem

svetu. Versko gorečnost, okrog katere se vrti Molierov *Tartuffe*, sem leta 1992 nadomestil z brezkompromisno poslovnostjo, ko se trguje tudi z ljudmi in njihovimi organi. V Molierovem *Georgeu Dandinu*, ki sem ga predelal leta 1986, sem puhlo plemstvo, ki zviška gleda na kmeta, zamenjal s sovjetsko razgretimi povojnimi komunisti. Pri *Obutem mačku* (2004) sem napravil pomemben premik v klasični pravljici zgodbi, ker sem kraljično iz objekta mladeničeve želje spremenil v aktivno borko za svojo srečo in ugodje. Pri *Snu kresne noči* (1999) pa sem se predvsem držal Shakespearja in ne njegovih meščansko puritanskih prevajalcev, hkrati pa vse skupaj tudi nekoliko skrajšal.

Druga pot, ki me pripelje do zgodbe, je tako imenovano prosto plezanje, pri katerem gre za kombinacijo srečnih najključij in moje potrpežljivosti. Pri otroških pesmih, ki jih praviloma začnem graditi okrog kakšne besedne domislice (recimo, da mleko besno vzkipi in se od groze sesiri), skoraj nikoli na začetku ne vem, kako se bo zgodba končala. In še takrat, ko mislim, da vem, je to ponavadi breme, zaradi katerega proizvajam neužitne verze in za lase privlečeno zgodbo. Šele ko se prepustim jeziku in možnostim, ki mi jih ponuja, lahko pripeljem pesem do njenega pravega konca.

Mimogrede: Ker je jezik tisti, ki mi pelje zgodbo od začetka do konca, sem zelo skeptičen do prevajanja poezije. Pravzaprav mi je pri poeziji bolj od prevoda pri srcu kraja. Pri čemer, da ne bo nesporazuma, za eno samo svojo pesem ne bi mogel reči, da sem jo ukradel. Le kakšen verz sem pobral iz kakšnega drugega jezika in okrog njega spletel svojo pesem. Sem pa naprimer prevedel dve uganki, eno iz hrvaščine in drugo iz češčine, ne da bi napisal, da sta prevedeni, saj gre po mojem mnenju za ljudsko blago (v obeh primerih sta bili uganki narodni in neavtorizirani). Imam pa toza-

devne avtorske težave s štirimi otroškimi pesmimi, ki sem jih precej svobodno prevedel in kot prevode objavil v revijah za otroke, zdaj pa ne vem, ali naj jih uvrstim v knjigo svojih pesmi ali ne. Mogoče jih bom, seveda z opombo, da so prevedene, vendar bo to v avtorski pesniški zbirki delovalo nekoliko nenavadno, pa čeprav so vse štiri še kako moje – še posebej, če pomislim na vse tiste pesmi, ki sem si jih želel prevesti, pa mi jih zaradi jezikovnih ovir ni uspelo narediti tako dobrih, da bi bil z njimi zadovoljen – se pravi enakovrednih originalu. Sicer pa naj vsak, ki se mu moja misel o večji vrednosti kraje kot prevoda zdi nedopustna, pomisli na Prešernov sonet »Je od veselga časa teklo leto«, ki je genialna predstavitev Petrarkovega tretjega soneta v Prešernov literarno življenjski okvir. In to je tisto, kar sem hotel reči – samo mimogrede.

Svoj pesniški postopek naj vam zdaj ponazorim z resnično prigodo. Pred letošnjimi poletnimi počitnicami me je urednica *Cicibana* prosila, da do konca avgusta napišem kakšno takó kratko pesem o povodnem možu, da bo prišla na eno samo stran. Ker so v *Cicibanu* črke velike in mora biti prostor tudi za ilustracijo, je morala biti pesem res kratka. Vse poletje sem si po malem razbijal glavo, kaj naj napišem, nazadnje pa se zapičil v idejo, da bi bilo tisto tuljenje, ki včasih namesto vode pride iz vodovodnih pip, stokanje povodnega moža, ki je obtičal v ceveh vodovoda, ko je iskal bolj čisto vodo. Ko sem se teden dni pred rokom usedel za računalnik, mi je bila vsa zgodba že tako jasna, da pravzaprav nisem imel nobene šanse, da bi iz nje lahko nastala pesem. Še posebej ne kratka. Bolj ko sem se namreč trudil, bolj sem besnel nad dejstvom, da hočejo od mene rimano in metrizirano pesem, na kakršne sem jih pri svojih tovrstnih izdelkih navadil. Če bi hoteli pravljico, se mi je zdelo, bi se mi kar izlila na monitor. A tega nisem niti poskusil in sem se mučil z verzi, vse

dokler nisem tik pred zdajci, zadnjo noč ob treh zjutraj, pesmi končal. Zgodba je bila popolnoma drugačna, kot sem si jo zamislil, zavijanja iz pipe sploh ni bilo, a bil sem zadovoljen – in to je glavno. Edina težava je bila, da je pesem imela 34 trinajstercev, kar je moralo biti še takemu samozaslepljencu jasno, da je je za eno stran v *Cicibanu* preveč. Poslal jim jo bom, pa naj se znajdejo, kot se vejo in znajo, sem si rekel, preden sem šel spet. Glavno je, da vidijo, da sem se potrudil.

Zjutraj sem pesem še enkrat prebral. Še vedno je bila dobra. Le občutek, da je povsem neuporabna za tisto, čemur naj bi bila namenjena, je postal grenak. Kaj če bi na hitro napisal nekaj res kratkega, sem pomislil. In v tistem trenutku mi je prišlo v glavo nekaj elementov: povodni mož, ki pride v Portorož, kjer se zaljubi v morskó deklico, s katero ne vesta, kje bosta živela, ker sta različnovodna. O teh stvareh sem premišljeval že nekoč prej. Hotel sem na to temo napisati pravljico, a se mi je zgodba zdela preveč bizarna, tako da sem jo čisto pozabil do tistega trenutka, ko sem jo res nujno potreboval. Ker sem moral že dopoldne s kolesom v mesto, sem se med potjo parkrat ustavil, da sem si ob robu kolesarske steze v dlančnik zapisal sveže sestavljene verze – in tako imel v slabe pol ure na relaciji od Dravelj do Narodne galerije napisano prav ljubko dvanastvrstičnico. Nekoliko preveč sentimentalna je sicer za moj okus in tudi jezik je preveč ljudski, saj se rimajo istovrstne besede (glagol z glagolom), čemur se skušam izogibati, a pogosto zelo kritične *Cicibanke* so bile z njo zadovoljne in jo bodo objavile. V eni naslednjih številka pa bodo objavile tudi tisto daljšo. Kar se zvoka, ki prihaja iz pipe, in v vodovod ujetega povodnega moža tiče, pa sem se odločil, da bom na to temo napisal lutkovno igrico.

Naj za zaključek povem, da nisem od nekdaj pisal rimanih pesmi. Ko sem bil urednik literarnega glasila na gimnaziji,

sem s prezirom gledal na vse, ki so mi prinašali tovrstne izdelke. Bil sem zagrižen modernist, prepričan, da je treba v slovensko poezijo vnesti vse, česar je do zdaj pogrešala – od futurizma in dadaizma do nadrealizema. Ker pa imam kot nekakšen obrambni mehanizem v sebi talent za obračanje stvari na hec, je bilo tako tudi z mojo modernistično poezijo. Zmeraj je moral biti v besednih konstrukcijah nek štos. In tako se je na koncu ta štos zgodil tudi z mojimi največjimi modernističnimi dosežki. Bil pa je v tem, da so bili vrhunci mojega modernizma prvič objavljeni kot poezija za odraslo avantgardo v *Problemih*, drugič pa štirinajst let kasneje kot poezija za najmlajše v *Kurirčku*. Za primer navajam dve kratki pesmi iz tega znamenitega cikla, ki je iz mene napravil pesnika za otroke:

VOJAŠKA/ vojaki in vošibki/ korenjakajo

DVA MALARJA/ sta delala (malala)/ pelala: lalala.

Skozi tovrstno trančiranje besed sem (takrat, ko so bile pesmi objavljene prvič) prišel do konca. V poeziji sem videl samo še črke in njihove notranje pomene. V črki M naprimer ženske prsi, kar se zelo dobro ujema z besedo mama, ki tako zvočno kot vizualno spominja na sesanje. In od tod naprej (oziroma nazaj) se več ne da priti prav daleč. Tako me je poezija v moji jezikovni doslednosti peljala do konca in sem se začel med študijem slovenistike iz predvsem družabnih nagibov ukvarjati z gledališčem. Čisto neverbalnim, strogo telesnim, fizičnim gledališčem, kakršno je bilo sredi sedemdesetih v modi. A gledališče se je razvijalo in počasi začelo potrebovati tudi kakšno brechtovsko angažirano pesmico, da sem povsem nehoti in napričakovano skozi gledališka vrata prišel do čisto drugačne, živemu stiku namenjene poezije. In to zdaj počnem že več kot pol življenja, tako da bi bil počasi že čas, da me pot pripelje v kakšno novo pokrajino.

Marica Škorjanec

ŠKRATOM NA POT

Nekateri ljudje se nikoli zares ne poslovimo od svojega otroštva. Ostaja neločljiv del naše osebnosti, čudežni samotni otok, kamor se zatekamo v stiski, v nevarnosti, kadar nas teži breme vsakdanjika, samo da bi prestregli sončni žarek, ki bi za trenutek presvetlil mračno resničnost. Ta presvetlitev ni zavesten proces, izzove ga lahko srečanje z že vidnim, ob besedi, ki jo izreče otrok, ki začenja odkrivati svet. Proustova magdalenica, pomočena v jutranji čaj, odgrinja plast za plastjo davna občutja in dojemanja.

Pesmi škratov v žitu niso napisane ali narejene za otroke, da bi jim všečno cingljale v ušesih in jih žgečkale pod brado: buc buc, da bi jih prisilile k smehu. Otroci premorejo mnogo širši razpon čustev in dojemajo veliko več, kot jim to skušajo dopovedati smešne risanke z nasprotji med malimi in velikimi, zvijačnimi in nerodnimi. Spomnimo se koketne Sneguljčice, malopridnih škratov, pobebljenih Telebajskov, služaste Bibe in bedasto všečne lokomotive Franček. Kot zgodnja priprava na turbofolk.

Naslov knjige *Škrati v žitu* sem povzela po pripovedi stare matere-mamike, ki mi je pokazala valovanje visokega žita in mi razložila, da po njivi škrati valijo kolače kruha.

Večina pesmi je nastala pred tremi leti (pred pomladjo 2002), ko ni in ni hotela priti pomlad. Skozi okno se je do mize prikradlo nekaj poznofebruarskega sonca, zagledala sem potok v Polhograjskih Dolomitih na poti proti Katarini, mačice in kopneče lise snega.

Dveletni Bor je med mojim obiskom iztegnil ročico proti terasi, kamor se je zatekla tuja mačka, in zaklical: »Maka, Maka!« To je bil povod za pesem *Muca Maka*.

S sosedovo Tino, osemletno deklico, sva se pogovarjali o pustu. Ko sem jo vprašala, kako se bo našemila, mi je odgovorila: »Jaz bom banka. Sedela bom na velikem stolu in štela denar!« Iz tega je nastala pesem *Maškare* z vrvežem našemljenih otrok in s prizorom belih vil, ki so kar nekaj let zapored pridirjale v našo predmestno ulico, to so bili fantje, oblečeni v bele obleke, s tančicami na štrlečih laseh, obuti pa v zimske škornje.

Srake so same napisale svojo pesem. Opazovala sem par, ki si je znašal gnezdo med smrekovimi vejami na našem vrtu; njihova zgovorna hrupnost me je spomnila na nekatere znanke ...

Mišji raj se dogaja v naši stari hiši na Benediškem vrhu. Tudi maček Pino je resničen. Čeprav so miške v

smrtni nevarnosti, se ta ublaži v sen o poletju.

Spomin na veliko nemško knjigo pravljic, ki mi jo je – šestletni – prinesla mama po smrti mlade gospe, ki je bila nekoč deklica in je to debelo knjigo dobila od svojih staršev, mi je obudil melodijo in občutje minevanja lepote in upanja v ponovno prebujenje. Anderse-
nove *Rožice male Ide ...*

Pesem *Igre* zajema najrazličnejše trenutke otroštva, od pustolovsko igri-

vih, igranja najrazličnejših vlog, do nekoliko utrujene zasanjanosti.

Žitni škrti ničesar ne učijo, nočejo biti vsiljivi ne hrupni. Nočejo strašiti otrok, tudi Beli možički so le prijazni spremljevalci v deželo sanj, grozoviti zmaj pa je bitje, ki potrebuje otrokovo zaščito, da se ne bi prehladil.

Urbano ali ruralno? Oboje – pri nas pač ni velemest, od glavnega mesta do potoka je le korak, mesto pa se je preselilo tudi na deželo.

IBBY NOVICE

PRAZNOVANJE LETOŠNJEGA 2. APRILA IN KANDIDATURE ZA NAJVIŠJA MEDNARODNA PRIZNANJA

KANDIDATURE ZA ČASTNO LISTO IBBY 2006

Slovenska sekcija IBBY je prispevala pomemben delež k letošnjem praznovanju 2. aprila, ki ga je IBBY v šestdesetih razglasil za Mednarodni dan knjig za otroke. Tako je Sekcija kot soorganizator finančno podprla večerno prireditev v Društvu slovenskih pisateljev, ki jo je že tradicionalno organizirala revija *Otrok in knjiga*. Nadalje je kot eden od organizatorjev ob dvestoletnici Anderse-novega rojstva s svojimi mednarodnimi zvezami pomagala vsebinsko okrepiti mednarodni simpozij **Andersen danes**, ki je potekal 6. 4. v Cankarjevem domu, pa tudi razstavo **Andersen pri nas**, ki so jo pripravili delavci Centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo pri Pionirski knjižnici in je bila na ogled od 2. aprila. Nenazadnje je skupaj z ambasado Kraljevine Danske konec marca pripravila tiskovno konferenco in tradicionalno sodelovala pri praznovanju 2. aprila v Pionirski knjižnici.

V okviru praznovanja v Pionirski knjižnici je Sekcija razglasila **slovenske kandidate za najvišja mednarodna priznanja v letu 2005 in 2006 na področju ustvarjalnosti za mlade**; za kandidature teh ustvarjalcev se je Sekcija v oktobru 2004 zavezala s sklepi svojega izvršne-

ga odbora, in sicer s sledečimi kratkimi utemeljitvami:

Kategorija pisatelj: DESA MUCK

Pisateljica Desa Muck je v devetdesetih začela graditi enega trenutno najkvalitetnejših opusov mladinskih del v slovenskem prostoru, o čemer pričajo tudi nagrade, ki jih je dobila, npr. *večernica* in *moja najljubša knjiga*. Posebej s serijo *Anica* se je mdr. ob pomoči Sekcije, ki ji je omogočila promocijski obisk v Berlinu in na Dunaju, že začela uveljavljati tudi v mednarodnem prostoru. Med temi uspešnimi obiski in s svojo dejavnostjo v medijih je nadalje pokazala veliko pripravljenost za promocijo svoje in nacionalne ustvarjalnosti.

Kategorija ilustrator:

MOJCA OSOJNIK

Mojca Osojnik spada v generacijo najmlajših avtorjev za mlade, ki so se s svojimi številnimi razstavami že uveljavili kot perspektivni slikarji, poleg tega pa so svoje delo močno usmerili v ustvarjalnost za mlade; Mojca Osojnik je tudi na tem področju že požela velik uspeh in je bila za svoje slikanico *Hiša, ki bi rada imela sonce* nagrajena z Levstikovo nagrado. Iz njene produkcije v zadnjem času izstopa predvsem delo *Polž Vladimir gre na štop*, za katerega jo Sekcija tudi kandidira;

s svojim svetovljanstvom in številnimi nastopi v tujini Osojnikova izraža jasno željo po uveljavitvi v mednarodnem prostoru.

Kategorija prevajalec: VASJA CERAR
Vasja Cerar ima kot prevajalec za sabo vrsto vrhunskih prevodov za mlade (mdr. knjige o *Adrianu Krtu*), mednje pa nedvomno spada tudi prevod Haddonovega odmevnega dela *Skrivnostni primer*, za katerega ga Sekcija kandidira. Cerar se je nadalje prek svojega uredniškega dela uveljavil kot vodilni mentor mlajše, a tudi po njegovih zaslugah uveljavljene generacije prevajalcev mladinske literature, poleg tega pa je s svojim udejstvovanjem v Društvu slovenskih književnih prevajalcev in v Mednarodnem izvršnem odboru IBBY pokazal izjemno pripravljenost za promocijo nacionalne ustvarjalnosti v mednarodnem okviru.

KANDIDATKA ZA NAGRADO ALMA (Astrid Lindgren Memorial Award – Spominska nagrada Astrid Lindgren) 2006 IN ANDERSENOVO NAGRADO 2006 JE LILA PRAP

Slovenska sekcija IBBY je za obe nagradi kandidirala Lilijano Praprotnik Zupančič oziroma LILO PRAP. V opusu kandidatke za ti dve najpomembnejši mednarodni nagradi na področju ustvarjanja za mlade je jasno čutiti širino najrazličnejših strok, v katerih se je izučila: presenetljivo, arhitekturno zastavljeno zgradbo njenih avtorskih slikanic, nevsiljiv, a vendarle vzgojen odnos domiselnega pedagoga in izvrstno poznavanje možnosti grafičnega oblikovanja. Pri vsem tem je nadalje venomer unikatno igriva, domiselno duhovita in izraža odprtost duha, ki je blizu tako mladinski publiki kot stroki. Zato ni čudno, da je v nekaj letih svojega udejstvovanja na področju mladinske književnosti prejela že skoraj vse vidnejše

nagrade na Slovenskem (priznanje Hinka Smrekarja za ilustracijo, bila je finalist večernice, prejela je Levstikovo nagrado, nagrado najlepše knjige na Slovenskem knjižnem sejmu,) kot tudi v tujini (častna lista IBBY, priznanje knjiga meseca nemške Akademije za otroško in mladinsko književnost, priznanje knjiga jeseni nemškega Radia Bremen, nagrada Prix Gayant, priznanje Coup de Coeur, itd.) O njenih delih so nadalje veliko pisali v tujih medijih, tako v vzhodni kot zahodni Evropi in na drugih kontinentih, izjemno opazna pa je bila tudi na baselskem kongresu IBBY (2002). Z vsem tem ne izpričuje le kvalitet, pripravljenosti in želje po mednarodni uveljavitvi na najvišjem nivoju, temveč tudi osebnostne lastnosti, ki so za takšno uveljavitev potrebne.

Sekcija je v prvi polovici letošnjega leta pripravila tudi vso potrebno **dokumentacijo za candidature**. Pri tem je za Andersenovo nagrado in nagrado ALMA povabila k sodelovanju Marušo Avguštin in dr. Vaneso Matajc, saj pravilnika kandidatur zahtevata strokovno utemeljitev oziroma t. i. »appreciative essays«. Navajamo obe utemeljitvi:

Maruša Avguštin: IZJEMNOST ILUSTRACIJ LILE PRAP

Lila Prap prinaša v svet avtorskih slikanic veliko novosti in izvirnosti. Avtorica ob polnem obvladanju slikarske tehnike ustvarjalno povezuje elemente abstraktne likovne umetnosti, pop arta in primitivne umetnosti v celostne stvaritve podob in besed in na ta način ustvarja otrokom in odraslim dojemljiv svet lahko berljivih, z oblikovno in pripovedno svežino napolnjenih del. V enotna ali razdeljena, gladka ali strukturirana in kolorirana barvna polja vnaša umetnica v barvno poudarjene in v črne obrise zajete živali, otroke, cvetje in ostale predmete ter jih domiselno oživlja s pripovedjo. V slikanicah Lile Prap ni nič slučajnega, ker kot arhitektka in oblikovalka pozna in upošteva pri de-

lu vse njihove elemente: format knjige, barve papirja, obliko in velikost črk in mesto besed v knjigi ter seveda število in velikost ilustracij in njihovo pravšnje razmestitev po dani ploskvi, da s tem poveča ritmično razgibanost prizorov. Zdi se, da na danem prizorišču upodobljeni liki organsko rastejo iz ozadij. Njihove črne obrisne linije oblikovalka mehča s potezami čopiča, občutek organske rasti pa povečuje z napetostjo zaobljenih form, kar dosega z barvnim niansiranjem in rahlim strukturiranjem njihove površine. Zaradi domiselnega, slikovitega menjavanja barvnih ozadij na posameznih straneh knjig bi slikanice Lile Prap učinkovale barvno enako uglašeno tudi v vlogi razgrnjenih preprog ali stenskih slik. Skrbno avtoričino načrtovanje slikanice spremlja spontana in razigrana likovna igra, ki podpira pripoved in žlahtni likovni izraz podob.

Lila Prap sodi med tiste ustvarjalce avtorskih slikanic, ki se ne izogibajo poučnosti. Umetničina kompleksna likovna in literarna nadarjenost, oplemenitena s humorjem, v katerem se skriva dobrosrčnost in človeška širina, ji omogoča, da posreduje otrokom različna znanja, izkušnje in modrosti na spontan, igriv in hudomušen način, poln vsakršnih domislic.

V slovenskem prostoru Lila Prap nima vzornikov, njena izvirnost je odmevna tudi v širši svetovni produkciji slikanic. Ilustracije Lile Prap se zazdijo včasih, kot smo na kratko že omenili, blizu umetnosti primitivnih ljudstev ali pa po drugi strani začutimo ob njih odmeve abstraktne umetnosti kakega Pieta Mondriana (npr. *Živalske uspavanke*) ali pop arta Andyja Warhola (npr. *Male živali* ali *Živalska abeceda*). S povezovanjem prvinske likovne govornice z abstrakcijo in modernim oblikovanjem sodi avtorica med postmoderne likovne ustvarjalce in v tem stilu prepričljivo nagovarja tako otroke kot odrasle. Njene avtorske sli-

kanice so primeri vrhunskih besedno-likovnih oz. likovno-besednih monolitov. Verjetno je Lila Prap tisto človeško bitje, ki mu je uspelo ohraniti ne le spomin na svoje srečno otroštvo, temveč tudi otroka v sebi, kar ji omogoča, da z ustvarjalno domišljijo nagovarja ljubitelje slikanic širom po svetu. Po sposobnosti na igriv in zabaven način vzgajati že prav majhne otroke, je Lila Prap sorodna velikemu mojstru slikanic Ericu Carleju, ob tem da je njen likovni izraz povsem avtorski. Lila Prap je tudi na širši ilustratorski sceni uveljavljeno ime, kar dokazuje navzočnost njenih ilustracij na mednarodnih ilustratorskih razstavah, tiskanje njenih slikanic pri različnih založbah po svetu in laskave domače in tuje nagrade. Leta 2005 je avtorica prejela nagrado za izvirno slovensko slikanico za *Mednarodni živalski slovar*.

Če si posebej ogledamo dve avtorski slikanici Lile Prap: *Živalske uspavanke* (Mladinska knjiga, 2000) in *Mednarodni živalski slovar* (Mladinska knjiga, Žlabudron, 20004) vidimo, da pri *Živalskih uspavankah* v okviru dvostranskih ilustracij ena stran vsebuje kratke pesmice, ki jih spremljajo pravokotna in kvadratna in s črtami prepredena polja, medtem ko je drugo, podobno abstraktno oblikovano stran avtorica zapolnila s preprosto in mehko oblikovanimi, realistično obarvanimi in črno obrobljenimi liki živali.

V drugi slikanici – *Živalski slovar* – abstraktne igre kvadratov in pravokotnikov ni več, na dvostranskih ilustracijah pa srečamo živali skupaj z njihovimi imeni, napisanimi v petdesetih svetovnih jezikih in s ponazoritvijo njihove živalske govornice, kakršno poznajo različni narodi. Zahteven projekt izobraževalne slikanice je Lila Prap rešila mojstrsko: z upodobitvami živali se je približala že prav majhnim otrokom, s spremljajočim besedilom pa jih je spodbudila k iskanju pomoči odraslega. Tako slikanica neprišiljeno vabi k skupnemu branju otrok

in odraslih in k skupnemu odkrivanju likovnih in besednih vsebin, kar je za čustveno, intelektualno in socialno zorenje mladega bralca zelo pomembno. Maria Nikolajeva, ugledna raziskovalka mladinske književnosti, poudarja, da so prav slikanice namenjene skupnemu branju dveh ali več generacij in da najboljše med njimi s tekstovnimi ter likovnimi vrzeli spodbujajo različna »branja« in so kot take idealen medij za plodno komuniciranje med mladimi in odraslimi. *Živalski slovar* Lile Prap je vzor take slikanice.

Vanesa Matajč: BESEDILA LILE PRAP: SVET SE ODPIRA S KLJUČEM DOMIŠLJIJE

V intervjuju ob eni izmed mnogih nagrad, ki jih je prejela za svoje pisateljsko-illustratorsko delo, je Lila Prap leta 2001 označila svoj pogled na svet kot sintezo med »stanjem amebe in absolutnim subjektom« – in res! Situacije, ki jih v vsakdanji resničnosti sprejemamo samoumevno kot amebe, v besedilih Lile Prap postanejo hudo vprašljive; njene zgodbe, ki jih vodi na videz čista, nereflektirana igra, so v resnici premišljeno, ostro razbijanje najrazličnejših klišejev sodobnega sveta. Razsvetljenska tradicija otroške in mladinske književnosti je bralca vzgajala za ponižno spoštovanje konvencij, moderna pravljica ga v duhu E. Kästnerja, A. Lindgren in R. Dahla vzgaja za samostojno in svobodno mislečega posameznika. Moderni pravljicar našega časa že odkrito vzgaja otroka za – otroka; uči ga smisla ustvarjalne domišljije. Odkriva mu, da nič ni samoumevno. Kako?

Kratka pripovedna proza in poezija Lile Prap:

Kratke pripovedi in pesmi iz knjige *Zgodbe in nezgodbe* (1993) razbijajo naše vsakdanje klišeje in konvencije tako, da odpirajo najtežje teme našega časa (teoretiki postmodernizma bi jih imenovali

s kompliciranimi izrazi, kot so paradoks lažnivca, metafikcija in diskurzivna konstrukcija realnosti) – vendar Lila Prap to počne na skrajno preprost način, na primer: zasnuje zgodbo o čisto vsakdanjem pojavu, jo prekine, pusti obležati kar tako, v stanju nesmisla, in mirno pojasni bralcu: »Kaj pa bi lahko pričakovali?« (od tako običajne zgodbe). Nepotešena napetost pričakovanja postavi običajnost zgodbe in samoumevnost vsakdanjika pod velik vprašaj. Z grenko-komično ironijo v zgodbi o vsakdanjem življenju avtorica razkrije čisti paradoks pridnega otroka, ki se šele ob upokojitvi, kot ded, lahko začne igrati kot normalni otroci. Ali naj bo to naša usoda, se neslišno sprašuje ta *Zgodba o geniju?* Odgovor je »ne«, zakoliči pa ga vrsta pripovedi in pesmi, ki se prepuščajo svobodni domišljiji igri jezika. Na prvi pogled zgodbe, ki jih vodi zvočni princip šarade, aliteracije in onomatopoiije, oksimoroni ali žanrski (pravljični) klišeji, nastajajo iz čistega estetskega užitka. Vendar tako kot v nonsens poeziji, Milnejevem *Medvedu Puju* ali Carollovi *Alici v čudežni deželi* tudi v pesmih in pripovedih Lile Prap estetska igra ni ločljiva od spoznavanja: Lila Prap kot čarovnik v kotlu premeša centralne in marginalne besedne pomene, sooči fraze, ustaljene besedne igre in konvencionalne metafore z njihovimi dobesednimi pomeni in ko zgodba uresniči obe pomenski plasti, jezikovne konvencije razkrijejo nesmisel svoje nepremišljene, klišejske, samoumevne uporabe v vsakdanji realnosti. Lila Prap po eni strani prikaže, kako nam nepremišljena raba jezikovnih klišejev določa, uniformira in zapira mnogoobraznost resničnosti, po drugi strani pa otroku ponudi protistrup zoper zoženo izkušnjo sveta: osvobajajočo moč, ki mu jo dajeta jezik in domišljija – moč individualnosti, da skozi nove in drugačne jezikovne oznake drugače dojame ali celo preustvari resničnost. Ko si živali izmenjavajo črke v svojih

imenih, jih nova imena v resnici spremenijo v drugo žival: polž postane klop ali polh, volk se spremeni v vola, hrt pa v krta. Jezikovno-domišljjske igre Lile Prap so torej nemalokrat tudi (pravcate semiotične) parabole, največkrat o jezikovni konstrukciji realnosti in spoznavni moči jezika. Avtoričin bralec se skozi komične jezikovno-domišljjske igre sooča z ekološko in spolno problematiko, s problemom laži in resnice, z medijskim uniformiranjem vsakdanje resničnosti, z lažnimi vrednotami, s problemom stereotipov in individualne identitete, z domišljijo prebije fizikalne zakone in zalebdi v zrak. Vendar sklepna pravljica *Lenoba* v zbirki *Resnične pravljice in pripovedke* naposled alegorično posvari pred presvobodno igro s planetom Zemljo: igro omeji z etično odgovornostjo.

Slikanice: literarno-likovna sinteza:

otrokovo spoznavanje resničnosti v pesmicah-ugankah *To je ...* vodijo intermedialni postopki: pesmica duhovito opiše lastnost neznanega živali, pojmovni odgovor na uganko pa podpreta ilustracija in zven (rima) besede, s katero otrok zapolni prazno mesto v pesmici. *Male Živali* se razlikujejo od običajnih poučnih slikanic o živalih v tem, da odkrivajo komaj opazni svet drobcenih, pohlevnih, a neznanstveno zanimivih bitij – pajka plesalca, pikapolonice, molja in gliste, kresnice in bolhe – v pesmih-podobah in včasih tudi z jezikovnimi igrami. *Živalske uspavanke* – piščančja, mačja, mišja, kravja, kačja itn. – v rimanih pesmicah predstavljajo žival v njeni značilni situaciji ali skozi značilno frazo, v kateri se žival pojavlja (štetje ovč), večinoma tudi z onomatopojami: vsaka živalca se predstavi skozi svojo zvočno podobo (razen rib: njihova uspavanka je seveda – nema). *Živalska*

abeceda je sicer poučna slikanica, vendar poučuje s trojnim estetskim učinkom: otrok spoznava črke tako, da jih poveže s sliko živali in oponaša njen izpisani glas: prav zaradi zvočne didaktične podpore je slikanica Lile Prap tako inovativna glede na običajne ilustrirane črkostavnice. Ker so zvoki živali dostikrat sestavljeni iz več glasov, proti koncu poučne slikanice otrok skozi igro zvoka in slike sestavlja črke v daljše besede ... zmeraj daljše – dokler, oho, ne zna brati. Tudi slikanica *Zakaj?* ni navadna poučna slikanica: v tehniki vprašanj in odgovorov (ki se lahko nadaljuje v neskončnost) ob sliki živali domišljjsko ugiba o vzrokih za posebno lastnost živali: »Zakaj kit brizga vodo?« »Teče mu iz nosa, ker je prehlajen.« Seveda knjiga ob tem podaja tudi stvarne informacije o življenju živali – vendar domišljjski odgovori niso manj resnični od znanstvenih, kar je Lila Prap pripovedovala že v pravljici o nastanku pravljic (*Zgodba o nastanku zgodbe*). Najizvirnejša izmed vseh slikanic Lile Prap pa je *Mednarodni živalski slovar*: pri njem so avtorici pomagali številni prevajalci z najrazličnejših koncev sveta, kajti norveška ovčica bleja precej drugače od južnoafriške in kitajske. Slikanica to prikaže z onomatopoetskimi zapisi ob slikah treh enakih živali, na najpreprostejši način predstavlja otroku različnost jezikov sveta, ga z živalskimi »zgledi« spodbuja k njihovem učenju – in vsečloveškemu razumevanju.

V intervjuju iz leta 2004 je Lila Prap razložila, zakaj so junaki njenih knjig otroci in živali: zato, ker ne razmišljajo kot odrasli. Lila Prap razume srečne konce tradicionalnih pravljic kot vzgojni konformizem. Zato koncev v njenih pravljicah in slikanicah dostikrat sploh ni, so pa igrive situacije, zvoki in slike.

MEDNARODNA OTROŠKA DIGITALNA KNJIŽNICA*

Zbirka sodobnih in klasičnih zgodb čaka na bralce na International Children's Digital Library (ICDL), online knjižnici, ki zagotavlja dostop do najboljšega na področju mladinske literature z vsega sveta. Akcija, pustolovščine, pravljice, igre, poezija, pesmi, znanstvena fantastika, fantazija in mladinski romani so med deli na ICDL, www.icdlbooks.org.

ICDL zbirka vsebuje 275 knjig v 25 jezikih, skeniranih od prve do zadnje strani. Z računalniško in medmrežno povezavo lahko bralec najde knjige iz Hong Konga, Japonske, Finske, Švice, Nemčije, Jamajke, Argentine, Pacifiških otokov, Nove Zelandije, Mehike, Irana, Palestine, Izraela in drugih. Do 2006 ICDL predvideva, da bo imela v svoji zbirki 10.000 knjig v okrog 100 jezikih.

V ZDA in po svetu je dostop do različne multikulturne literature omejen kljub najboljšim prizadevanjem knjižničarjev, učiteljev in staršev. Finančna sredstva so navadno nezadostna za nakup različnih zbirk za današnjo populacijo tako v ZDA kot po svetu. V šolskem letu 1999–2000 je bil povprečni izdatek za knjige na osnovnih šolah v ZDA 8.44 USD na učenca, kar je manj kot polovica stroškov za eno samo trdo vezano slikanico. Poročila knjižničarjev z Danske, Rusije, Kazahstana in Nizozemske kažejo, da so knjižnice pomemben sestavni del osnovnih in srednjih šol, vendar delež proračuna omejuje njihove zmožnosti, da bi imele vrsto gradiva, potrebnega v današnji globalni družbi. Najbolj je potreben hiter dostop do gradiva v različnih jezikih.

Petletni raziskovalni projekt ICDL ponuja otrokom po svetu nov dostop do mednarodne zbirke knjig v različnih jezikih.

ICDL projekt ustvarja z upoštevanjem zmožnosti in obetov interneta obsežno zbirko digitalizirane mladinske literature, ki je prosto dostopna vsem uporabnikom.

Nacionalna znanstvena fundacija ZDA (US National Science Foundation oz. NSF), Inštitut za muzejske in knjižnične servise Univerze Maryland (Institute for Museum and Library Services oz. IMLS) ter Internetni arhiv iz San Francisca (Internet Archive) www.archive.org so skupaj ustanovili ICDL, za kar so namenili tudi del prispevkov za raziskovanja. ICDL je začela delovati novembra 2002 v Kongresni knjižnici (Library of Congress).

Na Univerzi Maryland so se lotili inovativnega pristopa. Raziskovalci s področij računalništva, informatike, izobraževanja, umetnosti in psihologije delajo skupaj z otroki (od 7 do 11 let) pri oblikovanju ICDL softwara. Otroci delajo dvakrat tedensko med šolskim letom in dva tedna intenzivno poleti.

Internetni arhiv (The Internet Archive) skupaj z Univerzo Maryland razvija strategijo ICDL zbirke. Naloga Internetnega arhiva je zagotoviti dostop do čim obsežnejše zbirke mladinske literature, pri čemer morajo biti zaščitene avtorske pravice. ICDL namenja veliko pozornost zagotavljanju in varovanju pravic imetnikov licenc.

ICDL je ustanovila enajstčlanski kuratorij svetovalcev, ki pomagajo pri izboru primernih knjig iz ZDA za ICDL. Vanj so vključeni izkušeni bibliotekarji z univerz, šol in splošnih knjižnic. Svetovalci izberejo najboljše otroške knjige, ki so na voljo v ZDA. Izbor vključuje nagrajene knjige in znamenito klasiko.

* Povzeto iz revije *Bookbird* 2004, št. 2: Jane White, Jessica Anthony, Ann Carlson Weeks, Allison Druin: *The International Children's Digital Library*.

Ilustracija Mojce Osojnik (*Polž Vladimir gre na štop*, 2003)

ช้างร้อง: +
แฉะ
(chang rong: PRAEN)

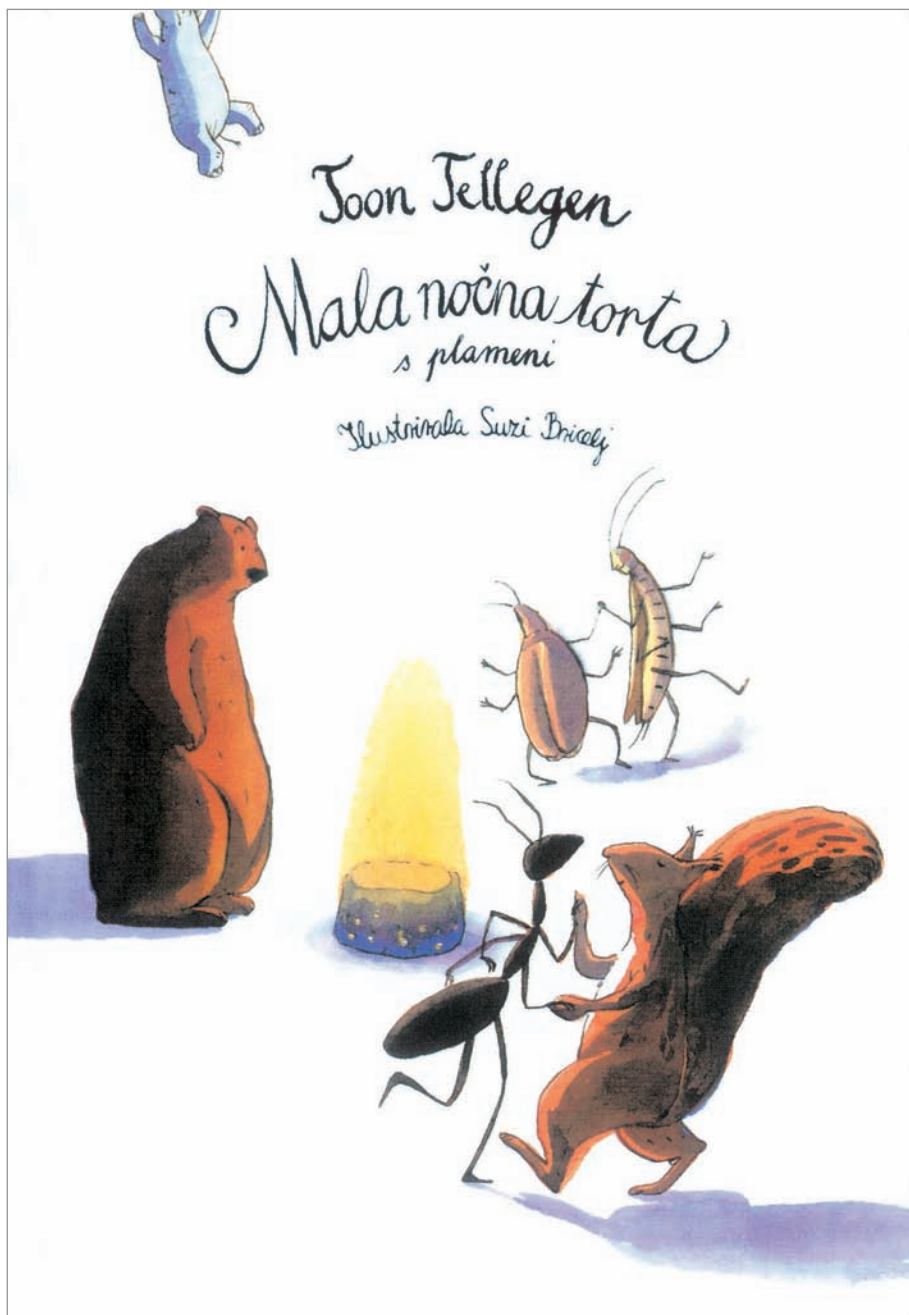
Elevant kriiskab:
KRII

Слонът реве:
TYY
(slonat reve: TUU)

Tembo analia:
TOOTS

Ilustracija Lile Prap (Mednarodni živalski slovar, 2004)

Ilustracija Suzi Bricelj (*Mala nočna torta s plameni*, 2004),
dobitnice Levstikove nagrade v letu 2005

ANNUAL 2005

BOLOGNA · ILLUSTRATORS OF CHILDREN'S BOOKS

Ilustracija Maxa Velthuijsa, dobitnika Andersenove nagrade za leto 2004,
na naslovnici kataloga z bolonjske razstave ilustracij

Kuratorij pomaga tudi oblikovati kriterije za selekcijo, ki so osnova za ICDL standarde in prakso. Pomembno vlogo pri oblikovanju ZDA zbirke za ICDL je odigrala tudi Kongresna knjižnica. Ta je izbrala in digitalizirala okrog 100 historičnih knjig in si zadala, da bo digitalizirala v naslednjih štirih letih še po sto knjig na leto. Izbor svetovalcev in ICDL kriteriji za selekcijo so na ICDL spletni strani www.icdlbooks.org

Razvojna strategija ICDL zbirke daje tudi poudarek dvema skupinama. Prva in primarna so otroci stari od 3 do 13 let in pa knjižničarji, učitelji, starši in skrbniki, ki delajo z otroki te starosti. Druga skupina so predstavniki Mednarodne zveze za mladinsko književnost (International Board on Books for Young People oz. IBBY) in drugih organizacij, ki zbirajo, proučujejo in promovirajo mladinsko literaturo.

Razvojna strategija zbirke ICDL je tudi mednarodno povezovanje in pridobivanje informacij o knjigah, ki odražajo pomembno otroško literaturo vsake države, tako historično kot sodobno. ICDL se v državah povezuje z relevantnimi institucijami, z nacionalnimi knjižnicami, nacionalnimi sekcijami IBBY in drugimi nacionalnimi organizacijami, kot so Finski institut za otroško literaturo (Finnish Institute for Children's Literature) in palestinski Tamerjev državni institut za izobraževanje v Ramallahu (Tamer Institute for Community Education), s

pomočjo katerih oblikuje zbirko. Nadejajo se, da bo s pomočjo tega sodelovanja zbirka ICDL naraščala in dosegla svoj cilj, 10.000 kvalitetnih otroških knjig.

Ena od najpomembnejših povezav ICDL projekta je povezava in sodelovanje z Mednarodno mladinsko knjižnico v Münchnu (Internationale Jugendbibliothek oz. IJB) pri pridobitvi dovoljenj za digitalizacijo naslovov iz letnega kataloga *White Ravens* (Bele vrane) ki ga izdaja IJB. ICDL in IJB sta sodelovali pri nastanku baze podatkov knjig iz *Belih vran* od leta 1994. Ta baza podatkov bo prosto na voljo na spletni strani ICDL in IJB.

Z dosedanjim sodelovanjem je ICDL pridobila knjige iz nacionalnih knjižnic iz Finske, Rusije, Ukrajine, Hrvaške, Srbije, Nove Zelandije, Avstralije, Švice, Egipta, Hong Konga, Kongresne knjižnice ZDA in še nekaterih. V povezavi s Svetom za otroške knjige ZDA (US Children's Book Council) sodelujejo z ICDL tudi nekateri založniki po svetu.

Posamezniki, ki so ICDL poklonili svoje knjige, so pisatelji Ana Maria Machado, Gerald Mc Dermott, Thacher Hurd in Alma Flor Ada ter ilustratorji Leo in Diane Dillon in Sara Iravani Kahn.

Število obiskovalcev spletne strani zelo narašča, od začetka septembra 2003 jih je že preko 60.000. Med najbolj iskanimi kategorijami so: starostna stopnja, jezik, vsebina in žanr.

Tanja Pogačar

RAZSTAVA KNJIG ZA MLADE S POSEBNIMI POTREBAMI V BOLOGNI

»Pomembne knjige za mlade s posebnimi potrebami« je projekt IBBY dokumentacijskega centra za mlade s posebnimi potrebami (The IBBY Documentation Centre for Young People with Disabilities, Sandvika, Norveška), ki ga

vodi Heidi Cortner Boiesen. Vsaki dve leti je narejen nov izbor knjig za mlade in o mladih s posebnimi potrebami. IBBY je podprl ta projekt z namenom, dati možnost tudi mladim s posebnimi potrebami, da uživajo ob knjigah kot vsi

drugi. Potrebujemo pa posebne knjige, ki morajo upoštevati literarno in umetniško kvaliteto, dizajn, jezik, zgradbo snovi in slik. Letošnji izbor 40 knjig iz 14 držav je bil predstavljen na sejmu knjig za otroke v Bologni in je vzbudil veliko pozornost ne le pri strokovnjakih, ampak pri vseh obiskovalcih. Razstavo je spremljal katalog z anotacijami in barvnimi ilustracijami iz nekaterih knjig. Katalog so poslali vsem sekcijam IBBY po svetu z upanjem, da bo spodbudil založnike k prevajanju in izdajanju novih knjig, starše in vzgojitelje pa, da bodo knjige posredovali mladim s posebnimi potrebami. Razstava je potujoča in je namenjena vsem, ki so zanjo zainteresirani. Podrobnejše informacije so na e-naslovu: heidicbo@online.no

V letošnji izbor je bila uvrščena tudi knjiga **Aksinje Kermauner: *Snow Flower* (Snežna roža)**, ki jo je izdala Založba Miš. Knjiga je uvrščena v kategorijo taktilnih slikanic. Namenjena je slabovidnim in slepim bralcem, seveda pa tudi vidnim. Tekst je v standardnem tisku in brajici

(tisk v brajici Jernej Potočnik). Ilustracije omogočajo, da slepi otroci z dotikom materiala prepoznajo karakteristike in sledijo zgodbi. Avtorica je poskrbela tudi za didaktična navodila.

Za letošnji izbor je Center pozval nacionalne sekcije IBBY, da kandidirajo v naslednjih kategorijah:

- Knjige, izdelane za mlade s posebnimi potrebami (slikanice z znakovnimi ilustracijami, zgodbe v piktografiji, knjige s taktilnimi slikami, specialne knjige, »lažje branje« za mlade z mentalnimi težavami)
- Slikanice
- Knjige za otroke, ki opisujejo mlade s posebnimi potrebami

Med knjigami, ki so se uvrstile v letošnji izbor, je Center izbral osem knjig, za katere meni, da so vredne še posebne pozornosti. Med temi je tudi knjiga Aksinje Kermauner. V katalogu ji je namenjena posebna predstavitev z ilustracijo.

Tanja Pogačar

ŽIRIJA ZA ANDERSENOVO NAGRADO 2006

Jeff Garrett, predsednik mednarodne žirije za Andersenovo nagrado, je objavil imena članov žirije za nagrado, ki bo podeljena 2006 na kongresu IBBY v Pekingu. Člani žirije, ki jih je izbrala posebna komisija med kandidati, ki so jih predlagale nacionalne sekcije so: **Vasja Cerar** (urednik pri Založbi Mladinska knjiga in prevajalec, Slovenija), Isabelle Nières-Chevrel (univerzitetna profesorica, Francija), Lona Gericke (vodja knjižnice za otroke, Južna Afrika), Grazia Gotti (knjigarka, Italija), Maija Korhonen (vodja knjižnice za otroke, Finska), Angela Lebedeva (univerzitetna profesorica, Rusija), Bill Nagelkerke (mladinski knjižničar, Nova Zelandija), Parnaz Nayeri

(strokovnjak za mladinsko literaturo in prevajalec, Iran), María Cecilia Silva-Díaz (urednica, Venezuela), Junko Yokota (univerzitetna profesorica, Japonska).

Žirija bo zasedala 24. in 25. marca 2006 v Bologni ter objavila imeni Andersenovega nagrajenca za literaturo 2006 in Andersenovega nagrajenca za ilustracijo 2006 na tiskovni konferenci, ki bo prvega dne sejma knjig za otroke v Bologni, 27. marca 2006. Nagradi bosta nagrajencema slavnostno izročeni na 30. kongresu IBBY v Pekingu, 20. septembra 2006. Andersenova nagrada se podeljuje vsaki dve leti ustvarjalcem za njihov celotni opus.

Tanja Pogačar

POROČILA – OCENE

O ŠKRATIH V ŽITU

Marica Škorjanec: *Škrati v žitu*; ilustracije Maja Kocmut. – Maribor: Mariborska literarna družba, 2004. – (Zbirka Palačinka; 5, urednik Marjan Pungartnik.)

Doslej smo Marico Škorjanec poznali kot pesnico občutene osebnoizpovedne in pokrajinsko, predvsem panonsko-slovenjegoriško barvane lirike (*Ukradena dežela*, 1975, *Julijevo leto*, 1982, *Košnji veter*, 2001), z zbirko *Škrati v žitu* pa se je prvič obrnila k otroškemu bralcu. Zbirka združuje šestindvajset pesemskih besedil, med njimi je pet ugank. Pesmi, zbrane v tej knjigi, so po veliki večini nastale v kratkem obdobju nekaj tednov pred pomladjo 2002 (o tem piše avtorica v zapisu o svojih pesmih, objavljenem v tej številki *Otroka in knjige*).

Marica Škorjanec v vsakem pogledu obvladuje pesniški jezik, izrazna, ritmična, oblikovna in druga poetološka sredstva, kar potrjujejo tudi njene otroške pesmi. Pisane so v različnih ritmično urejenih vrsticah ali v sproščeni obliki, približani svobodnim verzom, razdeljene so v enakomerne kitice ali v različno dolge verzne sklope, ali pa so napisane strnjeno, brez kitičnih razdelitev. Verzi so vedno ritmično spevni in zvočno učinkoviti, ne glede na razporeditev in obseg rim, ki jih včasih nadomestijo asonance, ali pa glasovna sozvočja v izteku verzov odpadejo. Različne so pesmi prav tako po dolžini, od dveh vrstic (*uganka o sončnici*) do šestdesetih verzov (pesem *Mišji raj*), a vsaka slušno dobro učinkuje

in, kakor je pokazala izkušnja, pritegne tudi manjše otroke, ki pesmi še ne berejo sami, temveč jih lahko le poslušajo.

Pesmi so različne tudi po motivih in tematiki ter po izhodiščih, iz katerih rastejo. Govore o otroku ali otrocih, o živalih oziroma rastlinah, o naravi, pa tudi o pravljicnih ali bajeslovnih bitjih. Otroci so postavljeni večinoma v realno predstavljivo okolje, nekajkrat je otrok tudi imenovan, oziroma so z imeni predstavljeni posamezniki iz skupine otrok (v pesmih *Igre*, *Maškare*). Največ je pesmi o živalih, ki včasih nastopajo s svojimi živalskimi lastnostmi, drugod so poosebljene oziroma počlovečene. Poosebljeno je predstavljen tudi rastlinski svet (predvsem v pesmi *Rožice male Ide*). Tako učinkujejo posamezne pesmi realistično, druge pravljичno oziroma fantazijsko fantastično.

Značilnosti posameznih pesmi dopuščajo, da je avtorica vključila v zbirko tudi besedilo ljudske otroške pesmi *Otroci vabijo*, o otrocih, ki nagovarjajo poosebljeno žival, grilčka, kot sebi enakovrednega vrstnika v igri, oziroma v tej pesmi pomočnika pri delu, pri sejanju ajde. Pesem je Marica Škorjanec (kakor je sama pojasnila) slišala iz ust preproste Gorenjke in pomeni varianto k pesmi v Štreklju številka 7992, iz Dobrave pri Kropi. Nekoliko sproščen trohejski ritem, deminutivi, barvna epitetoneza, glasovna soglasja, zaporedne rime, notranja rima, ponavljanje, tu anafora, otrokov nagovor živali so splošno znana izrazna sredstva v folklorni poetiki, a v tej štirivrstičnici ponazarjajo otrokovo naivno neposred-

nost in njegovo živo domišljijo. To pa so značilnosti, ki jih najdemo tudi v drugih pesmih te zbirke. Tako ta »tuja« pesem ne izstopa, temveč samo poudarja sestavine, ki otroško poezijo Marice Škorjanec marsikje približujejo folklorni poetiki.

Toda v zbirki beremo tudi drugačne pesmi. Zveza med otrokom oziroma človekom in živaljo je prikazana na primer v realistično zasnovani pesmi *Levis*, kakor se imenuje pobegli maček. Tu žival ni počlovečena, temveč je prikazana stvarno, tako da pesem sprva deluje kot opisno pripovedna. Tudi oblikovno se s petimi štirivrstičnicami v menjavajočih se popolnih in nepopolnih štiristopičnih trohejskih verzih s pretrganimi rimami približuje naši starejši poeziji. A v izraznih sredstvih so tudi odstopanja od tradicije, kot je sredi rim samo delna rima: iznenada – navado, ali le približek rimi: *Levis* – slovesa. Še bolj pesem sprošča menjavanje pripovedne perspektive. Osnovo zariše prvi verz: »Naš rume- ni maček *Levis*«; s svojilnim zaimkom je nakazano prvoosebno množinsko izhodišče. *Levis* pripada vsem, zato po njegovem samovoljnem odhodu »nam pri hiši nič ni prav«. Toda v to skupno, družinsko občutje se ves čas vpletajo spominski utrinki na mačka, oblikovani v drugi osebi ednine, ki ponazarja notranji samonagovor pripovedovalke. Pesem se izteka v neposredno prvoosebno izpoved: »vsak dan čakam, da od nekod / oglasi se spet: »Mrjav!« Tu je osebno občutje pripovedovalke še posebej poudarjeno z naglasom »od nekod«, ki pripada govoru avtoričinega okolja v otroštvu. Iztek tega verza pa s svojim predvidevanim verznim parom ne ustvarja glasovnega sozvočja. Tako poudarjeno zazveni občutje praznine, o katerem pesem govori, s čimer se to besedilo približuje osebnoizpovednim pesmim Marice Škorjanec.

Nekaj podobnega najdemo v pesmi *Netopirji*. Opis netopirjev v sproščenih verzih bi lahko pojmovali kot stvaren

prikaz njihove zunanosti in načina življenja. Odstavek: »Vsak netopir, / ki se ceni / in da kaj nase, / se vsaj enkrat / zaplete / skuštrani deklici / v láse,« pa navidezno neprizadeti uvodni opis razgiba v čustveno zaznamovano epizodo, ki celo pesem obarva zelo osebno.

Neposredno izpovedno učinkuje do- gajalno izhodišče v prvoosebni realistični pripovedni pesmi o kuni *Pošasti*, v kateri je prizorišče opredeljeno tudi geografsko: »na Benediškem vrhu / ... na podstrešju naše hiše ...« Na pesniške postopke starejše otroške poezije deloma spominja- jo razgibana vprašanja v sicer ritmično dosledno grajeni pesmi, nekoliko tudi sklepni nauk o praznem strahu.

Drugače učinkuje spominska pesem iz otroštva *Škrati v žitu*. Tu se prelivata druga v drugo pripoved stare matere punčki »v vasi domači« o skritih kolačih v zelenem žitu, ki jih čuvajo bajeslovni škрати, in poletna inpresija valujočega žitnega polja z zelenečim kruhom v vetru in s pesmijo murenčkov. Škrati, bajeslovna bitja iz ljudskega verovanja, so otroku približani s posebljenim škratom Makom, ki »je izgubil / klubok svoj rdeči«. Ta pesem je dala naslov knjigi ter s tem nakazala možnost za globlje razumevanje celotne zbirke. V njej je izhodišče nedvomno osebnoizpovedno, vezano na spomine iz otroštva, vendar na način, ki zabrisuje meje med realno določljivim in irealnim, fantazijskim.

Najbrž ni naključje, da sta v razpo- reditvi vseh besedil prav pesmi *Pošasti* in *Škrati v žitu* postavljeni v središče zbirke. Prva kot realistična spominska pripoved iz sočasnosti in druga kot pesniška oživitvev intenzivnega doživetja v otroštvu.

V ta razpon je mogoče vključiti velik del pesmi iz zbirke. Realistično učinkuje vrsta pesmi o živalih, predvsem o mačkah, ne glede na to, ali so živali posebljene in govorijo (*Maka*), ali pa ostajajo v okviru realističnega opisa (*Muca Frica*). Rea-

listično so prikazane tudi druge živali; med njimi prevladujejo take, ki živijo v kmečkem okolju (*Petelinček*, uganki *o petelinu* in *o mačku pred mišjo luknjo*). Poseben spoj podrobnega opisa okolja in dogajanja v njem, ki presega stvarne zaznave, a je lahko blizu otrokovim domišljjskim predstavam, je obsežna epsko zasnovana pesem *Mišji raj*, v kateri igra odločilno pomirjujočo vlogo poosebljeni maček Pino, ki bo prespal vso zimo na podstrešju sredi lipovega cvetja in sredi malih miši. Te so se ob nepričakovanem Pinovem prihodu sicer prestrašile, pa se potem spet pomirile. Tako pesem *Mišji raj* združuje sestavine realističnega in fantazijskega, kar se v različnih povezavah kaže v vrsti pesmi Marice Škorjanec, hkrati pa kot sklepni akord zbirke izzveni v zaupanje in vero v prihodnost.

Preplet realističnih zaznav in fantazijskih predstav, značilnih za otrokovo domišljijo, prinaša že prvo besedilo v knjigi, pravljična pesem *Zmaj*, o strašnem zmajub pod goro. Zmaj kjub strašnosti pri otrocih ne zbujata strahu. »Naš Bor«, ki ga varuje pripadnost družinski skupnosti, saj je »naš«, je bil celo tako predrzen, da »ga povlekel je za rep«, Maja pa je do zmaja, ki mu za božič plete šal, pokroviteljsko zaščitniška, s čimer zmaj izgublja svojo strašljivo moč, nakazano v uvodnem delu pesmi.

Neposredno pa je otrokovo predajanje fantazijskim bitjem, o katerih poje spevna uspavanka *Beli možički*, pisana pretežno v petercih padajočega ritma, ugodnih za poslušalca že od Župančiča dalje.

Na tradicionalno otroško poezijo spominja motiv Miklavža v pesmi *Miklav*. Obdaroval bo pridnega otroka, a za nagajanje mami ga »parkelj strpal v svoj bo koš«. V tej pesmi je didaktičnost najizrazitejša, a je v skladu s starožitnim okoljem »na Blokah«. S tradicionalnim vzgojnim poudarkom je usklajena tudi dosledna oblika pesmi štirinajst štiristopičnih

jamskih verzov brez razdelitve v kitice, s krepkimi zaporednimi rimami.

Čisto drugače, spominsko osebno je barvana desetvrstičnica *Otrokov strah*, ki je po obliki blizu pesmi *Miklav*. Pisana je v štiristopičnih trohejskih verzih z zaporednimi rimami, a pripoveduje o strašljivih podobah od ognja ožarjene pokrajine in se izteka v obupano prestrašen otrokov klic mami: »pridi, da ne bom več sama!« Konec pesmi prerašča vrednost omejenega spominskega zapisa in gradi temeljno izhodišče za zbirko.

Nekaj sorodnih tonov zazveni iz konca pesmi *Igre*. Pesem kljub poimenovanju posameznih otrok učinkuje posplošujoče in v sproščeni obliki ponazarja številne možnosti najrazličnejših iger, ki se jim otroci lahko predajajo v svoji bujni domišljiji. Bolj konkretne postajajo take domišljjske predstave v pesmi *Maškare*, kjer so otroci prav tako poimenovani in svoje umišljene vloge podprejo z ustreznimi preoblekami. V obeh pesmih pesnica otroke opazuje in se hkrati vživlja v njihov način dožemanja in čustvovanja, ko se predajajo domišljjskim predstavam in jih sprejemajo kot resničnost. V tem so otroci blizu ustvarjalcu. V skladu s takim sprejemanjem sveta izzveni zadnja kitica v pesmi *Igre*. Tu se tretjeosebna pripoved preusmeri v drugoosebni samonagovor pripovedovalke, ki v sklepni podobi o letu ptice ter diru konja v daljavo »v sanjsko deželo / med Muro in Dravo« oživi spominsko podobo iz otroštva, kakor jo, osvetljeno iz druge perspektive, beremo v pesmi *Sled iz Košnjega vetra*, tretje pesničine zbirke za odrasle, izšle 2001. Sklepna kitica pesmi *Igre* razkriva temelj celotne zbirke: ta raste iz spominov na lastno otroštvo in se hkrati povezuje z doživljanjem sveta, značilnim za otroka, ki mu je igra, resnična ali samo domišljjska, oblika življenja.

Največ sorodnosti med pesmimi za otroke Marice Škorjanec in njenimi pesmimi za odrasle je mogoče zaslediti v

impresijah iz narave. V zbirki *Škrati v žitu* so take predvsem tri: pomladansko bleščeča *Ob potoku*, poletno bujna *Vabila* ter jesensko barvita *Novembrska*. Vse tri so grajene v ritmično učinkovitih kiticah, posebej živali, rastline, celotno naravo in dogajanje v njej. Otroku so najbolj približana *Vabila*, ki ga neposredno nagovarjajo in pred njegovo domišljijo razgrinjajo nagajive domisleke prijazne lisice. Največ osebnega pa je mogoče razbrati iz *Novembrske*, ki opredeljuje opisovane prizore tudi zemljepisno: »v vrh / pohorskih sonce zahaja«.

Podobno geografsko določilo, Dravo, ima *uganka o snegu*. Pri ugankah izstopa način ubeseditve. Izmed petih so kar štiri, *o snegu, o zalivalki, o sončnici, o petelinu* pisane prvoosebno, s čimer vsaj prve tri dobijo tudi dodatne, osebno barvane sopomene. Prvoosebno je grajena tudi pesem *Petelinček*, kjer rahlo ironičen opis kurje družine preide v tih poklon kolkjam, mamam.

Humorne poudarke, ki deloma prehajajo v ironijo, je moči najti v pesmi *Srake*, ki s posebljenimi pticami ponazarja značilnosti mestnega ali primestnega, torej urbanega okolja. Posebej tu izstopa jezik, ki vključuje angleške besede in fraze, s čimer je tudi na jezikovni ravni ponazorjena naša sodobnost.

Sodobni otroški poeziji, ki jo prištevamo k tako imenovani nonsens poeziji, je najbližja pesem *Nezgoda*, o ponesrečeni zeleni lisici v mestni knjigarni. Ta ne izhaja iz otrokove neposredne domišljije, temveč gradi prizore in dogajanja, kakor jih pogosto oblikuje literatura, ki zlasti v slikanicah rada oživlja svet igrač ter jih postavlja v nepričakovane, večkrat komično učinkujoče situacije. Sodobni otroški poeziji je pesem blizu tudi po sproščeni obliki in zvočnih učinkih, doseženih z različnimi glasovnimi soglasji.

Pesem *Rožice male Ide* s podnaslovom *Po Andersenovi pravljici* odraslemu bralcu razkrije literarno pobudo za bese-

dilo. Toda melanholična pesem oživlja pozabljen spomin »iz davnine« na ples in čustveno omamo, ki je minila. Spomin je ponazorjen z omamnimi plesom posebljenih rožic, ki zjutraj na vrtu pod slano zaspijo, vendar z upanjem, da se bodo spomladi spet prebudile. Tu je najdoločnejše izoblikovana andersenovsko otožna zasanjanost, ki omogoča fantazijsko prehajanje iz realno možnega v imaginarni svet domišljije. Podobne spoje smo srečali v različnih povezavah in odtenkih tudi v drugih pesmih Marice Škorjanec.

Ta pregled njenih pesmi po tematiki in motivih nam je potrdil prvi vtis, da so pesmi v zbirki *Škrati v žitu* zelo različne. Vedno pa jezik v njih učinkuje naravno, konkretno, označujoče in izrazito.

Otroška poezija Marice Škorjanec oživlja svet otroštva kot pokrajino prvobitnega, neposrednega, pristnega doživljanja, iz celote pa diha sicer zabrisano, a kljub temu razberljivo nostalgično čustvo in občutje. Zato je tudi humor, ki je sicer večkrat prisoten, večinoma utišan.

Ostaja še vprašanje, kako je avtorica razporedila tako raznorodno snov v zbirko, da učinkuje zaokroženo. Razporeditev pesmi upošteva tematiko in motive ter sledi časovnemu zaporedju v koledarskem letu, od prihajajoče zime in misli na božič (v uvodni pesmi *Zmaj*) do zadnjih dni v starem letu (v sklepni pesmi *Mišji raj*). Vmes se zvrstijo pesmi, ki rišejo pomlad, poletje, jesen, zimo. Vrsta besedil sicer nima kakšnega posebnega časovnega določila in ne stvarno učinkujočih odslkav realnega sveta. To velja zlasti za pesmi, ki se prevešajo v pravljíčnost ali fantazijsko fantastiko, vendar s podrobnostmi iz narave oziroma prikazanega okolja, predvsem pa s splošnim občutjem, ki veje iz njih, zbuja v bralcu ali v otroškem poslušalcu tudi ti verzi predstavo dnevnega oziroma letnega časa.

Čeprav zbirka torej ni enotna ne po formalnih vidikih ne po motivih, učinku-

je kot skladna celota. Vtis zaokroženosti izhaja iz skupnega osnovnega občutja, iz katerega rastejo posamezna besedila. Prav to skupno občutje pa pomaga povezovati značilnosti tradiciionalne in sodobne, moderne otroške pesmi ter pripomore k polnosti in mnogopovednosti otroške poezije Marice Škorjanec.

Ilustratorka, akademska slikarka Maja Kocmut, je pesmi v zbirki *Škrati v žitu* nadgradila s svojim videnjem, s svojimi občutji. Posameznosti v ilustracijah ne sledijo vedno pesniškim podobam v besedilih, vendar se obe ravni medsebojno dopolnjujeta. Kot temelj obeh se kaže nekakšna zamišljenost, obrnjenost navznoter, zamaknjenost v svet, kakor se odpira umetnikovi intuiciji in hkrati otrokovi naivni neposrednosti.

Z osmimi slikami v tempera tehniki se Maja Kocmut v *Škratih v žitu* prvič predstavlja kot ilustratorka literarnega dela v knjižni izdaji. Doslej so njene posamezne ilustracije izhajale v revijalnem tisku, pred leti pa je slikovno opremila tri poljudne zdravstvene publikacije. Tokrat je izmed pesmi Marice Škorjanec izbrala osem motivno različnih besedil, od takih, ki slikajo stvaren prizor iz narave, do fantazijskih in pravljličnih. Večina slik predstavlja otroka ali skupino otrok. Pri *uganki o sončnici*, ki v besedilu prinaša le samogovor poosebljenega sončničnega cveta, je ilustratorka naslikala cel prizor, v katerem otrok, deklica, zamaknjeno občuduje sončnico. Spoj realnega in fantazijskega prinaša slika bajeslovnih škratov v ilustraciji pesmi *Škrati v žitu* (slika je uporabljena tudi za platnico knjige). Naivna radovednost in nagajivost, značilna za otroka, je ponazorjena z miniaturno izrisanimi karakterističnimi potezami obrazov, vidnimi zlasti v izrazu oči in obliki ust. Podobno povezavo realnega in fantazijskega prinašata dve skupinski sliki otrok, pravljlično dekorativna poosebitev plešočih deklic s cvetnimi venčki na glavah pri pesmi *Rožice male Ide*,

ki ponazarjajo ples poosebljenih rož iz besedila, ter v pustne šeme preoblečena skupina otrok pri pesmi *Maškare*, kjer fantazijsko fantastično deluje vživetje otrok v privzete vloge. Ilustratorka s človeškimi obrazi poosebi tudi upodobljene živali, tako kure v pesmi *Petelinček* kakor še posebej detajlno pravljličnega sedmeroglavega zmaja v pesmi *Zmaj*, saj ima sedem različnih obrazov. Živalsko podobo pa ohranjajo srake v pesmi z naslovom *Srake*. Ta ilustracija deluje najbolj dinamično, razgibano. Ornamentalno pa učinkujejo strašljivo kačaste rozge v pesmi *Otrokov strah*.

Pri vseh ilustracijah je opazna avtoričina težnja, da prizore kompozicijsko uravnovesi. Naslikani prizori so večinoma postavljeni v širše okolje. Ozadje je kdaj zaznamovano tudi z zemljepisno prepoznavnimi značilnostmi: ozadje pri pesmi *Zmaj* zapira skalnato pogorje, iz katerega štrli na sredini obris Triglava, za petelinčkom s kurami v pesmi *Petelinček* se razprostira slovenjegoriška pokrajina. Vsaka od osmih ilustracij temelji na drugačni osnovni barvi in na vsaki sliki se pojavljajo drugačni barvni sestavi. Barvno so slike umirjene, ubrane, vendar je v vsaki kak element, ki izstopa z izrazitejšim barvnim poudarkom. Slike z vsemi sestavinami pričajo o premišljeni upodobitvi izbranih motivov oziroma prizorov ter prispevajo k vtisu klasične uravnoveženosti in hkrati otroške naivnosti, k čemur pripomorejo zlasti posamezni detajli.

Zbirka *Škrati v žitu* se nam torej kaže kot knjiga, ki je tako z besedili kakor z ilustracijami dostopna otroku in privlačna zanj, a lahko še več pove občutljivemu odraslemu bralcu oziroma ogledovalcu ilustracij.

Alenka Glazer

KAKO NAJ ŠOLA RAZVIJA BRANJE IN ŠIRŠO PISMENOST

Kako naj šola razvija branje in širšo pismenost. Zbornik Bralnega društva Slovenije, uredila Jelka Vintar. Zavod RS za šolstvo, 2005 (124 strani, 3800 Sit)

Mednarodni dan pismenosti 8. september je Bralno društvo Slovenije tako kot pretekla leta obeležilo s strokovnim posvetovanjem o pouku bralne pismenosti, različno od preteklih let pa je letos že pred posvetovanjem pripravilo tudi zbornik, v katerem so natisnjeni vsi na posvetovanju predstavljeni prispevki. Aktualna razmišljanja o možnostih bolj učinkovitega razvijanja branja in širše pismenosti v šoli ter prvi rezultati raziskave o bralni motivaciji pri slovenskih učencih so tako v celoti dosegljivi tudi vsem tistim šolam in zainteresiranim bralcem, ki se posvetovanja v prepolni dvorani Gimnazije Bežigrad niso mogli udeležiti. Dopolnjujejo jih predstavitev zanimivih primerov dobre prakse in izvirnih pristopov profesorice slovenščine, ki si dejavno prizadevajo razviti nove oblike zanimivega pouka književnosti za učence in dijake.

Uvodno besedilo opozarja na počasno prodiranje naše vednosti o pomenu bralne pismenosti za osebno in družbeno uspešnost slehernega posameznika in za gospodarsko uspešnost družbe kot celote. Primerjave z nekaterimi bolj pismenimi družbami, ki se zavedajo hitrih sprememb v potrebah posameznikov in celih družb ter zato sistematično načrtujejo v dejanske jezikovne rabe usmerjen pouk ob hkratnem sprotnem petletnem prilaganju učnih načrtov novim potrebam učencev ter novostim na področju branja, kažejo na to, **da bi tudi pri nas morali razmišljati o potrebnih prilagoditvah učnih načrtov novim okoliščinam in o odpravljanju za učence nefunkcionalnih in odtujevalnih vsebin.** V svojem

razmišljanju o znanjih, ki so potrebna učitelju za uspešen pouk književnosti, pa predstavljam sodobni koncept besedila kot jezikovnega predmeta in izziva za bralca ter nekatera druga novejša znanja o procesih branja, ki jih razkriva kognitivno jezikoslovje. Ta znanja so pomembna za učitelja, ker opozarjajo na pomen učenčevega/bralčevega dejavnega sodelovanja pri branju in njegovo lastno odgovornost za tvorjenje besedilnega pomena, s prevzemanjem katere lahko razvija kritično pismenost. Povsod v razvitem svetu je prevladalo prepričanje, da brez temeljitega poznavanja branja kot mentalnega procesa tvorjenja pomenov svojega branja ne moremo niti uravnati niti nadzorovati in izboljšati, kaj šele uspešno poučevati druge, kako kritično brati. Nič manj pa ni pomemben učiteljev spodbuden odnos do učenca in še zlasti taka organizacija pogovora o prebranem besedilu, ki prispeva k razvoju njegove pozitivne samopodobe. Podobno tudi obe avtorici iz Združenih držav, Julia Bates in Lois T. Stover, opozarjata na pomen pozitivne čustvene motivacije, ki lahko že pri mladem bralcu spodbudi pozitiven odnos do branja in knjige, če kot otrok doživi tisoč ur v naročju starša, ki mu bere. Seveda pa se morajo tudi učitelji ves čas truditi, da spodbujajo učenčevo lastno branje in razmišljanje o prebranem besedilu, praviloma z na učenca osredinjenimi vprašanji.

Naslednji dve študiji izpod peresa Sonje Pečjak ter Nataše Bucik in Ane Gradišnik prinašata rezultate raziskave *Bralna motivacija kot dejavnik učinkovitega branja in njen pomen za kakovostno izobraževanje*, v kateri so sodelovali učenci in učitelji iz 24 osnovnih šol po Sloveniji, skupno 1073 učencev 3. razreda in 61 njihovih učiteljic ter 1282 učencev 7. razreda in 280 njihovih učiteljev različnih predmetov. Avtorice te raziskave je zanimala povezanost med učiteljevimi pogledi na branje in bralnimi dejavnost-

mi ter bralno motivacijo učencev. Sonja Pečjak ugotavlja, da so pri spodbujanju veselja do branja najbolj uspešni tisti učitelji, ki so prepričani o pomembnosti branja in bralnih ciljev in zato učence pogosteje učijo uporabljati razne bralne strategije za raznolika bralna gradiva in jih spodbujajo k branju. Dajejo jim knjige na izbiro, pripravljajo zanimive bralne naloge, spodbujajo učence k sodelovanju pri bralnih dejavnostih. Za prepričljivost in uspešnost pouka je poleg poznavanja kompleksne sestave učenčeve motivacije pomembno tudi, da je učitelj sam navdušen bralec.

Razprava Nataše Bucik in Ane Gradišar pod naslovom *Ali lahko učitelji vplivajo na bralno motivacijo učencev v šoli?* zajema podatke iz iste eksperimentalno zastavljene raziskave o bralni motivaciji. Avtorici poudarjata velik pomen motivacije za branje glede na osrednji pomen, ki ga ima branje za šolsko uspešnost. Razčlenitev zbranih odgovorov učencev je pokazala, da se v 3. razredu kot najpomembnejši dejavnik pri branju pojavljajo: razumljivost besedila, novo znanje ter zabava in užitek. V 7. razredu pa več kot polovica učencev navaja zabavo in užitek kot najpomembnejša dejavnika pri branju. Avtorici ugotavljata, da je odgovor na vprašanje o možnostih vplivanja na bralno motivacijo učencev pozitiven. Za to, da bi bil ta vpliv res uspešen, pa je potrebno boljše sodelovanje vseh pedagoških delavcev na šoli, še posebej učiteljev in šolskega knjižničarja, več branja in večja možnost proste izbire bralnih gradiv. Zavzemata se za sistematično razvijanje bralnih sposobnosti ob upoštevanju temeljnega dejstva, da je branje proces, ki ga je treba spodbujati in razvijati v vseh obdobjih življenja.

Najzanimivejši vpogled v motivacijo dejanskih dijakov pa prinaša študija Barbare Hanuš, ki je za naslov uporabila kar misel enega izmed dijakov: *Šola nam da napačno predstavo o knjigah*. Odkriti

odgovori dijakov na avtoričino vprašanje, kako naj šola razvija branje in široko pismenost, kažejo na usoden razkorak med predpisanimi šolskimi besedili in zanimanji dijakov. Ti med predpisanimi besedili ne najdejo del, ki bi jim pokazala, da je branje lahko zanimivo in zabavno. Med kritikami obveznih besedil, ki se dijakom zdijo nerazumljiva, nezanimiva in dolgočasna, beremo tudi bolj korenito odklanjanje branja. Ena dijakinja je zapisala: »Jaz ne berem knjig zato, ker nisem še nikoli prebrala kakšno takšno, ki bi me pritegnila.« Nek drug dijak pa meni: »Jaz ne maram brati in šola ne more ničesar storiti, da bi jaz začel. Knjige se mi zdijo dolgočasne in se mi jih ne ljubi brati. Raje imam filme, ker so zanimivi, ob branju pa zaspim.« Ob soočenju s takimi in drugimi ocenami dijakov Hanuševa išče rešitve, kako dijakom kljub temu približati branje z besedili, ki bi jim dala občutek, da so namenjena njim, da govorijo o svetu, ki jim je blizu, in o vrednotah, ki v času odraščanja vznemirjajo tudi njih, in to s tako obravnavo, ki bi jim pomagala spoznati potencialni pomen književnosti za osebno rast.

Notranja motivacija za branje je v središču pozornosti tudi v prispevku Tanje Slemenjak, ki nosi naslov *Motivacijski pristopi k branju*. V njem predstavlja 'drugačne' metode dela z leposlovnim besedilom, ki učitelju omogočajo spodbuditi resnično notranjo motivacijo za branje, katera se lahko pozneje razvije v dolgoročno motivacijo za samostojno branje umetnostnih besedil. Poleg obravnave obveznih besedil se zavzema za posebne ure prostoizbirnega branja po izboru dijakov, pri katerih branju sledi 'pogovor v krogu'. Tako branje dijakom omogoča pozitivne bralne izkušnje in navezovanje besedila na lastne izkušnje. Dijakom pa je posebej všeč, da mora knjige po izboru dijakov nato prebrati tudi učitelj. Predstavi pa še druge možnosti zbujanja dijakove motivacije, kot

so skupno branje dramskega besedila po vlogah, samostojna interpretativna branja, pri katerih dijaki spoznavajo mnogopomenskost besedila, motivacijo z ustvarjalnim pisanjem ter s filmom in medmrežnim dopisovanjem.

Prispevek Lilie Ratoša *Šolska knjižnica med vertikalo in horizontalo bralne pismenosti in opismenjevanja* pa spregovori o pomenu knjižničarjeve podpore učencu in učitelju pri oblikovanju, ozaveščanju in dograjevanju veščin, strategij in spretnosti. Vse to je mogoče, če knjižničar navaja učence na samostojno oblikovanje novih in poglobljenih znanj s samostojno uporabo različnih nosilcev informacij in z vključevanjem v dejavnosti, ki potekajo na šoli. To se zdi še posebej pomembno za naše učence, ki se pogosto učijo le dejstva in postopke, se pravi predvsem deklarativno in proceduralno znanje, medtem ko mnogi med njimi ne zmorejo transfera, se pravi vzporejanja s koncepti in principi, na katere se nanašajo, in zato lahko pričakujejo težave s samostojnim vseživljenjskim učenjem.

Zdenka Ižanc pa poroča o posebnem projektu za spodbujanje branja, ki ga izvajajo na II. OŠ Rogaška Slatina pod geslom »Vsak učenec je (bo) dober bralec.« Da bi se približali temu visokemu cilju, so že na samem začetku za prednostni cilj izbrali spodbujanje branja na vseh stopnjah izobraževanja na centralni in na podružničnih šolah. K sodelovanju so povabili tudi starše, ki so jih najprej seznanili z vsebino izbranega projekta. Takoj na začetku so uvedli vrsto novih dejavnosti za učence, od izdelave knjižnih kazalk in mapic za likovno poustvarjanje do bralnih kotičkov. Že v vrtcu so začeli izvajati projekt 's knjižnim nahrbtnikom v vsak dom' in uvedli so vrsto novih oblik branja: branje v nadaljevanjih, berimo drug drugemu, pisanje in pripovedovanje nadaljevanja zgodbic, postanimo pisatelj, branje na deževen/sončen dan, pravljlični krožek in preverjanje prebranih knjig za

bralno značko. Pri tem so pri pouku in izven pouka uporabljali dejavnosti, ki so učencem všeč, npr. pogovor o prebranem, skupinsko delo, poskrbeli pa so tudi za boljšo učenčevo samopodobo in za priznanja.

Sledeči prispevek pa širi bralno pismenost na področje medijske pismenosti. Majda Koren v prispevku *Z Župco med črke, besede, zgodbe in pesmi* poroča o uporabi spletne strani www.zupca.net za spodbujanje branja in kritične uporabe svetovnega spleta. Na tem naslovu učenci najdejo vsebine, ki jih otrok potrebuje za usvajanje branja in pisanja, in spodbude k prvim sprehodom po svetovnem spletu. Razne zgodbe imajo različne funkcije, tako npr. *Zgodbe zajca Zlatka* pomagajo otroku razviti besedni zaklad, spet druge pa mu omogočajo preverjanje lastnega razumevanja besedila in ilustracij. Prispevek Marije Godnič in Maje Razboršek z naslovom *Kras z igro skozi čas: z igro do širše razgledanosti in pismenosti* pa poroča o uspešnem sodelovanju Kosovelove knjižnice Sežana, Medobčinskega društva prijateljev mladine Sežana in osnovne šole, v katerem učenci drugega in tretjega triletja osnovne šole spoznavajo kulturno dediščino svojega kraja in se učijo iskanja informacij v knjižnem in neknjižnem gradivu. Rezultate svojega dela so na koncu objavili v obliki zloženke o svojem kraju in njegovih znamenitostih.

Zadnji prispevek zbornika pa širi obravnavano problematiko preko meja šolskih vrat. V svojem razmišljanju *Biblioterapija – učenje za življenje* Marjan Špoljar obravnava pomembne dolgotrajne učinke branja, ki lahko prispevajo k boljši čustveni pismenosti posameznika in njegovi osebni rasti. Biblioterapija ni primerna zgolj za obravnavo različnih težav, s katerimi se srečujejo učitelji in vzgojitelji v vzgojnem procesu, marveč spodbuja tudi ustvarjalno branje, dialog in osebni odnos do prebranega, prenekateremu bralcu pa nudi katarzo in

uvid v menjavo pogledov na stvari. Avtor ugotavlja, da potreba po branju izhaja tako iz človekove želje po obvladovanju praktičnih veščin kot tudi iz želje po spoznavanju in razumevanju samega sebe in okolja, v katerem živi. »S pomočjo spoznanj, pridobljenih ob branju, človek lažje razume ter aktivno sprejema zakonitosti družbe ter svoje mesto v njej; z osebnim prispevkom tudi sodeluje pri njenem razvoju, in to v komunikaciji s seboj in z drugimi.« Štiri glavne cilje biblioterapije Špoljar povzema takole:

- izboljšati sposobnost odziva s spodbujanjem in bogatenjem mentalnih prisposodob in konceptov ter pomagati čustvom, da pridejo na dan,
- povečati razumevanje samega sebe in omogočiti posamezniku, da vrednoti svojo lastno osebnost in se bolj zaveda dožemanja samega sebe,
- povečati zavedanje o medosebnih odnosih,
- razviti večjo usmerjenost k stvarnosti.

Sestavine teh ciljev pa pogosto srečujemo tudi kot splošne bralne cilje in/ali posebne cilje posameznih bralcev ob izbranih besedilih.

Vsebinsko bogat zbornik kljub prispevkom o raznolikih vidikih šolskega pouka branja in širše pismenosti ohranja tematsko koherentnost. Vsi prispevki se zavedajo kompleksnosti opismenjevanja v času velikih generacijskih razlik in samosvojesti učencev, ki ne sprejemajo samodejno šolskega izbora besedil, ter se zavzemajo za bolj učinkovit in na učence osredinjen pouk branja in širše pismenosti. Skozi vse prispevke se vleče rdeča nit opozoril o pomenu na učence osredinjene motivacije za branje in razvijanje bralne zmožnosti, na potrebo po upoštevanju učenčevih lastnih bralnih zanimanj in potreb, na nepriljubljenost mnogih obveznih beril, ki jih učenci ne

razumejo, ter večje zanimanje učencev za prostoizborna besedila, ki bi naslavljala njih same in spregovorila o njihovih izkušnjah in problemih. Vsekakor vrsta problemov in vprašanj, o katerih velja razmišljati, da bi dosegli višjo pismenost in večjo priljubljenost branja.

Meta Grosman

PRAVLJIČNE POTI SLOVENIJE

Pravljične poti Slovenije. Družinski izletniški vodnik, Sidarta, 2004

Ukvarjanje z ljudskim izročilom v 21. stoletju je hkrati znamenje tradicije in sodobnosti. Tradicije v smislu nadaljevanja ustnega in pisnega izročila J. Kelemine, I. Grafenauerja, J. Trdina, M. Matičetova, D. Kunaver, L. Zupanc, M. Stanonik, M. Kropelj in številnih drugih. Sodobnosti v smislu posodabljanja ljudskega izročila, primernege današnjemu času in prostoru, bolj v smislu vizualizacije kot pa verbalizacije. Obravnavani družinski vodnik vsebuje predgovor, opis narave Pravljični svet narave, zasnovo vodnika in praktične napotke. Potem sledi sedemdeset stvarnih in literarnih enot. Na koncu vodnika so opombe, viri in literatura, seznam avtorjev fotografij in zemljevidi. Manjka sicer seznam avtorjev ilustracij, vendar so le-ti zapisani ob ilustracijah.

Uvodne besede avtorice družinskega vodnika so nevsiljivo in posredno vzgojne. Uvodne besede znanstvenice Monike Kropelj o Pravljičnem svetu narave predstavljajo naravo kot vir mitov in pripovedi. Avtorica je podrobno predstavila pogoste glavne književne junake oz. pravljlična oz. bajna bitja v (lokalnih) ljudskih pripovedkah: vile (bele žene, gorske deklice; rojenice, gorne žene), gorski in divji mož, velikani in ajdi (grki, orjaši, stramoji), morske deklice (vile,

rusalke, sirena), zmaji, bogovi (Triglav (staroslovanski), Jalovec, Mangart), zlatorog. Antijunaki so zlodeji, čaravnice, okamnena bitja (velikani, ajdi, zmaji), kar knjigi da tehtne razsežnosti. Za tiste, ki jim zadoščajo uvodniki, bo dosti informacij, za tiste, ki želijo izvedeti več, so motivacija za nadaljnje raziskovanje. V knjigi so najpogostejše razlagalne ljudske pripovedke, o nastanku in/ali vzrokih nastanka gorovja, imen, jam, jezera, krajev, ribnika, ipd. V številnih ljudskih pripovedkah srečujemo ljudske junake, npr. Blagodej (Bohinj), Peter Klepec (Čaber), Kralj Matjaž (Peca), Martin Krpan (Vrh), Kekec (Prisank), Brkonja Čeljustnik (Škocjanske jame), Lucin in Smodlak (Ostrič), Jazon in Argonavti. Na osnovi analize pričujočih ljudskih pripovedk so vidni vplivi tako geografskega kot kulturnega okolja – germanskega, romanskega in slovanskega.

V uvodniku je avtorica knjige omenila, da načrt za knjigo temelji na njenem osebnem odnosu do narave, obenem pa se je zavedala, da je to premajhen motiv za družinski vodnik. Koncept knjige ne temelji na idealizaciji ali romantizaciji narave, kot v večini tovrstnih 'planinskih' priročnikov, in ga ne moremo označiti kot pogled nazaj, saj ni zasnovan na konceptu 19. st. in otrokovi domnevni navezanosti na naravo (pravzaprav na nostalgичnem pojmovanju odraslih). Avtorica je posodobila koncept pojmovanja narave in ga ustrezno, skladno, didaktično in estetsko privlačno zasnovala za mlade v 21. stoletju. Koncept temelji na sodobnem pojmovanju narave in pogledu naprej, čeprav upošteva ljudsko izročilo. To izročilo – izbor sedemdesetih slovenskih ljudskih pripovedk – temelji na slovenski tradiciji, zato so to pripovedke in ne pravljice. Pravljice, za razliko od pripovedk, imajo nedoločen čas in prostor dogajanja in so pravzaprav univerzalne. Pripovedke so literarnoteoretično pojmovane tako, da sta v njih prostor in/ali čas določena

– posredno (Peter Klepec, idr.) ali neposredno (Gorski vili v Ajdovski jami, idr.). Knjiga je monolitna sinteza stvarnega znanja in leposlovne literature, predvsem slovenskih ljudskih pravljič in pripovedk. Pripovedke vsebujejo prvine realnega kraja in/ali časa, kar je tudi bistvena značilnost te knjige.

Razlagalne pripovedke so v večini in odgovarjajo na vprašanja o načinu, okoliščinah in vzrokih nastanka (Kako so nastale Kamniške planine, Zakaj), zato so večinoma deskriptivne in temeljijo na t. i. nominalnem slogu, so torej opisne in ne narativne oz. ne temeljijo na verbalnem ali glagolskem slogu in dialogih in niso napisane v narativnem ali pripovednem sedanjiku. Pri podrobni analizi modela ljudskih pripovedk je primerna aplikacija teorije švicarskega folklorista Maxa Lüthija. Najpogostejši začetek oz. konec pričujočih ljudskih pripovedk je nedoločen (Nekoč sta ..., V davnem času ..., Nekoč je bil ...), delno določen (Zgodba pripoveduje, da je slavni grški junak Jazon s svojimi možmi odšel na drzen pohod po čarobno runo zlatokrilega ovna.; Pred davnimi davnimi časi je stal na Pohorju ličen gradič ...) in določen (Pasja ravan je gora v Poljanski dolini.). Konec ljudskih pripovedk je včasih kot v modelu ljudskih pravljič srečen (V njem so, kakor je bilo prerokovano, živeli v blagostanju on in njegovi potomci vse do devetega rodu.), včasih nesrečen (Ko je deklica slišala, da je umrl mlad vitez, je skočila čez grajsko obzidje v jezero in utonila. Tako sta se združila dekle in mladenič, kakor je napovedal povodni mož.). V slovenskih ljudskih pripovedkah v *Pravljičnih poteh Slovenije* sta čas in prostor pogosto nedoločena (Nekoč ..., Pred davnimi časi ..., Bilo je v davnih časih ...; Nikjer ni bilo ..., V mnogih krajih ..., Na dnu tolmunca je imel stekleni grad ...), delno določena (Vrh Mrzlice ..., ljubljanski grad) in v celoti določena (V njem stoji oltar in njem se bere enkrat v letu, dne

24. maja, sveta maša ..., Pohajal je po Bohinju, v Soški in Vipavski dolini ...). Najpogostejši literarni liki so pravljlični (vila, škrat, zmaj ...), stvarni (kralj Matjaž), mitski (Jazon), legendarni (Kristus, sveti Peter), individualizirani (Brkonja Čeljustnik; Ana, Branka, Cirila). Temeljna osnova v modelu ljudskih pripovedk v knjigi je borba med dobrim in slabim, vendar ne v vseh besedilih. Zlo ni vedno kaznovano in dobro ni vedno nagrajeno (Nekaj listja je še vedno ostalo na hrastu in Hudobe niso prišle v nebesa.) ali pa je samo delno (Navihani pastirji pa so si oddahnili, saj so se izognili kazni.). Zlo je najpogosteje kaznovano, dobro nagrajeno, vendar to bolj izraža željo nižjega sloja ljudi, ki je verjel, verjame in bo verjel v pravljice. V bistvu gre tudi za ideološke učinke ljudskih pravljič in pripovedk, ki eternizirajo obstoječi – patriarhalni – socialni red: bogati – revni, močni – šibki, višji sloj (kralj) – nižji sloj. V številnih ljudskih pripovedkah je prisotna zgradba dvojnosti (Nekoč sta stala dva mladeniča ...), trojnosti (tri postelje, tri doline, trije vrhovi Triglava v Pravlji o velikanu), včasih je prisotno le stopnjevanje (devetkrat, sto ovac, tristo let). Najpogostejši čarobni predmeti in liki v izbranih ljudskih pripovedkah so tipični (oreh, piščal, vejica), 'tipično' slovenski (ajdovska deklica, čatež, povodni mož, rojenice, sojenice, zlatorog) in novi (industrializacija, hrup, smrdljivi plini). Jack Zipes meni, da ni izvirnih pravljič, da ni izvirnih tipičnih nacionalnih predmetov, da so le-ti medkulturno povezani in preoblikovani v skladu s kulturo. Eno-dimenzionalnost je bistvena značilnost modela ljudske pravljice in pripovedke, ker so dogodki postavljeni na raven čudeža. Nekatere pripovedke, avtorske, se oddaljujejo od modela ljudske pravljice in temeljijo na dvodimenzionalnosti (realni svet – fantastični svet – realni svet) ali vzpostavljajo avtorsko distanco z okvirno pripovedjo, ki je iz indoevropskih virov

(Pančatantra, Dekameron, Pentameron, Tisoč in ena noč, ipd.).

V slovenskih ljudskih pripovedkah v knjigi najdemo tudi potrditev sociološke teze ameriškega znanstvenika Jacka Zipesa, da tovrstna besedila služijo socializaciji ljudi in ohranjanju patriarhalnega reda. Zato so tudi prisotni stereotipi v zvezi z nadrejenimi (cesar, kapitan, kralj, maršal Marmont, mežnar, velikan, vikar) in podrejenimi (deček, deklica, delavec, drvar, kmet, mlinar, pastir, tovariši, sužnji, tkalec), moškimi in ženskami (Neko jutro je šla Metka prat na reko Krko, Kako je Velebaba šivala srajco). Podoba otroka izraža tudi položaj otroka kot pomanjšanega odraslega (Rada je posedela v senci in dostikrat jo je zmamil spanec; ni čudno, saj je cele noči prečula ob majhnem bratcu. Včasih ji je živina ušla s pašnika.). Možno bi bilo analizirati pripovedke tudi v skladu s teorijo ruskega strukturalista Vladimira Proppa in njegove knjige *Morfologija pravljica*, vendar bi za njegovih 31 funkcij in 6 oz. 7 morfemov, potrebovali neskrajšane drugače besedila. Lahko pa najdemo tipične Proppove morfeme, npr. mitske ter resnične junake (Jazon, Martin Krpan, Peter Klepec), vrednote (bogastvo, mašne bukve, kraljestvo, mošnja cekinov, slovenski tolarji, slovenska šola, zaklad, zlato); nasprotnika (Brdavs, hudič, peklenščki, povodni mož, Turki, vrag, zlodej), pomočnika (Bog, klobčič, lipovo cvetje, orehova vejica, skrivnostna roža, svetnik, vile), pošiljatelja (oče, mati ...), sprejemnika (vile) in občasno tudi t. i. lažnega junaka (lažni mlinar). Nekatere izmed pripovedi so tipične vzgojne ali svarilne zgodbe; vzorec viktimizacije in maščevanja (po teoriji ameriške znanstvenice Marie Tatar) prepoznamo npr. v besedilih: Zlatorog, Skrivnost Bele žene v Mežakli, Okamnella grajska gospodična, idr.

Motivi v ljudskih pripovedkah temeljijo na ljudskih pravljičah, z razliko, da sta prostor in/ali čas v njih delno ali v

celoti določena. Motivi v ljudskih pravljicah so iz preteklosti, motivi v ljudskih pripovedkah so iz polpreteklosti ali zgodovinskega sveta. Liki in dogodki v njih so lahko nestvarni, mitični ali pravljичni, vendar so povezani s konkretnim geografskim in/ali socialnim okoljem (Cerkniško jezero, Strunjan, Triglav). Jezik v pravljicah in pripovedkah je poln stilemov oz. stilno zaznamovanih jezikovnih sredstev, npr. nižje pogovoren (ratati), ekspresiven (skopulja), poln pomanjševalnic (bratec), dvojnih pomanjševalnic (pastirčička) in narečnih izrazov (ma, škol, valkanija). Nekatere pravljice in/ali pripovedke so poganskega (ajdovska deklica, rusalke, sojenice, sončni bog, velikani), druge krščanskega izvora (angel, bog, cerkev, hudič, sveta maša, oltar, zlodej). V nekaterih pravljicah in/ali pripovedkah je najpogostejši vzorec »home – away – home« in končni cilj dozorevanje glavne književne osebe ali literarnega lika v pravljici in/ali pripovedi, v kasnejših pravljicah in/ali pripovedkah je glavni cilj sociološki – postati bogat (Povodni mož v Krki). Besedila, ki temeljijo na modelu ljudske pravljice, imajo najpogosteje srečen konec in so optimistična, besedila, ki temeljijo na mitskem izročilu, najpogosteje nimajo srečnega konca in so pesimistična. V pravljичnih besedilih je čarobna pomoč zagotovljena, v pripovedkah ne. Urednica Irena Cerar Drašler je večino pravljичnih besedil priredila in povzela na osnovi izvirnega besedila. S tem se je lotila posega, s katerim se je približala mlademu naslovniku in hkrati oddaljila od izvirnika.

Ključni cilj ljudski pravljic je dozorevanje književne osebe v smislu doseganja integracije (Martin Krpan, Peter Klepec), v poznejših besedilih je glavni cilj postati bogat (Mlinar), postati kralj, poročiti se s kraljičino in dobiti pol kraljestva, kar govori o času nastanka teh besedil – fevdalizmu. Glavne književne osebe so patriarhalne, usmerjene na prepad

me revnimi in bogatimi, pametnimi in neumnimi, poštenimi in nepoštenimi. Morala in etika temeljita na patriarhalnem pogledu. Družinski izletniški vodnik »Pravljичne poti Slovenije« je izjemna stvarna in literarna knjiga oz. polliterarna, ki jo lahko uporabljajo doma in/ali v šoli, ustreza starosti mladih in odraslih uporabnikov, skladna je z znanstvenimi spoznanji literarne stroke, metodično didaktično oblikovana ter estetsko in vizualno vrhunska – s stvarnimi in literarnimi informacijami. Ob koncu bi omenila, da gre za pogumen, literarno in estetsko kakovosten poskus, za katerega upamo, da je le prvi del v seriji tovrstnih knjig.

Milena Mileva Blažič

STO IN ŠE VEČ NAJBOLJŠIH IZ ŠESTDESETIH LETNIKOV CICIBANA

Vse najboljše, Ciciban: sto in še več najboljših iz šestdesetih letnikov Cicibana. Izbrala in uredila Slavica Remškar, Mladinska knjiga Založba, 2005

Revija *Ciciban* je ena izmed najbolj kakovostnih revij za otroke z eno izmed najdaljših tradicij, ne le v Sloveniji, ampak tudi v svetu. Zasnova revije je nastala ob koncu druge svetovne vojne maja 1945, ko so se zbrali Josip Ribičič, Oskar Hudales, Albert Širok, Zorka Peršič, mladince Maja in Iztok ter Kristina Brenkova. Današnjemu bralcu si je težko predstavljati slabe okoliščine, v katerih je nastajala dobra revija za otroke. Daljnosežni cilj ustanoviteljev je bil, da učenci v prvem, drugem in tretjem razredu osnovne šole dobijo svoj list oziroma revijo, ki naj bi jo ustvarjali najboljši ustvarjalci. Vizija se je uresničila – v obdobju šestdesetih let je izšlo več kot šeststo števil in 40.000 strani. V reviji so objavljali takratni klad-

siki slovenske mladinske književnosti in mladi ustvarjalci, ki so danes sodobni klasiki: Ela Peroci, Kristina Brenkova, Tone Pavček, Kajetan Kovič, Niko Grafenauer, Svetlana Makarovič idr.

Pričujoča antologija *Vse najboljše, Ciciban* je sestavljena po kronološkem kriteriju, kar pomeni, da so avtorji uvrščeni po časovnem zaporedju objavljanja, kar bralcu omogoča vpogled v literarnozgodovinski razvoj slovenske mladinske književnosti. Tako je nastala zbirka stotridesetih besedil sedemdesetih avtorjev, od tega je šestdeset slovenskih in deset tujih. Največ je avtorskih besedil, nekaj pa je tudi ljudskih pesmi in pravljic, med njimi šest slovenskih (*Sonce jaše, Kuhana sekira, Jaz tudi, Peteršiljček, Vsem ljudem nikoli ne ustrežeš, Kako je zenica odgnala razbojnike*). Med avtorji so klasiki (Levstik, Župančič, Ribičič, Kosovel, Černejeva), prevladujejo takrat še neuveljavljeni, danes pa reprezentativni avtorji: v petdesetih letih E. Peroci, M. Mihelič, M. Cerkovnik, B. Jurca, V. Brest, L. Kovačič, v šestdesetih letih K. Kovič, N. Grafenauer idr., v sedemdesetih letih (K. Kovič, N. Grafenauer, B. Jurca, D. Zajc, L. Suhodolčan, idr.), v osemdesetih N. Grafenauer; S. Makarovičeva, M. Manček, P. Suhodolčan, v devetdesetih A. Rozman Roza, L. Praprotnik Zupančič, B. Štampe Žmavc, A. Štefan, po letu 2000 pa perspektivni mladih avtorji, npr. Cvetka Sokolov, Peter Svetina idr.

Iz antologije je razvidno, da gre za dvojnega naslovnika – mladega in odraslega bralca, katerima je antologija namenjena. Urednica Slavica Remškar je v antologiji nadaljevala tradicijo prejšnjih urednikov revije *Ciciban* (J. Ribičič, A. Vajngerl, L. Krakar, A. Šinkovec, Z. Vrščaj, B. Jurca, L. Suhodolčan, B. Jurca, J. Šmit, B. Kos, N. Bucik), med katerimi so bili eni bolj, drugi manj literarno usmerjeni, zato se tudi v konceptih revije poznajo različni pristopi. Antologija je zbornik najboljših leposlovnih stvaritev.

Zagotovo se bodo našli kritiki, ki bodo opozarjali, da določeni avtorji, besedila, ilustratorji manjkajo. Antologije, leksikoni, enciklopedije vedno temeljijo na določenih merilih izbora, ki poleg številnih kriterijev morajo upoštevati predvsem kakovostni presežek. Morda bi drugi uredniki izbrali druga besedila oziroma upoštevali druga merila, pomembno dejstvo pa je, da je *Cicibanova* antologija sociocentrično usmerjena v naslovnika in da ni egocentrično zagledana vase. Revija *Ciciban* je prispevala h kanonu slovenske mladinske književnosti, marsikomu je dala prostor, ki ga morebiti ni znal ali ni zmožel izkoristiti, zato je antologija *Vse najboljše, Ciciban* literarnozgodovinska antologija slovenske mladinske književnosti, ki čaka še svojo literarnozgodovinsko in literarnoteoretično monografijo. Revija *Ciciban* se zagotovo srečuje s sodobnim fenomenom, in sicer, da primanjkuje mladinskih avtorjev, ne le tistih, ki so na 'časnem ustvarjanju za otroke', ampak pristnih in kakovostnih ustvarjalcev. Generacija sodobnih klasikov je bila izjemno močna (Kovič, Pavček, Zajc; Grafenauer, Novak, Makarovičeva, idr.). Po letu 1990 so ilustratorji postali močnejša stran izvirne slovenske mladinske književnosti (Marija Lucija Stupica, Zvonko Čoh, Alenka Sottler, Matjaž Schmidt, Lila Prap idr.) ne le zato, ker živimo v času vizualne kulture. Pomembno dejstvo je tudi, da Založba Mladinska knjiga uresničuje plemenito poslanstvo spodbujanja izvirne slovenske mladinske književnosti, in to kljub potrošniško usmerjeni naravnosti družbene realnosti.

Če podrobno preberemo besedila med leti 1945–1950, so socialne stiske povojnega časa bile bolj vidne v likovnem, manj pa v leposlovnem delu. V 50-tih letih je nekaj realističnih besedilih, ki posredno govorijo o socialnih problemih časa (Ela Peroci, Marja Cerkovnik, Vida Brest), v 60-tih se socialni prostor širi,

delno je viden premik iz vaškega (M. Cerkovnik) v mestno okolje (N. Grafenauer), v 70-tih se tradicionalna vzgoja postopoma spreminja, otrok je v šoli (B. Jurca), dobi pravico do igre (D. Zajc, L. Suhodolčan, N. Grafenauer), lahko je navihan (S. Pregl), v 80-tih je manj literarnih besedil in več poučnih, nekatera govorijo o poklicih, s tem poudarjajo selitev iz ruralnega v urbano okolje, v 90-tih prevladuje pesniška igra (B. A. Novak), otroci so nagajivi, igrivi, radovedni; končno so dobili sobo, vendar so v njej sami, zato je veliko uspravank; v začetku 21. stoletja je izrazit avtorski pristop (ilustrator in pisatelj sta ista oseba), veliko je domišljjskih besedil, subverzivnosti ali estetike grdega (A. Rozman Roza), poetičnih besedil (B. Štampe Žmavc), ponovnega interesa za ljudsko izročilo (A. Štefan), nadvlade likovnega (L. Prap) nad literarnim gradivom, kar so vse značilnosti postmodernizma v slovenski mladinski književnosti, nazorno, kratko, jedrnatno in pregledno prikazane tudi v antologijski izdaji *Vse najboljše, Ciciban*. Kot stalnica se pojavljajo spominska besedila avtorjev, ki skozi nostalgичno perspektivo pogleda na otroštvo mlade-

mu bralcu želijo pokazati tudi drugačno, svoje otroštvo (J. Ribičič, M. Cerkovnik, K. Brenkova, B. Jurca, J. Bitenc idr.).

Antologijo odlikujejo tudi izjemne ilustracije genarcijsko zelo različnih ustvarjalcev (Maksim Gaspari, Tone Kralj, Marlenka Stupica, Jože Ciuha, Marjanca Jemec - Božič, Ančka Gošnik - Godec, Lidija Osterc, Milan Bizovičar, Jelka Reichman, Marjan Manček, Marija Lucija Stupica, Jelka Godec Schmidt, Alenka Sotler, Daniel Demšar, Mojca Cerjak, Zvonko Čoh, Lila Prap, idr.). Številni med njimi so nagrajeni tudi s prestižnimi mednarodnimi nagradami (Marlenka Stupica, Marija Lucija Stupica, Alenka Sotler, Lila Prap idr.). Kakovostna glasba za otroke je sestavni del *Cicibana*, ki spodbuja slovenske skladatelje k ustvarjanju novih glasbenih del za otroke (Janez Bitenc, Mira Voglar, I. Štuhec). Razmerje med literarnimi in poučnimi vsebinami je delno nakazano tudi v antologiji, kjer je kar nekaj besedil s poučno vsebino (B. Kos: Miha riše ..., P. Kovač: C-Č zgodbe), najdemo lahko tudi slikopis sodobne oblike (J. Šmit - I. Seljak, K. Brenkova - D. Demšar.), strip (M. Manček, D. Demšar). Poleg glavnega

Revija Ciciban je bila ob šestdesetletnici izhajanja odlikovana z zlatim redom za zasluge za uspešno delo pri vzgoji in izobraževanju otrok. To je priznanje za vse umetnice in umetnike, pedagoginje in pedagoge ter urednice in urednike, ki so revijo ustvarjali v tem dolgem obdobju. Cilj revije je bil že od vsega začetka, da otroci dobijo svoj list, v katerem bodo objavljali najboljši pisatelji. Umetniške ilustracije so bile vsa leta pomemben del revije. Ciciban je literarna revija in kljub številnim zabavnim didaktičnim nalogam temeljno poslanstvo ostaja posredovanje kakovostnih pesmi, zgodb, pravljic in dramatisacij. Jedro revije so umetnostna besedila, uredništvo želi spodbujati izvirno slovensko mladinsko književnost in ilustracijo. Pomembno je, da v vsaki številki najdemo vsaj eno delo, ki presega zgolj svoj čas in obogati zakladnico slovenske umetnosti za otroke.

literarnozgodovinskega ali kronološkega kriterija je opazen še literarnoteoretičen kriterij. V antologiji prevladujejo pripovedna besedila, in sicer ljudske (J. in W. Grimm; slovenske ljudske) in avtorske pravljice ter kratke sodobne pravljice; ljudske (Sonce jaše) in avtorske pesmi (K. Kovič, M. Košuta, T. Pavček, N. Grafenauer idr.); kratka realistična proza (V. Brest, B. Jurca, M. Cerkovnik, K. Brenk, J. Ribičič, idr.), dramatizacije (rezijanska ljudska *Bedin in Bedina*, *Kuhana sekira*, *Prebrisana Lenčka*, idr.) ipd. Zastopana je tudi literarna vrsta ugank (O. Župančič, J. Šmit, M. Voglar). Motivno-tematsko so književna besedila vezana na doživljajski in domišljjski svet otrok; otrok je običajno glavna književna oseba. Poleg otrok pogosto nastopajo poosebljene živali (kužki, miši, muce in medvedki), poosebljene igrače (punčke), poosebljeni predmeti iz narave (hruška, pomlad, snežaki), poosebljeni nebesni predmeti (sonce, zvezde) in izmišljena bitja (krojaček Hlaček, pošast Mici, škrateljčki idr.).

Pomembne prelomnice pri reviji *Ciciban* so zagotovo 1996/97, ko revija dobi prilogo *Za starše*, in letnica 1998, ko je ustanovljena revija *Cicido* za predšolske otroke od 2.–6. leta. *Ciciban* je bil letos ob šestdesetletnici izhajanja odlikovan z Zlatim redom za zasluge za uspešno delo pri vzgoji in izobraževanju otrok – torej vizionarski cilj iz leta 1945 je uresničen in dokazuje, da lahko najboljše stvari nastanejo tudi v najslabših okoliščinah. Revija za šolske otroke v prvem triletju *Ciciban* se je v dolgem šestdesetletnem razvoju posodabljala, zrcalila družbeni čas, prikazovala idealizirane podobe otrok in družine, realistične podobe in tudi, čeprav manj, problemsko podobo. Nekajkrat, posebej v prilogah za starše, je preizkušala strpnost slovenske družbe z uvajanjem t. i. problemskih tem: nasilje nad otroki, posvojeni otroci, ločene družine, rojstvo otroka, prevodi, ki so razburkali slovensko javnosti. V slovenski

družbi obstaja nazadnjaško prepričanje, da je otroštvo potrebno idealizirati, prikazovati boljše in lepše, kot je v resnici. V bistvu gre za nostalgično pojmovanje odraslih, ki imajo skonstruirano podobo otroka in otroštva, ki je daleč od realne. *Ciciban* objavlja tudi problemsko tematiko in je preko slovenske mladinske književnosti odličen seizmograf družbe za čas od leta 1945, ko so se spreminjale družbene ureditve, uredniški koncepti in 'papirnati tigri'. Generacije in generacije otrok so zrastle ob *Cicibanu*, ki je več kot literarna revija, zato lahko rečejo: »Bereš *Ciciban*, torej sem!«

Milena Mileva Blažič

KNJIŽNA KULTURA 2005

Maja Breznik, Silva Novljan, Janez Jug, Aldo Milohnič, *Knjižna kultura 2005*. Knjige o knjigah. Knjižna zbirka Premiera 49. Ljubljana: Umco.

Rezultati raziskave *Bralne kulture v novih razmerah založniške produkcije*, ki jo je opravila raziskovalna skupina Mirovnega inštituta: Maja Breznik, Silva Novljan, Janez Jug in Aldo Milohnič, predstavljajo stanje na področju bralne kulture na slovenskem in s kritiko odpirajo pomembna vprašanja prihodnjega mesta in vloge slovenske knjige pri nas. Gradivo za raziskavo so zbrali v letih 2001 do 2003 v okviru ciljnoraziskovalnega programa »Konkurenčnost Slovenije 2001–2006« in ga strnili v dve daljši študiji o vlogi založništva in o delovanju knjižnic, ki sta skupaj objavljeni v leta 2005 natisnjem delu *Knjižna kultura*. Zanimivo poročilo o raznih dejavnikih, ki vplivajo na knjižne objave in na branje na Slovenskem, prihaja k nam v času, ko v številnih literarnih sistemih in na univerzitetnih oddelkih za književnost v razvitem svetu

iščejo odgovore, zakaj upada zanimanje za leposlovno branje in se vztrajno manjša, če ne že kar izgublja, družbena veljava književnosti. Slednje še zlasti boli in močno skrbi predvsem poklicne strokovnjake za književnost, ki jim o pomenu branja kakovostne književnosti ne uspe več prepričati izgubljenih bralcev, katere bolj zanimajo druge prostočasovne dejavnosti. Odgovore o neljubem položaju književnosti iščejo v številnih dejavnostih, od spremenjenih družbenih okoliščin, še zlasti vse večje prisotnosti in družbene moči množičnih sredstev obveščanja in drugih elektronskih medijev, ki so hkrati prevzeli nekatere tradicionalne funkcije književnosti in zasedli čas za branje, do odtujevalnega književnega pouka, ki učence sili k nefunkcionalnemu razčlenjevanju umetnostnih besedil na načine, kot jih ne bodo nikoli potrebovali za prostočasovno branje leposlovja in jih tudi ne usposabljaajo za vzpostavljanje pozitivnega odnosa do branja in književnosti. Najbolj zavzeti in samokritični profesorji pa si že prizadevajo tudi opredeliti možne nove funkcije književnosti v spremenjenih družbenih in tehnoloških okoliščinah, ki bi omogočile njeno ponovno družbeno uveljavitev in prispevek k vzpostavljanju pozitivnih družbenih vrednot (prim. Paulson: *Literary culture in a world transformed*, 2001).

Pri nas pa so se, skladno s temo raziskave, navedeni raziskovalci odločili preučevati delovanje in potencialni vpliv na novo vzpostavljene založniške dejavnosti na branje Slovencev na začetku tretjega tisočletja. Maja Breznik v svoji študiji o založništvu predstavlja obsežno in zanimivo gradivo o založniški politiki in posameznih izdajah založb, ki so ga zbrali na osnovi štiridesetih izpolnjenih vprašalnikov od sto devetih, ki so jih poslali vsem registriranim založniškim hišam! V svojem razmišljanju izhaja iz koncepta knjige kot temeljnega sredstva za dviganje splošne omike in znanja in

glede na to pomembnega potencialnega oblikovalca bralne kulture in znanja sleherne družbene/jezikovne skupnosti. Da bi odgovorili na vprašanja o udejanjanju tako zasnovane pozitivne vloge kakovostne knjige, so raziskovalci preučevali predvsem knjižne programe, ki nastajajo v sedanjih slovenskih založbah, in bralne kulture, kot jih gojijo člani in članice slovenskih splošnih knjižnic (16). Založništvo jih zato ni zanimalo z ekonomskega vidika, temveč z vidika bralnih kultur, npr. tržni deleži založb glede na število izdanih knjig in ne glede na denarni promet, programi pa glede na to, koliko prispevajo k bralni kulturi in znanju. Skladno s tem zanimanjem so zbrali podatke o naslednjih programih: o programu za otroke in mladino, programu leksikonov in atlasov ipd., programu šolskih učbenikov za razne ravni, programih poljudnih priročnikov, programu leposlovja in o programih specifičnih vsebinskih področij, kot so družboslovje, humanistika, religija itn.

Pomen in vpliv dosegljivih knjig in založniške politike na raven bralne kulture sta pogosti predmet preučevanja številnih tujih strokovnjakov, ki raziskujejo razmerja med knjižno produkcijo in bralno kulturo v jezikovnih skupnostih in kulturah, ki tem vprašanjem namenjajo bistveno več skrbi in raziskovalnih sredstev. Primerjalna obravnava razmer pri nas s tujimi rezultati in ugotovitvami avtorico pripelje do pomembnega opozorila, da bosta kakovost in narava prihodnje vloge naših intelektualnih in umetniških delavcev odvisna tudi od tega, kakšno bo naše založništvo: ali bo založništvo sposobno spodbujati prizadevanja na področju intelektualnega in umetnostnega razvoja ali pa bo s svojim izborom in objavami ta razvoj zaviralo. Še zlasti, ali si bodo veliki in majhni založniki prizadevali izpolniti tradicionalno vsestransko kulturno poslanstvo slovenske knjige ali pa bodo v novih kapitalističnih tržnih razmerah

sledili le svojim komercialnim interesom in se pri tem ne bodo spraševali o širših učinkih zgolj k dobičkom usmerjene založniške politike. Obsežno zbrano gradivo o skupno 3181 knjižnih naslovih iz založniške produkcije za leto 2000 nikakor ni tako obetavno, kot izgleda skupno število knjig v slovenščini, ki so jih v tem letu natisnili. Že na prvi pogled bode v oči podatek, da je kar 474 založb od skupno 752 v tem letu izdalo samo en naslov in le dve založbi več kot 61 naslovov!

Še bolj zaskrbljujočo sliko kaže izrazito monokulturna usmeritev posameznih večjih založb, pri katerih letna proizvodnja zajema pretežno preverjeno donosne programe, kot so otroški programi, učbeniki in poljudni priročniki, medtem ko so objave (strokovno) zahtevnejših in nekomercialnih, a za spodbujanje bralne kulture in znanja prebivalcev pomembnejših knjig v veliki meri prepuščene manjšim neprofitnim založbam. Majhne založbe tega dela ne opravljajo iz ekonomskih razlogov, marveč, tako domneva avtorica, iz kulturnih, intelektualnih, teoretskih in znanstvenih razlogov. To pomembno poslanstvo opravljajo s pomočjo državnih subvencij in, ob pomanjkanju sredstev za reklamo, subvencionirane knjige tudi slabše prodajajo. Leta 2000 je vsaj 42 % vseh naslovov s področja leposlovja, družboslovja in humanistike izšlo s pomočjo državne subvencije (str. 58). S prepričljivimi izračuni in grafičnimi prikazi podprta obravnava predstavljene založniške politike na Slovenskem poraja številna vprašanja. Ali je mogoče reči, da bralno kulturo na Slovenskem spodbuja strategija založbe, pri kateri je večina knjig namenjena branju s prisilo (učbeniki), vse druge pa gre uvrstiti v komercialno založništvo? Zakaj si založbe same ne prizadevajo k programski širitvi, s katero bi si krepile založniški monopol in javni ugled (str. 80)? Ne nazadnje izrazito komercialno usmerjena založniška politika s svojo ponudbo pomembno vpliva tudi

na knjižnične nabave in s tem na izposajo in branje v javnih knjižnicah, ki so tako omejene že pri možnostih nabave gradiv. Maja Breznik sklene svojo razčlenitev založniške politike na Slovenskem s pesimistično napovedjo, da se bodo ob taki založniški politiki tudi bralne kulture homogenizirale v eno samo komercialno bralno kulturo. Tako usmerjena knjižna ponudba pa hkrati pomeni, da bodo ob sedanjih založniških usmeritvah bralke in bralci izgubili individualno kulturno pravico, ki jim je doslej zagotavljala dostop do kulture, izobrazbe in uživanja znanstvenih dosežkov (str. 83).

Druga študija z naslovom Knjižničarstvo (str. 84) izpod peresa Silve Novljan pa obravnava vlogo splošnih knjižnic pri spodbujanju bralne kulture. Zanima jo predvsem bralna kultura kot način zadovoljevanja izobraževalnih, informacijskih in sprostitvenih potreb, ki jih omogoča in spodbuja splošna knjižnica. Pri tem izhaja iz prepričanja, da knjižnice ne strežejo le obstoječi bralni kulturi, ampak naj bi – skladno s svojimi cilji in kulturnim poslanstvom – to tudi razvijale. Zato pa nikakor ni vseeno, kakšne knjižne zbirke imajo in h katerim bralcem je usmerjen njihov izbor. Ob osnovni predpostavki, da je knjižna zbirka temelj delovanja sleherne knjižnice, pa se odpira vrsta vprašanj o ponudbi knjižnega trga in njeni ustreznosti za namene in cilje knjižnice, o izboru pri nabavi knjig za knjižnično zbirko in o ustreznosti izbranega v primerjavi s sprejetimi nalogami knjižnice pri spodbujanju in razvijanju bralne kulture, tako glede na možne spoznavne, estetske kot tudi etične funkcije branja. Iskanje odgovorov na ta zapletena vprašanja je terjalo preučevanje knjižnične ponudbe (glede na zajeti založniški program za leto 2000 je bilo smiselno preučevati ponudbo v letu 2001), knjižnične izposoje pri članih in tudi sodelovanja med knjižničarji in uporabniki knjižnic.

Kot javni zavodi morajo knjižnice delovati v korist posameznika in skupnosti. Zato je raziskava delovanja knjižnic izhajala iz predpostavke, da knjižnice morajo razvijati bralno kulturo in aktivno posegati v njeno razvijanje. Medtem ko bralno kulturo spodbujajo s knjižno zbirko na področjih informiranja, izobraževanja in sprostivitve, je njihova uspešnost odvisna od razvitosti njihovih delovnih pogojev. Da bi prišla do zanesljivih odgovorov o delovanju knjižnic, Silva Novljan najprej predstavi in razčleni podatke o knjižničarjevem izboru knjig z letnico izida 2000, te obravnava glede na namen knjižnice, nato pa analizira še uporabnikov izbor oz. izposojajo knjig glede na različne interese.

Mednarodne in domače raziskave kažejo na to, da je ključni dejavnik bralne pismenosti dosegljivost knjig. V deželah, kjer imajo učenci več knjig doma, v knjižnicah, knjigarnah in v šoli praviloma dosegajo višje bralne rezultate (str. 89)! Za uspešno delovanje morajo knjižnice imeti čim večjo zbirko raznovrstnih in kakovostnih gradiv, saj s tem povečajo možnost, da uporabniki dobijo zaželeno. Skladno s tem slovenski standardi opredeljujejo namen in vsebino zbirke takole: »Namenjena je informiranju in potrebam prebivalcev po izobraževanju, raziskovanju, kulturi in razvedrilu ter razvijanju pismenosti, zato: seznanja z dosežki človekovega preteklega in sedanjega delovanja in ustvarjanja ter podpira dialog med kulturami; ...« (str. 96) Pri udejanjanju teh standardov pa so knjižnice najprej omejene že s ponudbo komercialno usmerjene knjižne produkcije, nato pa še z razpoložljivimi sredstvi, ki zlasti pri manjših knjižnicah precej vplivajo na izbor gradiv. Pri dislociranih izposojališčih pa na ponudbo vpliva tudi preveč skopo odmerjen prostor, ki ne omogoča zadostne raznolikosti gradiv. Zadostnega prirasta knjižničnih gradiv po normativu 200 enot na 1000 prebivalcev

pa knjižnice ne morejo doseči tudi zato, ker Ministrstvo za kulturo priznava prenizko povprečno ceno izvoda. Ta cena ne podpira kakovostnega nakupa, saj je neknjižno gradivo, strokovno in referenčno informativno gradivo dražje od odobrene cene.

Iz bogatih podatkov, ki predstavljajo prirast knjig po zvrsteh, po različnih knjižnicah in primerjalno po pokrajinah, pa tudi glede na prisotnost ali odsotnost obveznih izvodov je razvidno, da bralci v različnih pokrajinah nimajo enakega dostopa do vseh vrst knjižničnih gradiv, saj ponujenega izbora ne omejujejo samo razlike v izboru knjig za knjižne zbirke iz različnih založniških programov, marveč tudi prostorske okoliščine, npr. v raznih izposojevališčih. Avtorica je posebej kritična do knjižničnega izbora na področju leposlovja, ki se vse pre pogosto omejuje na manj zahtevna besedila, ki sledijo okusu bralcev (in komercialni usmeritvi založb) in ne prispevajo k dviganju bralne kulture, ter do pomanjkljive pozornosti do nekaterih drugih zahtevnejših programov. V tej zvezi opozarja, da večje število naslovov v založniških programih ne vodi samodejno do večjega in bolj raznolikega prirasta naslovov v knjižnicah, ki bi zadovoljil tudi zahtevnejše bralce. Prenizek prirast števila izvodov tudi ne zagotavlja vsem uporabnikom pravice do seznanjanja z novostmi. Ker so v mreži knjižnic najbolj razširjena dela leposlovja in poljudni priročniki, avtorica ugotavlja, da z obstoječo vsebino prirasta gradiv knjižnice nagovarjajo predvsem uporabnike s splošnimi izobraževalnimi in sprostitevskimi potrebami. (str. 133)

Razdelek o uporabi obstoječih knjižničnih zbirk kaže podobne primanjkljaje pri številu prebivalcev, ki so včlanjeni v knjižnice, saj ostaja nižje od v standardih predvidenega deleža, in pri izposoji, ki jo že v samem izhodišču omejuje kakovost knjižničnih zbirk. Izposoji knjig za otroke, ki je na prvem mestu, nepo-

sredno sledita leposlovje s 26,99 % in priročniki s 12,60 %, medtem ko vsi drugi naslovi močno zaostajajo. Število izposojenih izvodov na bralca je bistveno večje pri naslovih s področja nezahtevnega leposlovja in razmeroma majhno pri naslovih, ki štejejo za zahtevnejše branje. Povprečni bralec tako ne bere pestrega izbora knjig, najbolj izposojano nezahtevno leposlovje pa kaže na to, da uporabniki dojemajo izposojno v knjižnici predvsem kot možnost za sprostitev in manj kot možnost za izobraževanje in osebni razvoj. Zato avtorica sklepa, da so knjižnice sicer dejavnik bralne kulture, pismenost pa vzdržujejo na pre nizki ravni, saj z dostopnostjo gradiva in storitev ne prispevajo dovolj k njenemu razvoju in k spreminjanju bralne kulture (str. 153). Vsaj pri individualnem svetovalnem delu, ko imajo možnost uporabnikovo zanimanje povezati z različnimi strokovnimi deli, bi knjižničarji morali uporabnikom pomagati, da razvijejo zanimanje npr. za objave na področju humanistike, pa tudi gradiva za zbirko bi morali izbirati bolj odgovorno glede na potrebe bralk in bralcev. Da bi se knjižnice razvijale in delovale v tej smeri, pa bi morali v družbi razviti za to potrebno vizijo o bralni kulturi!

Obema objavljenima študijama je Gregor Kocijan za popotnico napisal uvodno besedilo s povednim in povsem jasnim naslovom Tehtnim raziskovalnim izsledkom na pot.

Obe študiji nam predstavita prepričljivo in zapleteno podobo slovenskega založništva in z njim tesno povezanega delovanja splošnih knjižnic v odločilnem trenutku razvoja slovenske knjige, bralne kulture in mednarodnega položaja tiskane besede. Obe študiji sta izjemno zanimivi za vsakogar, ki ga zanimajo družbene okoliščine, v katerih se porajajo slovenske knjige, vzgajajo bralci in nastaja bralna kultura. Ta podoba nam ne nudi samo vpogleda v predstavljene raz-

mere in probleme, marveč sproža še več provokativnih vprašanj, kot jih poskuša razrešiti. Ob predstavitvi in razčlenitvi založniške politike se nemočno sprašujemo o njeni širši vlogi, saj vemo, da so v vseh naprednejših oblikah kapitalizma uveljavljene založbe že davno razvile financiranje manj donosnih kakovostnih objav z dobički raznih uspešnic. Ob orisu delovanja knjižnic pa se ne zastavlja samo vprašanje, kako bi knjižničarji z individualnim delom bolj prispevali k dviganju bralne kulture in ob nezadostnih sredstvih izbirali dražje naslove, marveč tudi vprašanje, ali knjižnice lahko odpravijo primanjkljaje v bralni zmožnosti za leposlovje in druga besedila, ki jih povzročata k usvajanju točk usmerjeno učenje književnosti na pamet brez časa, ki bi bil potreben za razvoj vsestranske bralne zmožnosti. Povpraševanje in knjižni izbor bralcev sta praviloma rezultat predhodnih bralnih izkušenj, o katerih pa mednarodne eksperimentalne raziskave ugotavljajo, da so v šolskem okolju vse pre pogosto predvsem negativne. In ne nazadnje imajo bralci pravico izbirati po svojem okusu in zmožnostih. Če knjižnice sledijo temu zanimanju, že prispevajo k ohranjanju njihove bralne zmožnosti. Težko pa si je zamisliti, kako naj bi jih pregovorile, da naj segajo po tako imenovani zahtevnejši literaturi, če bi jih taka besedila nato odvrnila od branja. Bolj zaskrbljujoče je vprašanje, zakaj tako majhen delež prebivalcev bere bolj kakovostno leposlovje, saj danes že poznamo npr. vrsto pomembnih pozitivnih osebnostnih učinkov leposlovnega branja, ki presegajo ohranjanje osnovne pismenosti.

Vprašanja o branju 'zahtevnejšega' kakovostnega leposlovja pa nas spodbujajo k še globljemu spraševanju o vlogi sodobne književne tvornosti, ali se je začela manjšati njena zmožnost za povezovanje osebnega in družbenega, ki bi nagovarjalo več bralcev, ali pa tudi

pri nas – kot je nekoč napovedal ameriški pisatelj Philip Roth – neposredna dejanskost že presega zmožnosti leposlovne pripovedi. Z neverjetno hitrostjo nam jo nazorno predstavljajo kar različna poročila. In ne nazadnje ostaja odprto vprašanje, ali bi na Slovenskem kupili in prebrali več knjig, če bi bile cenovno bolj dostopne. Obe študiji spodbujata spraševanje o predstavljenih problemih knjižne kulture, ki ga ne bi smeli nikoli povsem opustiti.

Meta Grosman

MOJA NAJLJUBŠA KNJIGA 2005

Moja najljubša knjiga, priznanje po izboru mladih bralcev, se podeljuje vsako leto od leta 1998, in sicer v dveh kategorijah: za najljubšo slovensko mladinsko knjigo in najljubšo v slovenščino prevedeno mladinsko knjigo. Plakete same se podelijo avtorjem in založnikom teh del na slovesnosti ob 2. aprilu, mednarodnem dnevu knjig za otroke. Podelitev poteka v Knjižnici Otona Župančiča, enoti Pionirska knjižnica, ki je tudi koordinatorica vseh dejavnosti v zvezi z nagrado.

Priznanje so osnovali Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, Slovenska sekcija IBBY in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, da bi med mladimi bralci spodbujali branje in zanimanje za mladinsko književnost. Zato naj bi bilo glasovanje povezano z bibliopedagoškimi dejavnostmi oz. z najrazličnejšimi oblikami knjižne vzgoje mladih bralcev.

Glasujejo lahko vsi otroci, ki knjigo sami preberejo, pri čemer smejo glasovati za katero koli delo, ne glede na letnico njegove izdaje, glavna pozornost pa velja leposlovni knjigi. Knjiga, ki že peto leto dobi največ glasov mladih bralcev, prej-

me **zlato priznanje**, nato pa se jo po pravilniku o priznanju Moja najljubša knjiga izloči iz glasovanja v naslednjih letih.

Akcijo strokovno vodi odbor za priznanje Moja najljubša knjiga, ki ga sestavljajo predstavniki iz splošnih in šolskih knjižnic, častni člani pa so predsednik Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, predsednik Slovenske sekcije IBBY in predstavnik mladih bralcev.

Letos je bilo priznanje Moja najljubša knjiga podeljeno že osmič. Glasovanje je potekalo v 38 slovenskih splošnih knjižnicah, ki so organizirale glasovanje v svojih enotah, in v sodelovanju s šolskimi knjižnicami na svojem področju. Potekalo je od začetka šolskega leta pa do 9. februarja letos; glasovalo je 16.965 mladih bralcev. Ugotavljamo, da je glasovanje za Mojo najljubšo knjigo v razmahu; tudi v letošnji akciji je v primerjavi z lansko poraslo tako število sodelujočih splošnih knjižnic kot število mladih bralcev, ki so glasovali.

Moja najljubša slovenska knjiga po izboru mladih bralcev za leto 2005 je **serija ANICA** Dese Muck z ilustracijami Ane Košir, ki izhaja pri založbi Mladinska knjiga. Zbirka Anica je letos že tretjič prejela največ glasov mladih bralcev. Pa tudi sicer so med najbolj priljubljenimi knjigami slovenskih avtorjev v primerjavi z uvrstitvami v zadnjih letih opazne zgolj manjše spremembe.

Moja najljubša prevedena knjiga po izboru mladih bralcev za leto 2005 pa je **HARRY POTTER** Joanne Rowling, ki v prevodu Jakoba J. Kende izhaja pri Epti, založbi najlepših slikanic. Knjige Harry Potter so letos že petič dobile največ glasov mladih bralcev, zato so prejele zlato priznanje (po pravilniku o priznanju Moja najljubša knjiga bodo v naslednjih letih iz glasovanja izločene).

Tilka Jamnik

PRAVLJIČNI DAN S PRAVLJIČNO ŠOLO V MARIBORSKI KNJIŽNICI

V ponedeljek in torek, 24. in 25. oktobra 2005, sta v Dvorani Rotovž na Rotovškem trgu v Mariboru potekala **Pravljlični dan** in **pravljlična šola**. V Mariborski knjižnici postajata že tradicionalni prireditvi, saj so Pravljlični dan letos organizirali že petič po vrsti, pravljlično šolo pa tretjič.

Pravljlična šola je vsako leto namenjena študentkam in študentom, vzgojiteljicam in vzgojiteljem, učiteljicam in učiteljem, knjižničarkam in knjižničarjem »ter vsem tistim, ki nikoli niso nehali verjeti v čar žive besede«, kot so organizatorji lepo zapisali v vabilu.

Pravljlično šolo je vodila **Ljoba Jenče**, priznana slovenska pravljličarka in pevka ljudskih pesmi, raziskovalka in zbirateljica ljudskega pesemskega in pripovednega izročila, ohranjevalka ljudskega izročila ter samostojna ustvarjalka na področju kulture. Leta 1994 je organizirala prvi mednarodni simpozij pravljličarjev v Sloveniji in od takrat redno izvaja pravljlične delavnice. Živi v deželi ob Cerkniškem jezeru. V njeni družini ima pravljličarstvo tradicijo, saj je zgodbe pripovedoval že njen stari oče. Petja in pripovedovanja se je učila tako, da je poslušala peti in pripovedovati slovenske ljudske pripovedovalce, ki jih je poiskala na našem podeželju. Umetnosti pripovedovanja in oblikovanja glasu se je učila v Angliji, kjer se je poleg govornih tehnik učila predvsem čutenja narave. Umetnost pripovedovanja tako sloni tudi na opazovanju, na živem stiku z naravo, ko svet narave vpredemo v besede, besede pa v zgodbe. Ljoba Jenče je prepričana, da se s pripovedovanjem pravljic odpiramo duhovnim svetovom. Ker današnji človek v procesu odrasčanja razvija predvsem razum, mu pravo bogastvo ostaja skrito, zato na svojih seminarjih predava o mitološki zavesti in otroškem doživljanju

sveta, o temeljnih strukturah in simbolni govorici čudežne pravljice, o domišljiji, ki nas popelje v globino naše notranjosti ter o pomenu žive besede. Na delavnicah uči o tem, kateri so osnovni prijemi za pripovedovanje brez predloge, kakšna naj bi bila osnovna drža pripovedovalke in kako delati s prostorom. Poudarja pomen razmišljanja v podobah in nakazuje poti do ustvarjanja novih pravljličnih zgodb.

V pravljlični šoli je Ljoba Jenče udeleženke vodila po poti umetnosti pripovedovanja pravljic in nam na praktičen način približala proces prebujanja k aktivnemu pripovedovanju. Vajam za oblikovanje glasu, za pravilno držo in gib ter vajam za spodbujanje kreativne imaginacije in razmišljanja v podobah je sledila razčlemba, doživeto branje in živo pripovedovanje pravljice *Žabji kralj ali železni Henrik* Jacoba in Wilhelma Grimma.

»Ljudski spomin še živi in je naša posebna vrednota, le dojeti ga moramo na primeren način. Spomin se zgane, luč zasveti in vemo, kateremu rodu pripadamo. Poklicani smo, da negujemo svojskost znotraj širše evropske skupnosti. Vsak izmed nas je samosvoj, enkratno, enako velja za narod«, meni Ljoba Jenče, zato je pravljlično šolo želela zaključiti z večerno pripovedovalnico, na kateri so najpogumnejše udeleženke šole druga drugi pripovedovale pravljice, ki so jih same izbrale in pripravile prav za ta večer.

Pravljlična šola je bila namenjena vsem, ki se pri svojem delu posvečajo vzgoji otrok, saj pravljice razvijajo otrokova in naša čustva, intuicijo, občudovanje stvarstva in ljubezen do življenja. »S pripovedovanjem pravljic razvijamo jezik, govorne sposobnosti, tenkočutno poslušanje, predvsem pa vzbudimo v človeku notranji imaginativni svet, pri otrocih domišljijo, ki je v odrasli dobi osnova za ustvarjalnost. Poslušalec se z nami odpravi na junakovo pot. Premaguje ovire, opravlja naloge, ki so pravzaprav

naloge duše na poti h končni uresničitvi; predstavlja naš najvišji cilj, poroko med dušo in našim dúhom, ki ju v pravljici simbolizirata princesa in princ. Zaradi notranjega bogastva in duhovnega sporočila se pravljica vse bolj vrača v življenje, saj s svojimi zdravilnimi silami celi prepad med posameznikom in celovitostjo sveta«, pravi Ljoba Jenče.

»Za zdrav osebnostni razvoj otroka je zelo pomembna živa, tudi umetniška beseda. S pripovedovanjem in prebiranjem pravljič, zgodb in poezije v otroku budimo čut za lepoto in za vrednote, ki nas delajo človeške. Pomembno je, da v ranih letih ne zamudimo časa sejanja dobrih besed.« Tako so menili organizatorji iz Mariborske knjižnice in v poročno dvorano na Rotovškem trgu k poslušanju pravljič povabili prince in princeske, kraljeviče in kraljične - osnovnošolske otroke in člane Društva za duševno zdravje Šentlent. **Pravljični dan** so obogatili pripovedovalci pravljič iz različnih krajev Slovenije. Otroci so se najbolj nasmejali Sekumadyju Condeju, ki je zelo živo in na humoren način pripovedoval afriške ljudske pravljice. Nato smo prisluhnili nežnemu in tenkočutnemu pripovedovanju Maje Rauch in občudovali njene majhne, mehke, ročno izdelane polstene lutke. Vesna Radovanovič je otrokom pripovedovala pravljice ob slikanicah, Zdenka Gajser nas je popeljala v svet gozdnih živali, Liljana Klemenčič nas je spomnila na čudovite pravljice Mojce Osojnik, Ljoba Jenče pa je ljudske pravljice pripovedovala ob spremljavi burgundskih citer.

Za zaključek pravljичnega dne nam je Irena Cerar Drašler predstavila še svojo knjigo *Pravljične poti po Sloveniji*, ob kateri smo poslušalke lahko spoznale povezanost pravljice s terenom in njeno uporabnost na pravljično izletniških potepih po naši deželi.

Pravljični dan s pravljično šolo smo sklenili z željo po novih študijskih sre-

čanjih, po poglobitvi in širitvi pridobljenega znanja.

Špela Pahor

IZBOR ČLANKOV IZ REVIJ CHILDREN'S LITERATURE IN EDUCATION IN BOOKBIRD ZA LETO 2004

Slikanica *Rose Blanche*, ki jo je zasnoval in ilustriral Roberto Innocenti, besedilo pa v francoščini napisal Švicar Christophe Gallaz, je prvič izšla leta 1985. Slikanica pripoveduje o deklici, ki v bližini svojega rojstnega mesteca v Nemčiji odkrije nacistično koncentracijsko taborišče. Deklica nesebično in po svojih močeh pomaga ujetnikom, konca vojne pa žal ne dočaka. Zgodba ima alegorične razsežnosti, saj dekletce simbolizira nemško protinacistično odporiško gibanje. Slikanica je ob izidu doživela tako negativne kot skrajno pozitivne kritike, prejela pa je tudi nekaj nagrad. Prevedena je bila tudi v več jezikov. Susan Stan v svoji študiji primerja tri prevode *Rose Blanche*. Prvič je bila slikanica prevedena v angleščino in izdana v Združenih državah Amerike. Ta prevod, ki je zvest izvorniku, Susan Stan primerja z nemškim prevodom izpod peresa prevajalca Abrahama Teuterja in pa britanskim tekstom, ki je precej predelana različica originala, napisal pa ga je pisatelj Ian McEwan. S. Stan z natančnimi primerjavami posameznih odlomkov iz prevodov dokazuje, kako se v le teh odražajo kulturne, nacionalne, ideološke in pedagoške problematike neke dežele. Nemški prevajalec Teuter skuša s pomočjo raznih besedilnih sprememb omiliti in zmanjšati krivdo nemškega naroda glede strahot holokavsta in s tem zastopa nacionalne interese. I. McEwan pa je v želji, da bi slikanico približal otrokom, zgodbo potisnil v okvir realistično zgodovinske

pripovedi, s tem pa osiromašil Innocentijevo izrazito večpomensko, s simboliko pretkano interpretacijo.

Teroristični napadi postajajo strah in trepet 21. stoletja. Courtney B. Strimel v prispevku z naslovom *The Politics of Terror: Rereading Harry Potter* meni, da je zbirka romanov o Harryju Potterju pisateljice J. K. Rowlingove lahko v pomoč otrokom, ki se na različnih koncih sveta vse pogosteje srečujejo s to obliko nasilja. Avtorica članka razmišlja, da romani s svojimi zgodbami, v katerih se prepletajo strašljivo in magično ter z značajskimi opisi glavnih junakov, ki s svojimi dejanji pogosto presenečajo, otroke uči, kako premagovati tako fizično kot psihično nasilje. S pomočjo raziskovanja moralnih vrednot, ki jih Rowlingova vpleta v pripovedi, otroke vodi k odgovoru na nekatera bivanjska vprašanja v kontekstu terorja. Ta pa so: zakaj so nekateri ljudje zlobni, zakaj je drugačnost pogosto sinonim za nekaj negativnega, zakaj dobri ljudje delajo slabe stvari. Avtorica članka z opisi in analizo nekaterih odlomkov iz serije dokazuje, da sta prav fantazija in magija tista elementa pripovedi, s pomočjo katerih otroci brez posebnih travm in strahov predelajo nasilne in neprijetne situacije v literaturi. S tako pridobljenimi bralnimi izkušnjami pa si lahko pomagajo tudi v vsakdanjem življenju. C. B. Strimel zaključuje, da zbirka romanov o Harryju Potterju pozitivno vpliva na doživljajski svet otrok in da ostre kritike predvsem krščanske javnosti niso upravičene.

Linda T. Parsons v članku z naslovom *Ella Evolving: Cinderella Stories and the Construction of Gender-Appropriate Behavior* razmišlja, da sodobna, tehnološko visoko razvita družba nima več pravega posluha za pravljice. Ljudje pa se niti ne zavedamo, kako globoko so pravljčna sporočila zasidrana v naši podzavesti. Pravljice so še vedno neke vrste *skripta* oz. navodila, ki določajo

pravila obnašanja v odnosih moški-ženske, usmerjajo njihove želje in hotenja. Strokovnjaki pravljice imenujejo tudi *zgodovinski dokumenti, barometri družbe in kulturni artefakti*. Najbolj znane in priljubljene pravljice, kanonska besedila naše civilizacije, so bile selekcionirane in povedane tako, da odražajo norme in vrednote patriarhalne družbe. Predvsem feministke so mnenja, da so bile pravljice, ki prikazujejo junake in junakinje, ki s svojimi dejanji presegajo okvire tradicionalne delitve vlog med spoloma, načrtno *izgubljene*. V večini tradicionalnih pravljic je najpomembnejša vrednota glavne junakinje lepota. Preden pa je nagrajena s srečo zakonskega življenja in sanjskim princem, mora praviloma trpeti in biti ponižana. V teh pravljicah so ženske, ki posedujejo moč ali pa jo iščejo, prikazane kot neprivlačne in zle ter glavni junakinji sovražne. Kljub temu da so bile pravljice prirejene tako, da promovirajo patriarhalni red, pa so v svojem bistvu ženska literatura. V davnih časih so ženske doma predle, tkale in zraven pripovedovale zgodbe. Nekateri strokovnjaki menijo, da so pravljice ostanki stare matriarhalne kulture in vere, saj so prav ženske v njih glavne akterke in posedovalke nadnaravnih moči. Razne feministične pisateljice so te klasične pravljice na novo povedale in spremenile. Ta feministična besedila odražajo ideološka prepričanja avtoric, ukvarjajo se s problemi, kot so svoboda, moč, pravica do izbire. Parsonsova razlaga in analizira štiri verzije priljubljene in znane pravljice o Pepelki. Dve sta klasični in svetovno znani, Perraultova *Cendrillon* iz leta 1697 in *Aschenputtel* bratov Grimm iz leta 1812. Dve pa sta primera feminističnih interpretacij, *Ella Enchanted* avtorice Levinove iz l. 1997 in *Just Ella* Haddixove iz l. 1999. *Cendrillon* Charlesa Perraulta je izrazito patriarhalna verzija, pisana, da zadovolji aristokratsko občinstvo. Njegova Pepelka se ne zna postaviti zase, ponižno in

vdano se podreja zlobi mačehe in njenih hčera, jim celo pomaga, kjer more. Njena dobrotu in lepota sta na koncu poplačani, vendar sama za to ni naredila nič. Brata Grimm sta svojo *Pepelko* želela približati preprostim ljudem. Rezultat je *Pepelka*, ki je veliko bolj dejavna in sposobna vzeti usodo v svoje roke. Pravljičica tudi sporoča, da krutost mora biti kaznovana. *Pepelka* (Ella) Levinove je dejavna, uporniška, razmišljujoča, njen odnos s princem pa temelji na medsebojnem prijateljstvu in razumevanju. Ella Haddixove pa celo odkloni poroko s princem in življenje na dvoru, zbeži in si poišče drugega moškega. Avtorica članka zaključuje, da bi učitelji te feministične tekste otrokom in mladini lahko ponudili v branje, se z njimi o njih pogovarjali in s tem posredovali nove poglede na obstoječe norme in vrednote.

Roman Sonye Hartnett *Thursday's Child* je bil prvič izdan v Avstraliji leta 2000, izdajo pa je doživel tudi v mnogih evropskih državah. Leta 2002 je bil roman v Veliki Britaniji tudi nagrajen, in sicer z nagrado Guardian's Children's Fiction Prize. Sonya Hartnett je začela pisati zgodaj. Svoj prvi roman z naslovom *Trouble all the Way* je napisala, ko je bila stara trinajst let. Roman *Thursday's Child* radi berejo tudi odrasli. Kritiki menijo, da je roman ena tistih knjig, ki jo prebereš in si nato zaželiš, da bi se o njej z nekom pogovoril. Kot mnoge pesmi, si zgodbo romana lahko razlagamo na več načinov. Judith Armstrong in David Rudd v svojih prispevkih razmišljata o vsebini in večplastni sporočilnosti romana. Pripovedovalka družinskega dogajanja je deklica Harper Flute, srednja izmed petih otrok v družini. Družina živi nekje v Avstraliji v času velike depresije. Oče, ki je bil rojen v mestu, ne zna ravnati z zemljo in skrbeti za domače, mati stoično prenaša nemilo usodo, Audrey in Devon, starejša dvojčka, pa pomagata, kjer moreta. Glavni junak romana je sin Tin, divji, neukročen

otrok, ki se trpljenju in revščini izmika tako, da v okolici doma koplje podzemne rove, iz katerih se le redko prikaže. Družino pretresajo mnoge nevšečnosti in tragedije, ena izmed njih je tudi Tin, ki ga ima sestra Harper še posebej rada in se ga hkrati boji. Prav Tin pa družino nazadnje reši propada, saj iz ene svojih podzemnih ekspedicij prinese kepo zlata, nato pa za vedno izgine. Zgodba se lahko bere kot družinski roman, ki po mnenju kritikov s svojo izpovedno močjo dosega kvaliteto Steinbeckovih del. Prav zaradi nejasnega in enigmatičnega, pošasti podobnega glavnega junaka Tina pa pripoved dobi mitske in pravljичne razsežnosti in prav v tem je glavna privlačnost romana.

Sarah D. Jordan v prispevku z naslovom *Educating Without Overwhelming* razpravlja o leposlovnih delih za otroke in mladino, ki govorijo o pregonu in pomoru Židov med drugo svetovno vojno. Avtorica je izbrala dvanajst del, ki izstopajo iz povprečja, ki z občutkom, prepričljivo in izpovedno močno obravnavajo to izjemno težko in grozljivo tematiko. Avtorji teh knjig so pazljivo in s premislekom izbrali pripovedne strategije, ki mlade bralce na čim manj boleč in psihično obremenjujoč način informirajo o holokavstu. Mnoga izmed teh del so bila izbrana kot učni pripomoček v šoli, saj dobro napisano leposlovno delo gane, vznemiri in spodbudi k razmišljanju dosti bolj kot suhoparno naštetu zgodovinska dejstva. Jordanova v članku poda kratke vsebine in ocene izbranih del, katerih pisci so mnoga renomirana imena mladinske književnosti. Romana *The Final Journey* pisateljice Gudrun Pausewang in *The Island on Bird Street* avtorja Urija Orleva sta primera pripovedi, kjer glavna junakinja in junak sama pripovedujeta vsak svojo žalostno zgodbo in s tem sodobnim mladim bralcem omogočata možnost identifikacije in lažjega razumevanja preteklih dogodkov. Eden od načinov, kako predvsem mlajšim otrokom na

bolj lahkoten in sproščen način govoriti o holokavstu, je alegorija. Slikanica Eve Bunting *Terrible Things* in komična stripa Arta Spiegelmana *Maus: the survivors tale 1, 2* so primeri živalskih alegorij, kjer težo sporočilnosti blažijo živalski junaki. V romanu Briar Rose je pisateljica Jane Yolen pretresljivo zgodbo iz taborišča smrti vpela v okvire pravljicne pripovedi. V romanih *The Man from the Other Side* Urija Orleva, *Number the Stars* pisateljice Lois Lowry in *Friedrich* avtorja Hansa Petra Richterja pa so glavni junaki otroci ali najstniki nežidovskega rodu, ki v nesebično pomagajo preganjanim Judom in s tem tvegajo lastna življenja. Pripovedi Jane Yolen *The Devil's Arithmetic* in Han Nolanove *If I Should Die Before I Wake* pa sta primera fantazijskih pripovedi, kjer glavni junakinji s potovanjem skozi čas doživita grozote vojne in s tem korenite osebnostne spremembe.

Amy S. Pattee je za izhodišče svojih razmišljanj o namenih in funkcijah literature, namenjene najstnikom (adolescentom), vzela roman Catherine Atkins z naslovom *When Jeff Comes Home*. Roman je s svojo neprijetno in provokativno tematiko dvignil precej prahu in izzval kar nekaj ogorčenih reakcij. Glavni junak romana je šestnajstletni fant Jeff, ki je tri leta svojega življenja preživel kot ujetnik in žrtev seksualnega sadista Raya. Roman sicer pripoveduje o fantovi vrnitvi v krog družine in njegovem ponovnem vključevanju v običajno življenje, vendar bralcem ni prizanešeno s prizori spolne zlorabe nesrečnega najstnika. Fant se v romanu sooča s svojo bolečino in strahovi, pa tudi spremenjeno vlogo v družbi, ki mu je bila dodeljena v trenutku, ko je postal objekt moškega poželenja. Atkinsova je v romanu namenoma za žrtev posilstva izbrala mladega, zdravega, športnega fanta iz premožne družine, torej anti-žrtev. S tem se je zoperstavila arhetipom patriarhalne družbe, kjer je ženska objekt *moškega pogleda* in poten-

cialna žrtev, živeča v strahu pred morebitnim posilstvom in zlorabo. Po Piagetovi teoriji je adolescenca obdobje velikih telesnih, hormonskih sprememb, pa tudi razvoja mladostnikovega abstraktnega mišljenja, zavedanja sebe in njegovega raziskovanja družbenih norm in vrednot. Avtorica članka meni, da Atkinsova z nekonvencionalno in nevsakdanjo zgodbo ruši splošno uveljavljene vzorce delovanja sodobne družbe. Mladostnikom in tudi odraslim pa tako branje ponuja ne le kot možnost biblioterapije, ampak tudi kot sredstvo za iskanje in vzpostavljanje novih odnosov in miselnih vzorcev v družbi prihodnosti.

Bill Greenwell v članku z naslovom *The Curious Incidence of Novels About Asperger's Syndrome* diskutira o knjigah, v katerih so glavni junaki otroci ali mladostniki, ki so avtisti oz. trpijo za posebno obliko duševne prizadetosti, znane kot Aspergerjev sindrom. Aspergerjev sindrom je bil formalno prepoznal leta 1994, čeprav ga je avstrijski zdravnik Hans Asperger definiral in opisal že pol stoletja poprej. Kot vsaka bolezen se tudi ta pojavlja v lažji ali težji obliki, čeprav so prizadete osebe normalno inteligentne, na nekaterih področjih pa celo nadpovprečno nadarjene. Barbara L. Kirby našteje nekaj glavnih značilnosti tega sindroma, kot so: nezmožnost vključevanja v družbo, strah pred spremembami, obsesivna dejanja in telesni stiki. Te osebe se pretirano posvečajo le določenim interesom, ne prenesejo določenih vonjav, zvokov, stvari okoli sebe, izbirčni so pri hrani in oblačilih. Bolniki (v glavnem so to osebe moškega spola) so čudaški, nenavadni, lahko tudi grobi in napadalni, imajo težave pri rabi jezika v socialnem kontekstu. Greenwell prepozna nekaj teh značilnosti tudi v neprilagojenih junakih nekaterih svetovno znanih romanov, kot so Camusov *Tujec*, Salingerjev *Varuh v rži*, Faulknerjev *Krik in bes*, McCullersove *Srce je samotni lovec* itd. Greenwell

je iz množice literarnih del zadnjih let, ki opisujejo najstnike z Aspergerjevim sindromom, izbral romane avtoric Gene Kemp z naslovom *Seriously Weird*, Elizabeth Moon z naslovom *Seed of Dark*, Kathy Hoopman z naslovom *Of Mice and Aliens*, Marjorie Reynolds z naslovom *The Civil Wars of Jonah Moran* in pa seveda večkrat nagrajeno uspešnico Marka Haddona z naslovom *The Curious Incident of the Dog in the Night Time*, ki je izšla tudi v slovenskem prevodu pod naslovom *Skrivnostni primer* ali *Kdo je umoril psa*. Avtor članka poda kratke vsebine in značilnosti glavnih junakov prej omenjenih romanov. Seveda je največ pozornosti namenil Haddonovem romanu. Greenwell meni, da so glavni razlogi za izjemen uspeh te *predmestne komedije* prvoosebna pripoved glavnega junaka Christopherja z Aspergerjevim sindromom, nevsiljiv humor in raznovrstne literarne forme, vpletene v pripoved. Dodatek članku je prispeval psiholog in literarni kritik Nicholas Tucker. Ta pravi, da je roman izjemna zmes junaštva, s katerim se Christopher spopada s svojo drugačnostjo, skrivnostnosti dogajanja in ljubezni, ki jo izžareva pripoved.

Angleški pisatelj Melvin Burgess si je s svojimi deli za najstnike pridobil sloves izpovedno močnega, vendar kontroverznega avtorja, saj se loteva tem, ki se jim drugi pisatelji raje izognejo. V članku z zgovornim naslovom *Sympathy for the Devil* pisatelj pripoveduje o svojem delu in pogledih na mladinsko književnost. Burgess je javnost prvič močno vznemiril z romanom *Junk*, za katerega je leta 1997 prejel nagrado Carnegie Medal. Roman pripoveduje o mladih, ki eksperimentirajo z drogo in seksom, pri tem pa celo uživajo! Čeprav knjiga pokaže tudi temne plati jemanja drog, pa pisatelj s pomočjo inovativne pripovedne tehnike ruši in postavlja pod vprašaj obstoječe moralne norme in vrednote. Obilo medijske pozornosti sta bila deležna tudi romana *La-*

dy: My Life as a Bitch in *Doing it*, katerih glavna tema je najstniška spolnost. V romanu *Lady: My Life as a Bitch* je glavna junakinja najstnica, ki spremenjena v psico, odkriva užitke svobodne spolnosti in potepuškega življenja. Glavni junaki romana *Doing it* so trije sedemnajstletni prijatelji Dino, Ben in Jonathan, ki bolj ali manj samozavestno vstopajo v svet seksualnih izkušenj in ljubezni. Burgess meni, da je njegovo najboljšo delo roman *Bloodtide*, predelava islandske sage *Vol-sunga*, katerega dogajanje je postavljeno v puščoben, futurističen London. Starejši najstniki torej po Burgessovem mnenju pogrešajo literaturo, ki je provokativna, nevarna, na robu, ki odkrito, brez sprenevedanja in brez vzgojnih prijemov pripoveduje o njihovem nelahkem odrasčanju v sodobni družbi.

V prispevku z naslovom *Toward a Genuine Narrative Voices* Maria Nikola-jeva s primerjavo treh romanov, enega iz devetnajstega stoletja in dveh sodobnih, odkriva pomembne spremembe v tehnikah pripovedi, ki so se zgodile skozi čas. Romani, ki so si podobni glede vsebine, tematike in značajskih lastnosti glavnih junakinj, se razlikujejo v načinu podajanja vsebine. Roman Louise M. Alcott z naslovom *Little Women* iz leta 1868 je družinska zgodba, ki pripoveduje o življenju štirih sester v časovnem obdobju enega leta. S strategijo tretjeosebne pripovedi pisateljica z bralcem manipulira, ga vodi in mu sugerira, kako naj presoja vrline, slabosti in dejanja glavnih protagonistk. Sto let kasneje je pisateljica Katherine Paterson v romanu *Jacob Have I Loved* predstavila izvirno in bridko variacijo romana Alcottove. V romanu Alcottove smo priča blagemu rivalstvu med sestrama, medtem ko rivalstvo med sestrama Louise in Caroline v pripovedi Patersonove preraste v samodestruktivno sovraštvo in ljubosumje. Duhovno prebujanje sester March v pripovedi *Little women* pa se v romanu Patesonove pre-

raste v brezupno borbo glavne junakinje Louise z ustaljenimi družbeni normami. Roman je pisan v obliki prvoosebne pripovedi Louise, ki se kot odrasla spominja preteklih dogodkov. Nikolajeva meni, da je prvoosebna pripoved, ki je v sodobni mladinski literaturi zelo popularna, pomembna zato, ker mladega bralca uči razmišljanja in opredelitve glede glavnega junaka. V romanu švedske pisateljice Katarine Kieri z naslovom *Not a Greek God, Exactly*, ki je izšel l. 2002, petnajstletna Laura pripoveduje o krizi, v kateri se je znašla zaradi nesrečne ljubezni in spora z najljubšo prijateljico. Glavna junakinja bralca s tem, da ga potegne v skoraj dnevniški prikaz kaotičnosti dogajanja, maksimalno angažira in izzove, da skupaj z njo rešuje probleme.

Hannelore Daubert v članku *Modern Forms of Narration* meni, da sodobna mladinska književnost odseva izkušnje sodobnih otrok in najstnikov. Glavna tema in predmet proučevanja mladinske literature devetdesetih let je nasilje. Avtorica članka ugotavlja, da je tovrstna literatura pisana z izrazito vzgojnimi in socialno kritičnimi nameni. Pisatelji, čeprav dobronamerno, učijo, sodijo, moralizirajo in sporočajo svoja stališča. Daubertovi se zdi pomembno, da je pripoved pisana tako, da ne vsiljuje vrednot, ampak spodbuja bralca, da samostojno

presoja in sprejema svoje odločitve glede različnih moralnih vprašanj. Avtorica, ki piše tako, da bralca dobesedno izzove k razmišljanju, je Kirsten Boie. Kirsten Boie je izjemno natančna in nepristranska opazovalka družbe. Njeni romani imajo značaj socioloških in socialno psiholoških študij. V romanu *Erwachsene reden. Marco hat was getan* avtorica Boieva bralce sooči s primerom, kjer skupina napadalcev z orožjem napade hišo, v kateri živi skupina priseljencev in kjer sta v napadu ubita dva otroka. Avtorica zgodbo uokviri v kvazi-dokumentarno obliko novinarskega poročila. S to inovativno obliko pripovedi se pisateljica distancira od pedagoškega moraliziranja in bralcu omogoči možnost lastne presoje. Roman *Nicht Chicago. Nicht hier iste* pisateljice je moderna mladinska pripoved o vrstniškem nasilju v šoli, ki se popolnoma razlikuje od knjig s podobno tematiko. V romanu se avtorica osredotoča na žrtev in psihološke posledice nasilja. Zgodba pripoveduje o fantu Niklasu, ki ga v šoli tako fizično kot psihično terorizira novi sošolec Karl, cinični in brezdušni predstavnik sodobne, vase zazrte generacije. Roman s svojo težko in neprijetno tematiko postavlja vrsto vprašanj o nemoči in ranljivosti posameznika v družbi.

Anica Derganc

VSEBINA

RAZPRAVE – ČLANKI

Dragica Haramija: <i>Mladinska proza Slavka Pregla</i>	5
Andrej Adam: <i>Branje kot filozofiranje (Gimnazijec)</i>	15
Irena Miš Svobljšak: <i>Največji greh pri pisanju je, če si dolgočasen</i> (<i>Avstralska mladinska književnost</i>)	25

ODMEVI NA DOGODKE

<i>Večernica za leto 2004 in intervjuji s finalisti za nagrado (Franjo</i> <i>Frančič, Borut Gombač, Igor Karlovšek, Neli Kodrič in Desa Muck)</i>	30
Maruša Avguštin: <i>42. sejem otroških knjig v Bologni</i>	43

IN MEMORIAM

DANE ZAJC (1929–2005)	48
Milan Vincetič: <i>Tihemu škrbetavcu</i>	48
Darka Tancer-Kajnih: <i>Izbor citatov Daneta Zajca</i>	49

POGLED NA SVOJE DELO

Andrej Rozman Roza: <i>Z jezikom pripet na steno besed</i>	53
Marica Škorjanec: <i>Škratoma na pot</i>	57

IBBY NOVICE

<i>Praznovanje letošnjega 2. aprila in kandidature za najvišja mednarodna</i> <i>priznanja (Desa Muck, Mojca Osojnik, Vasja Cerar, Lila Prap)</i>	59
Tanja Pogačar: <i>Mednarodna otroška digitalna knjižnica</i>	64
<i>Razstava knjig za mlade s posebnimi potrebami v Bologni</i>	65
<i>Žirija za Andersenovo nagrado 2006</i>	66

POROČILA – OCENE

Alenka Glazer: <i>O škratih v žitu</i>	67
Meta Grosman: <i>Kako naj šola razvija branje in širšo pismenost</i>	72
Milena Mileva Blažič: <i>Pravljične poti Slovenije</i>	75
<i>Sto in še več najboljših iz šestdesetih letnikov Cicibana</i>	78
Meta Grosman: <i>Knjižna kultura 2005</i>	81
Tilka Jamnik: <i>Moja najljubša knjiga 2005</i>	86
Špela Pahor: <i>Pravljični dan s pravljичno šolo v Mariborski knjižnici</i>	87
Anica Derganc: <i>Izbor člankov iz revij Children's Literature</i> <i>in Education in Bookbird za leto 2004</i>	88

CONTENTS

ARTICLES

- Dragica Haramija: *Children's Prose of Slavko Pregl* 5
Andrej Adam: *Reading as Philosophizing («Gimnazijec» – The
Grammar School Boy)* 15
Irena Miš Svobljšek: *The Greatest Sin in Writing is Being Boring
(Australian Children's Literature)* 25

RESPONSES TO THE EVENTS

- »Večernica« for the Year 2004 (Award for the best Slovene children's
literary work) and the Interviews with the Finalists (Franjo Frančič,
Borut Gombač, Igor Karlovšek, Neli Kodrič and Desa Muck) 30
Maruša Avguštin: *42nd Bologna International Children's Book Fair* 43

IN MEMORIAM

- DANE ZAJC (1929–2005) 48
Milan Vincetič: *In Memory of Dane Zajc* 48
Darka Tancer-Kajnih: *Selection of Dane Zajc Quotations* 49

A VIEW OF ONE'S OWN WORK

- Andrej Rozman Roza: *Stuck to the Wall of Words with a Tongue* 53
Marica Škorjanec: *Farewell to Dwarfs* 57

IBBY NEWS

- Celebrating 2nd April 2006 and the Candidacy for the Highest International
Awards (Desa Muck, Mojca Osojnik, Vasja Cerar, Lila Prap)* 59
Tanja Pogačar: *The International Children's Digital Library* 64
Book Exhibition for the Young with Special Needs 65
The Jury of the Andersen Award 2006 66

REVIEWS – REPORTS

- Alenka Glazer: *Dwarfs in the Rye* 67
Meta Grosman: *How Should School Develop Reading and Broaden Literacy* 72
Milena Mileva Blažič: *Fairy Paths in Slovenia* 75
A Hundred and More of the Best 60 Volumes of «Ciciban» 78
Meta Grosman: *Literary Culture 2005* 81
Tilka Jamnik: *My Favourite Book 2005* 86
Špela Pahor: *A Fairy Day with the Fairy School in Maribor Library* 87
Anica Derganc: *ISlected Articles from the Journals Children's
Literature in Education and Bookbird for the Year 2004* 88

OTROK IN KNJIGA

64

Glavna in odgovorna urednica Darka Tancer-Kajnih

Revijo sta ob finančni podpori
Ministrstva za kulturo
založili Mariborska knjižnica in Pedagoška fakulteta Maribor

Naklada 700 izvodov

Letna naročnina 4000 SIT
Cena posamezne številke 1800 SIT

OTROK IN KNJIGA

MARIBOR 2005

LETNIK 32

ŠT. 64

STR. 1–96